

Jill Mehlbye, Nichlas Permin Berger, Ulf Hjelmar og Olaf Rieper

Forældre- og ungeinddragende tiltag til forebyggelse af ungdomskriminalitet

Det Nationale Institut
for Kommuner og Regioners
Analyse og Forskning

Forældre- og ungeinddragende tiltag til forebyggelse af ungdomskriminalitet

Publikationen kan hentes på www.kora.dk

© KORA og forfatterne, 2016

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller og citater, er tilladt med tydelig kildeangivelse. Skrifter, der omtaler, anmelder, citerer eller henviser til nærværende, bedes sendt til KORA.

© Omslag: Mega Design og Monokrom

© Foto: Sine Fiig og Ricky John Molloy

Udgiver: KORA

ISBN: 978-87-7488-908-3

Projekt: 11083

KORA
Det Nationale Institut for
Kommuners og Regioners Analyse og Forskning

KORA er en uafhængig statslig institution, hvis formål er at fremme kvalitetsudvikling samt bedre ressourceanvendelse og styring i den offentlige sektor.

**Det Nationale Institut
for Kommuners og Regioners
Analyse og Forskning**

Købmagergade 22
1150 København K
E-mail: kora@kora.dk
Telefon: 444 555 00

Forord

Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden har ønsket at tilvejebringe viden om, hvordan forældre og unge kan inddrages mere og bedre i kriminalitetsforebyggende indsatser. På sigt er målet med kortlægningen, at den skal danne grundlag for udvikling af brugbare og praksisrettede anbefalinger til forebyggelsen af ungdomskriminalitet.

Kortlægningen beskriver forældre- og ungeinddragende indsatser til forebyggelse af ungdomskriminalitet, relaterede problemstillinger samt metoder og indholdsmæssige processer i indsatserne med hensyn til, hvordan forældre gøres til medaktører, og hvordan unge inddrages. Målgruppen for indsatserne er unge i alderen 10-17 år, som har særlige problemstillinger, der relaterer sig til kriminalitetsrisiko – og deres forældre.

Kortlægningen bygger på en videnskortlægning af den aktuelt bedste viden om udvalgte former for forældre- og ungeinddragende tiltag og på danske erfaringer med indsatser, som ligner de mest lovende indsatser, som videnskortlægningen har afdækket.

De mest lovende indsatser, som rapporten følger op på, er familierådslagning og forældre-netværksgrupper.

Jill Mehlbye, Nichlas Permin Berger, Ulf Hjelmar og Olaf Rieper
November 2016

Indhold

Resumé	6
1 Mål og metoder i undersøgelsen	12
1.1 Formålet med opgaven	12
1.2 Anvendte metoder.....	12
1.3 Definition af målgruppen i studierne og praksisafdækningen.....	13
1.4 Litteratur review	13
1.5 Undersøgelse af lovende danske interventioner	17
2 Familierådslagning	19
2.1 Målgruppe for familierådslagningen	19
2.2 Program- og interventionsbeskrivelser	20
2.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen	22
2.4 Resultater af indsatsen	22
2.5 Lignende indsatser i Danmark.....	23
2.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark.....	24
2.7 Kort opsamling af vigtigste pointer	24
3 Forældretræningsprogrammer	25
3.1 Målgruppe for forældretræning.....	26
3.2 Program- og interventionsbeskrivelser	26
3.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen	28
3.4 Resultater af indsatsen	28
3.5 Lignende indsatser i Danmark.....	30
3.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark.....	30
3.7 Kort opsamling af vigtigste pointer	30
4 Familieterapi	31
4.1 Målgruppe.....	31
4.2 Program- og interventionsbeskrivelser	32
4.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen	33
4.4 Resultater af indsatsen	34
4.5 Lignende indsatser i Danmark.....	34
4.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark.....	35
4.7 Kort opsamling af vigtigste pointer	35
5 Integrerede og kombinerede indsatser	36
5.1 Målgruppe og problemstilling hos målgruppen	36
5.2 Program- og interventionsbeskrivelser	36
5.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen	37
5.4 Resultater af indsatsen	37
5.5 Lignende indsatser i Danmark.....	38
5.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark.....	39
5.7 Kort opsamling af vigtigste pointer	39

6	Lokalsamfundsindsatser	40
6.1	Målgruppe.....	40
6.2	Program- og interventionsbeskrivelser	40
6.3	Grad og omfang af inddragelse af målgruppen	41
6.4	Resultater af indsatsen	41
6.5	Lignende indsatser i Danmark.....	41
6.6	Omkostninger ved evt. implementering i Danmark.....	42
6.7	Kort opsamling af vigtigste pointer	42
7	Familierådslagning i kommunal praksis	43
7.1	Hvorfor familierådslagning?	43
7.2	Eksempel på, hvordan en kommune arbejder med familierådslagning	43
7.3	Målgruppe for familierådslagning.....	44
7.4	Målet med familierådslagning.....	44
7.5	Organisering og styring af familierådslagning	45
7.6	Beskrivelse af forløb	45
7.7	Familiernes erfaringer.....	46
7.8	Kommunens erfaringer	48
7.9	Implementeringen og ressourceforbrug	49
7.10	Inspiration til igangsætning af familierådslagning	49
8	Forældrenetværksgrupper i kommunal praksis	51
8.1	Hvorfor forældrenetværksgrupper?.....	51
8.2	Eksempel på kommuners arbejde med forældrenetværksgrupper.....	51
8.3	Målgruppe for netværksgrupperne	52
8.4	Målet med netværksgrupperne	52
8.5	Organisering og styring af forældrenetværksgrupper	52
8.6	Beskrivelse af forløb	53
8.7	Erfaringer med virkninger af forældrenetværksgrupper	55
8.8	Implementeringen og ressourceforbrug	56
8.9	Inspiration til igangsætning af forældrenetværksgrupper	57
	Litteratur	58
Bilag 1	Litteraturstudiet – oversigt over de inkluderede studier	61
	Beskrivelse af de inkluderede studier fordelt på interventionstyper.....	62
Bilag 2	Søgedokumentation.....	75

Resumé

Formål, metode og data

Det er et centralt mål for Det Kriminalpræventive Råd at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. Med denne kortlægning ønsker TrygFonden og Det Kriminalpræventive Råd at bidrage til tilvejebringelsen af viden om, hvordan forældre- og ungeinddragende indsatser kan bidrage til forebyggelse af ungdomskriminalitet.

Målgruppen for indsatserne, som er fokus for kortlægningen, er unge i alderen 10-17-år, som har en adfærd, der relaterer sig til kriminalitet – og deres forældre. Der er ikke alene tale om unge, der udviser begyndende kriminel adfærd, men også unge, der skønnes i risiko for at blive involveret i mere alvorlig kriminalitet.

Formålet med KORAs undersøgelse er:

- at skabe et overblik over den aktuelt internationalt mest valide viden om forældre- og ungeinddragende indsatser, hvor der er dokumenterede effekter i forhold til forebyggelse af ungdomskriminalitet gennem et litteraturstudie på området i perioden 2000-2015
- at undersøge og beskrive udvalgte indsatser i Danmark, som udvælges på basis af litteraturstudiet.

Disse to formål kan sammenfattes til følgende overordnede forskningsspørgsmål:

Hvilke forebyggende og inddragende indsatser målrettet kriminalitetstruede unge har dokumenterede positive effekter, og hvilke danske erfaringer er der med udvalgte forebyggende inddragende indsatser?

KORAs løsning af opgaven består af to dele. Dels er der gennemført en systematisk videnskortlægning af dansk og international litteratur om inddragende forebyggende indsatser, dels er der gennemført en empirisk interviewbaseret undersøgelse af to eksisterende indsatser i Danmark, der ligner de mest lovende indsatser, som litteraturgennemgangen har identificeret.

Rapporten giver input til den videre udvikling af brugbare og praksisrettede tiltag og indsatser til forebyggelsen af ungdomskriminalitet i en dansk kontekst. Rapporten giver desuden en række gode råd i forhold til de to eksempler på lovende indsatser, som vi fremhæver som særlig effektfulde, omkostningslette og implementerbare i danske kommuner.

Metoder og data

Litteraturstudiet

I litteraturstudierne blev der indledningsvist opstillet inklusions- og eksklusionskriterier, som tog afsæt i det overordnede forskningsspørgsmål, for at sikre, at de fundne studier var relevante. I den indledende søgning efter potentielt relevante studier i elektroniske databaser og hjemmesider blev der identificeret 1.210 studier. Studierne blev derefter screenet i forhold til, om der kunne dokumenteres effekter af de unge- og forældreinddragende indsatser. På denne basis blev 146 studier udvalgt. Den endelige udvælgelse tog udgangspunkt i såvel relevans i forhold til tema som videnskabelig dokumentation og kvalitet. På baggrund heraf blev 16 relevante studier udvalgt, som den foreliggende kortlægning er baseret på.

De empiriske undersøgelser

På basis af litteraturstudiet og de elementer i indsatsen, der pegede i retning af, hvad der især resulterede i en effektiv indsats, blev to typer af indsatser udvalgt, nemlig familierådslagning og forældrenetværksgrupper. Efterfølgende blev to kommuner, der arbejdede med de to typer af indsatser spurgt, om de ville deltage i en mindre empirisk undersøgelse af deres arbejde med henholdsvis familierådslagning og forældrenetværksgrupper. Furesø, Faaborg-Midtfyn samt Ballerup Kommune takkede ja til at deltage. Der blev i alle tre kommuner gennemført interview med nøglepersoner i indsatsen og brugerne, dvs. familier, der havde deltaget i indsatsen.

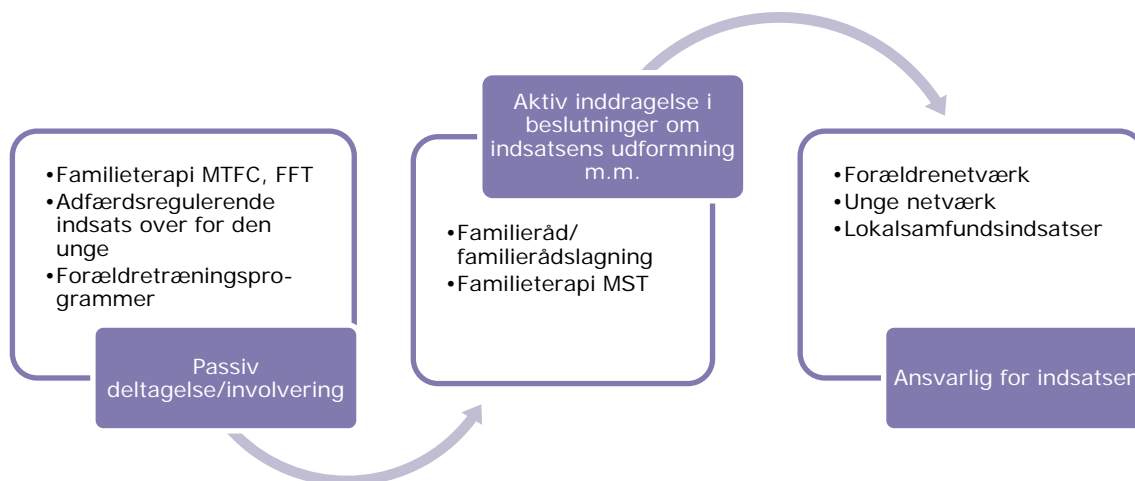
Resultater

I litteraturstudiet blev tre former for inddragelse af forældre og unge i indsatsen identificeret:

1. Brugeren er involveret i indsatsen, men har ingen indflydelse på udformningen af indsatsen
2. Brugeren har indflydelse på beslutninger om indsatsen, fx med hensyn til, hvilke indsatser der skal iværksættes, og hvornår dette sker
3. Brugeren er ansvarlig for indsatsens igangsætning og også for udformningen, gennemførelsen og "driften" af den.

Figuren nedenfor skitserer de tre hovedtyper af indsatser opdelt efter graden af inddragelse med eksempler hentet fra litteraturstudiet. Figuren er skematisk, og der er flydende grænser mellem de tre typer af inddragelse.

Hovedtyper af indsatser

International viden om inddragende forebyggende indsatser

Litteraturstudiet peger i retning af, at tidlig forebyggelse er mest effektiv, når forældrene inddrages i indsatsen over for den unge med henblik på at styrke forældrene i deres rolle som forældre. Der blev ikke fundet relevante studier, der var i stand til at dokumentere eventuelle effekter af inddragelse alene af den unge i forhold til kriminalitetsforebyggelse.

Det kan ikke afvises, at der kan være effekter af indsatser, hvor alene den unge inddrages, men de har ikke kunnet identificeres med udgangspunkt i litteraturstudiets søgestrategi.

Familierådslagning

I denne indsatsstype ligger fokus på familien og dets netværk. Målet med indsatsen er at understøtte forældre i at finde løsninger på barnets situation inden for familien selv. Med familien selv menes ikke alene kernefamilien, men også *det udvidede familie- og vennenetværk*. Det centrale er, at det er familien og dets nære netværk, der skal komme med forslag til, hvordan den unges og eventuelt forældrenes vanskeligheder løses, og ikke socialrådgivere eller andre uden for familien og dens netværk.

Familierådslagning er som indsatsform kendetegnet ved, at den udvidede familie ofte er omdrejningspunkt for indsatsen. Der udpeges en *koordinator* (eller to) eller en *samordner*, som hverken er familiens sagsbehandler, rådgiver eller ansat i kommunens forvaltning. I stedet er det en særligt udpeget person, som varetager styring og igangsætning af indsatsen. Desuden udarbejder den udvidede familie alene (og uden andres tilstedeværelse) en handlingsplan for barnet/den unge og familien, som efterfølgende skal godkendes af sagsbehandleren. Der er tale om en relativt høj grad af inddragelse af familien på beslutningsniveau.

I litteraturstudiet konkluderes det, at familierådslagning er en lovende indsats. Der er dokumentation for, at brug af familierådslagning har følgende positive effekter:

Familierådslagning...

- øger sandsynligheden for anbringelse hos og hjemgivelse til slægt og reducerer sandsynligheden for døgnanbringelse uden for familien (samt adoption)
- øger sandsynligheden for, at barnet kommer tilbage til sin familie
- giver familien lettere tilgang til hjælp fra andre end de sociale myndigheder på kort sigt, men ikke på længere sigt.

Effekten af familierådslagning er hovedsageligt dokumenteret i en norsk sammenhæng. Her benævnes indsatsen *familieråd*.

Forældretræningsprogrammer

En målrettet inddragelse af forældre i indsatsen, kan give positive effekter i forhold til unges adfærd såvel som i forhold til forældres evner og kompetencer til at håndtere forælderollen. Konklusionen er, at forældretræning er en effektiv indsatsstype til at forebygge fremtidig kriminalitet. Mens der er en del viden om effekter af forældretræningsprogrammer på familier med små børn under 10 år, er der dog begrænset viden om ældre børn og unge, bl.a. fordi indsatsstypen kun i mindre grad er afprøvet på denne aldersgruppe. Således er den aktuelle viden om effekter i vid udstrækning baseret på viden om indsatsen over for mindre børn.

Over for gruppen af unge med alvorlig kriminalitet, som også kommer fra mere dysfunktionelle familier, peger litteraturen på, at dette kræver mere intensive indsatser end blot forældretræning. Her vil forældretræning ofte med fordel kunne anvendes i kombination med andre indsatser fx familierapi, ligesom kombinationer af forskellige indsatser generelt er mere effektive i forhold til at reducere recidiv og problemadfærd hos målgruppen.

Familierapi

Terapeutiske indsatser kan for eksempel have fokus på forandringer og styrkelse af samspillet i familien og på familiedynamikken generelt, hvor forældre anses som "opdragere".

Familieterapi er en form for behandlende tiltag rettet mod dysfunktionelle familier præget af alvorlige sociale og personlige problemer og omsorgssvigt over for deres børn. Børn og unge i disse familier udviser derfor en mere eller mindre alvorlig grad af antisocial adfærd. Målet er at ændre forældreadfærden og hjælpe familien med at løse deres problemer. Forældre og børn/unge inddrages i stort omfang i nogle former for familieterapi (MST), hvor terapeuten samarbejder med familien om en behandlingsplan og sammen med familien beslutter, hvordan planen skal implementeres. I andre terapiprogrammer er planen programlagt på forhånd (FFT) og har til formål at påvirke familiens kommunikationsmønstre og forældrenes forældreadfærd fx ved hjælp af adfærdsmodificerende teknikker og kommunikationsøvelser. Familieterapi har generelt en positiv effekt. Effekten viser sig ved en forbedret forældreadfærd og færre unge, som udviser alvorlig antisocial adfærd.

Integrerede og kombinerede indsatser

Integrerede indsatser består af kombinationer af to eller flere forskellige indsatser. Alt i alt peger forskningen på, at der kan være positive effekter for de unge og for forældrene ved at kombinere indsatser, så både unge og forældre samt skole og lokalsamfund inddrages i indsatsen. Der er dokumentation for, at inddragende indsatser, der fx kombinerer elementer som forældretræning, skoleinddragelse med ungetræning og lokalsamfundsinddragelse, virker ganske lovende i andre lande. Man kunne derfor arbejde videre med kombinationen af indsatser i en dansk sammenhæng.

Lokalsamfundsindsatser

I lokalsamfundsindsatser kan man inddrage forskellige aktører i indsatsen, som fx nærpolti, kommune, skole, fritidsorganisationer og kirke. Der er begrænset dokumentation for, hvorvidt lokalsamfundsrettede indsatser har egentlig effekt på niveauet af ungdomskriminalitet. Forskningen og erfaringerne peger samlet set på, at effekterne på kort sigt er relativt begrænsede. Der er med denne type indsatser tale om langsigtede indsatser, hvor det er svært at måle en effekt på kort sigt – som tilfældet oftere er i forhold til mere intensive og strukturerede programmer direkte målrettet forældre og familie.

Med baggrund i de gennemgåede studier af lokalsamfundsindsatser er det ikke umiddelbart muligt at vurdere omkostningerne ved at implementere lignende indsatser i Danmark.

Eksempler på lovende indsatser og erfaringer i Danmark

Litteraturstudiet identificerede to særligt lovende typer af *forebyggende indsatser*, som vi belyste gennem en interviewundersøgelse i to danske kommuner. Endvidere blev undersøgelsen suppleret med interview med repræsentanter fra en tredje kommune. De to lovende indsatser er *familierådslagning* og *forældrenetværksgrupper*, som aktuelt anvendes i nogle danske kommuner.

Familierådslagning

Faaborg-Midtfyn Kommune er udvalgt som case-kommune, fordi de har længerevarende erfaring med familierådslagning som indsats. Modellen, som anvendes i Danmark, ligner den model, som benyttes i Norge. Familierådslagning inkluderer den udvidede familie og igangsættes oftest af kommunen. Erfaringerne fra kommunen viser, at de beslutninger, som træffes på baggrund af familierådslagning, er mere virksomme og mere vellykkede end øvrige indsatser. Vurderingen er, at dette især skyldes, at familien selv er med til at finde frem til løsningen. Både unge og forældre er positive i forhold til deres deltagelse i forløbene og deres udbytte af deltagelsen. Samordneren spiller en afgørende rolle. Der foreligger ingen egentlig dansk dokumentation for eller evalueringer af familierådslagningens effekter og virkninger. Det anbefales, at anvendelse af modellen i andre danske kommuner baseres på de eksiste-

rende erfaringer, og at der arbejdes systematisk med at dokumentere deres erfaringer med modellen.

Forældrenetværksgrupper

Forældrenetværksgrupper er en type forældretræningsprogram, som ud fra en "peer-to-peer-logik" indebærer, at forældre udveksler erfaringer og giver hinanden gode råd om, hvordan de kan løse en fælles problemstilling med grupper af unge, som er i risiko for at begå alvorligere kriminalitet. Generelt viser forskningen, at forældrerollen er central i relation til unge, som er i risiko for at begå alvorligere kriminalitet. Furesø Kommune er udvalgt som casekommune, fordi de gennem flere år har arbejdet med forældrenetværksgrupper med gode resultater. Desuden er der gennemført interview med en leder og to medarbejdere i Ballerup Kommune, hvor man begyndte at arbejde med familienetværksgrupper for et år siden.

Konklusion og anbefalinger

Kortlægningens litteraturred og den efterfølgende empiriske praksisafdækning af lovende tiltag i de udvalgte danske kommuner viser gode resultater af forskellige former for inddragende tiltag både i forhold til styrkelse af forældrerollen og i forhold til ændring i de unges adfærd.

Der er en betydelig forskel på omfanget af inddragelse i de enkelte studerede tiltag, men brugernes inddragelse i indsatsen peger i retning af mere tilfredsstillende løsninger, som implementeres let i familien, fordi familien føler et stort ejerskab og ansvar for de løsninger, som de selv har fundet frem til/har været med til at finde frem til.

De fem hovedtyper af tiltag er:

- familierådslagning
- forældretræning
- familierterapi
- integrerede-kombinerede tiltag
- lokalsamfundstiltag.

De tre førstnævnte tiltag er forholdsvis lette at måle effekten på, da der er tale om enkeltstående tiltag, som dermed er lettere at effektevaluere i forhold til kontrol- og sammenligningsgrupper, mens de to sidstnævnte er mere komplicerede, fordi de rummer mange forskellige typer af tiltag, hvilket betyder, at det er svært at måle, hvad der præcist virker i tiltaget.

Litteraturredelen viser, at der er dokumenterede positive effekter af indsatser, hvor forældrene og evt. hele familien og dens nære netværk inddrages.

Styrken i forældrerådslagningen er, at det er familien selv, som skal finde en fælles løsning på den unges problemer uden deltagelse af deres socialrådgiver eller andre fra de offentlige myndigheder. Der er altså tale om en høj grad af forældre- og ungeinddragelse. Det betyder, at de skal finde ressourcer i eget netværk, og at de oplever et større ejerskab til løsningerne, som er lettere og hurtigere at implementere. Effekten viser sig i form af, at de unge, i det omfang der kunne være behov for anbringelse uden for hjemmet, snarere anbringes hos slægtninge eller familiens øvrige netværk, samt at unge, der er anbragt, oftere hjemgives til forældrene.

I forældretræningsprogrammerne søges forældrene styrket i deres forældrerolle og i deres ansvar for såvel de unges adfærd som for deres relation til de unge, fx gennem forskellige adfærdsregulerende programmer, hvor forældrene trænes i at styrke de unges positive adfærd og udøve negative sanktioner over for de unges negative adfærd. Der er således tale om forældredeltagelse, men en lav grad af inddragelse af forældrene i selve tiltagets udformning. Målet er at styrke forældrenes forudsætninger for at skabe en tydelig ramme for deres forventninger til deres barns adfærd. Der er dokumenterede positive effekter af forældretræning i form af ændret adfærd hos de unge. I forældretræning i kombination med andre indsatser, fx familierapi, styrkes effekten af tiltaget.

Familierapi er en form for behandlende tiltag over for dysfunktionelle familier præget af alvorlige sociale og personlige problemer og omsorgssvigt over for deres børn. Målgruppen er børn og unge, som udviser en mere eller mindre alvorlig grad af antisocial adfærd. Målet er at ændre forældreadfærden og hjælpe familien med at løse deres problemer. Forældre og unge inddrages i stort omfang i nogle former for familierapi (MST), hvor terapeuten samarbejder med familien om en behandlingsplan og sammen med familien beslutter, hvordan planen skal implementeres. I andre terapiprogrammer er planen programlagt på forhånd (FFT, MTFC) og har til formål at påvirke familiens kommunikationsmønstre og forældrenes forældreadfærd, fx ved hjælp af adfærdsmodificerende teknikker og kommunikationsøvelser. Der er generelt en positiv effekt ved familierapi. Effekten kommer til udtryk som en forbedret forældreadfærd og færre unge, som udviser alvorlig antisocial adfærd.

Samlet set er der altså dokumenteret god effekt af alle de enkelte typer af inddragende tiltag. Men flere studier peger også i retning af, at en kombination af tiltag styrker effekten af indsatsen.

De undersøgte studier peger i retning af, at tidlig forebyggelse er mest effektiv, når der er en målrettet inddragelse af forældrene. Forældrene har altså en selvstændig betydning og gennem en styrket forældrerolle er forældrene helt centrale ressourcepersoner, som kan indgå på forskellige måder i indsatsen. Litteraturdelen peger også på, at familien, herunder det udvidede familienetværk, udgør en tilsvarende væsentlig ressource i indsatsen. Ved inddragelse sikres det, a) at familiens egne ressourcer anvendes, og b) at familien oplever ejerskab til løsningen, hvilket styrker implementeringen af indsatsen over for familien og den unge.

På baggrund af den samlede videnskortlægning anbefales det, at man fremadrettet understøtter en tidlig forebyggelse af børn og unge i relation til kriminalitet og andre relaterede sociale problemer, gennem inddragelse af unge og forældre i indsatsen. Der er dokumentation for, at der gennem brug af disse er mulighed for at begrænse eller i bedste fald helt undgå, at problemerne for den unge/familien vokser sig store og komplekse.

Her anbefales specifikt de to lovende indsatser, som vi gennem en praksisafdækning har identificeret og undersøgt nærmere i to danske kommuner, nemlig familierådslagning og forældre-netværksgrupper.

Praksisafdækningen viser, at ved forældres og unges deltagelse i familierådslagning er gevinsterne blandt andet, at det er de unge og forældrene selv, der bestemmer, hvilke problemer der skal findes løsninger på, at de selv finder løsninger på problemerne og, især, at de oplever et klart ejerskab til de løsninger, de har fundet frem til sammen med deres netværk.

Ved forældrenes deltagelse i forældre-netværksgrupper er gevinsterne blandt andet, at forældrene får kontakt til de andre forældre til de unge, som deres barn "hænger ud med", og at de sammen med dem finder ud af, hvordan de i øget omfang får "styr på" deres børn, og at ungegruppen, som "hænger ud", derfor langsomt opløses.

1 Mål og metoder i undersøgelsen

1.1 Formålet med opgaven

Det er et centralt mål for Det Kriminalpræventive Råd at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. Med denne kortlægning ønsker TrygFonden og Det Kriminalpræventive Råd at bidrage til tilvejebringelsen af viden om, hvordan forældre- og ungeinddragende indsatser kan bidrage til forebyggelse af ungdomskriminalitet.

Målet med opgaven er at beskrive forældre- og ungeinddragende indsatser til forebyggelse af ungdomskriminalitet og relaterede problemstillinger, målet er at beskrive metoder og indholdsmæssige processer i den kriminalitetsforebyggende indsats med hensyn til, hvordan forældre gøres til medaktører. Målgruppen for indsatserne er unge i alderen 10-17 år, som har særlige problemstillinger, som relaterer sig til kriminalitetsrisiko – og deres forældre.

Formålet med KORAs undersøgelse er:

- at skabe et overblik over den aktuelt internationalt mest valide viden om forældre- og ungeinddragende indsatser, hvor der er dokumenterede effekter i forhold til forebyggelse af ungdomskriminalitet gennem et litteraturstudie på området i perioden 2000-2015.
- at undersøge og beskrive udvalgte indsatser i Danmark, som udvælges på basis af litteraturstudiet.

Disse to formål kan sammenfattes til følgende overordnede forskningsspørgsmål:

Hvilke forebyggende og inddragende indsatser målrettet kriminalitetstruede unge har dokumenterede positive effekter, og hvilke danske erfaringer er der med udvalgte forebyggende inddragende indsatser?

Der er gennemført en systematisk videnskortlægning af dansk og international litteratur om inddragende forebyggende indsatser samt en empirisk undersøgelse af to eksisterende indsatser i Danmark, der ligner de mest lovende indsatser, som litteraturgennemgangen har identificeret. Rapporten giver input til den videre udvikling af brugbare og praksisrettede tiltag og indsatser til forebyggelsen af ungdomskriminalitet i en dansk kontekst. Rapporten giver en række gode råd i forhold til de to eksempler på lovende indsatser, som vi fremhæver som særlig effektfulde, omkostningslette og implementerbare i danske kommuner.

1.2 Anvendte metoder

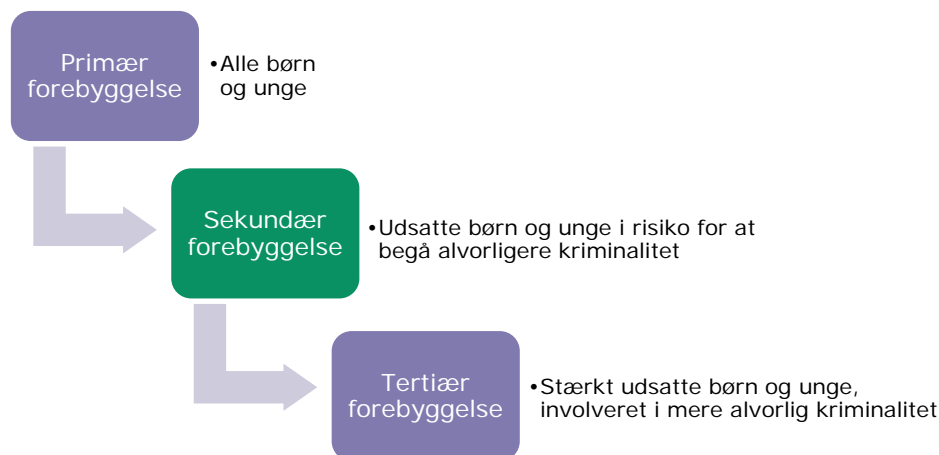
Den foreliggende analyse indeholder to opgaver, undersøgelsesspørgsmål og metoder, som ses af nedenstående tabel.

Opgave	Undersøgelsesspørgsmål
<p>Litteraturred.</p> <p>Systematisk kortlægning af danske og internationale inddragende indsatser, hvor effekten er dokumenteret, herunder en afdækning af anvendte praktiske metoder til inddragelse af børn og unge og deres forældre.</p>	<p>Hvilke definitioner findes der af målgruppen?</p> <p>Hvordan kan begrebet "inddragelse" af unge og forældre forstås og operationaliseres?</p> <p>Hvilke danske og internationale unge- og forældreinddragende indsatser over for kriminalitetstruede unge i alderen 10-17 år findes med positiv og dokumenteret effekt?</p> <p>Hvilke tilgange er mest lovende og anvendelige?</p>
<p>Empirisk del.</p> <p>Gennem interview at opnå viden om eksisterende danske indsatser, der ligner de mest lovende indsatser, som litteraturredelen har afdækket. Der er udvalgt to lovende indsatser, som aktuelt eksisterer i Danmark, som undersøges nøjere.</p>	<p>Hvilke eksisterende danske indsatser ligner de mest lovende og effektfulde indsatser, som kortlægningen har afdækket?</p> <p>Hvilke elementer, processer, vilkår, faktorer kendetegner henholdsvis vellykkede og mindre vellykkede danske indsatser?</p>

1.3 Definition af målgruppen i studierne og praksisafdækningen

KORAs undersøgelse fokuserer på den sekundære forebyggelse, dvs. indsatser over for børn og unge i 10-17-årsalderen, der betragtes som socialt udsatte, og som har været involveret i mindre alvorlig kriminalitet, eller som er i risiko for at komme ud i alvorligere kriminalitet. Der er dog flydende grænser i forhold til de to andre typer af forebyggende indsatser, altså de primært forebyggende og de mere behandlende, tertiære indsatser.

Figur 1.1 De forebyggende indsatser

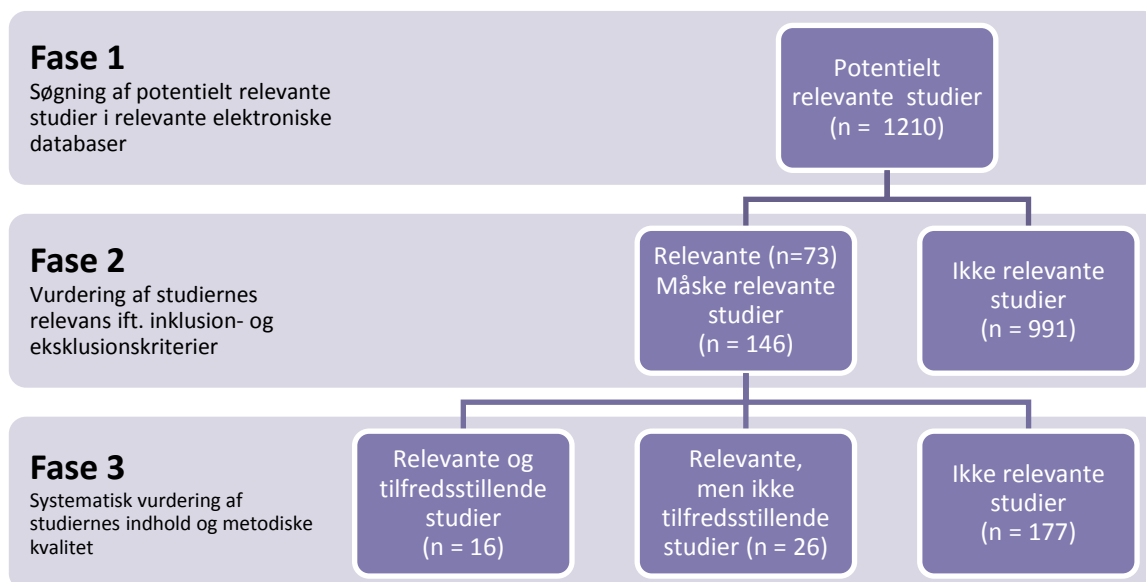
1.4 Litteratur review

I dette afsnit beskrives de metodiske og analytiske valg, der er foretaget i forbindelse med den systematiske videnskortlægning. Formålet med kortlægningen er at identificere og beskrive eksisterende internationale og nationale studier af forældre- og ungeinddragende indsatser for at forebygge ungdomskriminalitet og opnå et sikkert og validt vidensgrundlag på området.

Metodisk kan videnskortlægningen opdeles i tre adskilte faser, der kan ses af nedenstående figur 1.2. Kortlægningen består samlet set af en systematisk litteratursøgning i relevante

databaser og en systematisk gennemgang og vurdering af videnskabelig og såkaldt grå litteratur.

Figur 1.2 Oversigt over litteraturkortlægningens faser

Fase 1. Søgning af potentielt relevante studier

Første fase af kortlægningsarbejdet bestod af en indledende søgning efter potentielt relevante studier i relevante elektroniske databaser og hjemmesider. Indledningsvist blev der opstillet inklusions- og eksklusionskriterier, som tog afsæt i forskningsspørgsmålet for at sikre, at de fundne studier var relevante for besvarelsen.

Forældre- og ungeinddragende tiltag til forebyggelse af ungdomskriminalitet varierer i forhold til, *hvem* de inkluderer, og *hvor* indsatsen foregår. I denne kortlægning fokuseres der på indsatser, der vedrører kriminalitetstruede børn og unge i alderen 10-17 år, som involverer forældre- og ungeinddragende tiltag til forebyggelse af ungdomskriminalitet.

Der er ikke opstillet kriterier for arenaen for tiltagene, og der fokuseres dermed på indsatser i regi af fx det sociale system, skole, politi m.m.

Litteratursøgningsmetoden, der er anvendt, er inspireret af det britiske forskningscenter EPPI's brede tilgang til forskningsoversigter, hvor både videnskabelige og ikke-videnskabelige studier og kvalitative såvel som kvantitative studier indgår. Dermed blev der inddraget både videnskabelige og fagfællebedømte studier samt såkaldt grå litteratur, fx rapporter, evalueringer, udrådninger, bøger mv., som ikke er videnskabeligt publiceret. Hensigten med at benytte denne tilgang var at opnå en mere omfattende afdækning af den eksisterende viden på området, end hvis fx kun publicerede videnskabelige studier var blevet indsamlet og vurderet.

Søgningen blev tidsmæssigt afgrænset til at omfatte litteratur udgivet i perioden 2000-2015. Sprogligt blev søgningen afgrænset til dansk-, svensk-, norsk- og engelsksproget litteratur. Desuden blev empiriske undersøgelser og videnskabelige reviews inkluderet af indsatser, der viste en dokumenteret positiv effekt, dvs. studier med kontrolgruppedesign, sammenligningsgruppedesign, før- og eftermålinger og casestudiedesign.

De anvendte eksklusionskriterier var følgende: ikke-vestlig forskning (uden for Europa, Nordamerika, Sydkorea, Japan), og studier uden dokumenteret generaliserbarhed og effekt, samt master- og bacheloropgaver og andre studieopgaver.

På baggrund af inklusions- og eksklusionskriterierne blev der søgt litteratur, som kunne opfylde de opstillede inklusionskriterier. Følgende databaser blev anvendt til søgningen af potentielt relevante publikationer: Sociological Abstracts, PsycInfo, Criminal Justice Abstracts, Cochrane, Campbell Library, DanBib/Netpunkt, Libris, SwePub og ORIA. I databaserne anvendtes kontrollerede søgeord inden for databasernes egne emneord, og fritekst.

I denne fase blev der ligeledes foretaget søgninger efter grå litteratur (rapporter mm) på relevante institutioners hjemmesider.

Der blev anvendt et bredt udvalg af søgeord bl.a.: crime prevention, youth delinquency, participation, parental role, engagement, family support, early intervention, at-risk, parents, youth (se også bilag 2).

Følgende hjemmesider blev afsøgt systematisk efter relevante undersøgelser:

- Atferdssenteret, Norge: <http://www.atferdssenteret.no/>
- Ungsinn, Norge: <http://www.ungsinn.no/>
- Kunnskapscenteret.no, Norge: <http://www.kunnskapscenteret.no/>
- Socialstyrelsen, Sverige: <http://www.socialstyrelsen.se/>
- Socialstyrelsen, Danmark: <http://www.socialstyrelsen.dk/>
- SFI, Det nationale center for velfærdsforskning/<http://www.sfi.dk/>
- SCIE, Social Care Institute for Excellence, UK: <http://www.scie.org.uk/>
- EPPi Centre, UK: <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/>
- C4EO The Centre for Excellence and Outcomes in Children and Young People's Services, UK: <http://www.york.ac.uk/inst/spru/pubs/pdf/increasingSum.pdf>

Søgningen efter potentielt relevante studier, efter ovenstående kriterier og databaser, resulterede i 1.210 publikationer.¹

Fase 2. Vurdering af studierne relevans i forhold til inklusions- og eksklusionskriterier

I litteraturkortlægningens anden fase blev alle potentielt relevante publikationer gennemgået og vurderet på baggrund af titel, abstract og emneord, og ligeledes i forhold til inklusions- og eksklusionskriterierne. Publikationerne blev vurderet efter deres relevans i forhold til at kunne dokumentere effekter af unge- og forældreinddragende indsatser. I denne fase blev der opstillet følgende inklusionskriterier: undersøgelser med selvstændige data om effekt/virkning, som gør det muligt at vurdere, om det er en lovende indsats samt undersøgelser med et anvendeligt sigte i forhold til danske forhold (overførbare i forhold til boligsituation, fattigdom, skolegang, etnicitet).

Publikationerne blev kategoriseret som enten relevante, måske-relevante eller ikke-relevante (jf. figur 1.2 ovenfor). De relevante og måske-relevante studier var de studier, som på baggrund af titel, abstract og emneord blev vurderet relevante i forhold til at kunne dokumentere effekter af unge- og forældreinddragende kriminalitetsforebyggende indsatser.

---

¹ Litteratursøgningen blev foretaget af bibliotekar Anne Nørgaard-Pedersen, KORA.

En stor del af de potentielt relevante studier fokuserede på indsatser rettet mod unge med stofmisbrug, alkoholmisbrug, adfærdsvanskeligheder eller aggressiv adfærd, og det var derfor svært på baggrund af titel, abstract og emneord, at vurdere, om der var tale om kriminalitetsforebyggende indsatser. Derfor blev det besluttet, at de relevante studier skulle indeholde to eller flere af disse risikofaktorer. Dette resulterede i, at relativt mange studier blev kategoriseret som måske-relevant, for at minimere risikoen for at frasortere potentielt relevante studier.

Størstedelen af studierne blev kategoriseret som ikke-relevante, og mange af disse studier omhandlede indsatser alene fokuseret mod eksempelvis unge med adfærdsvanskeligheder, stofmisbrug eller unge udsat for mobning eller børnemishandling. Der var en del studier som faktisk omhandlede unge- og forældreinddragende indsatser, men som enten ikke fokuserede på kriminalitetsforebyggende indsatser, eller som ikke dokumenterede nogen effekt.

På baggrund af vurdering efter de nævnte inklusions- og eksklusionskriterier, og ligeledes i forhold til at kunne dokumentere effekter af unge- og forældreinddragende indsatser, blev 73 publikationer kategoriseret som relevante, og 146 publikationer blev kategoriseret som måske-relevante.

Fase 3. Systematisk vurdering af studiernes indhold og metodiske kvalitet

I denne tredje fase gennemgik forskerne 219 relevante og måske-relevante studier for relevans og kvalitet på basis af studiernes emner og metoder, således at der efterfølgende kunne foretages den endelige udvælgelse af studier, som var relevante for forskningsspørgsmålet. En stor del af de måske-relevante studier fra fase 2 blev her sorteret fra, fordi de ved nærmere gennemlæsning ikke omhandlede effekter af unge- og forældreinddragende kriminalitetsforebyggende indsatser. I alt 177 studier blev i denne fase kategoriseret som ikke-relevante, hvorved der var 42 studier tilbage, som omhandlede effekter af unge- og forældreinddragende kriminalitetsforebyggende indsatser, og som opfyldte alle inklusionskriterierne og samtidig ikke opfyldte nogen af eksklusionskriterierne.

Herefter foregik den endelige udvælgelse af de studier, som var relevante for videnskortsamlingen i forhold til at kunne opstille lovende indsatser. De 42 studier blev downloadet manuelt og gennemgået i deres fulde længde for kvalitet og relevans i forhold til forskningsspørgsmålet. De 42 studier blev underlagt en systematisk og ensartet gennemgang og blev vurderet i forhold til intervention, evalueringsgrundlag og resultater. Denne systematiske gennemgang og vurdering resulterede i 16 relevante og kvalitetsmæssigt tilfredsstillende studier, som videnskortslægningen er baseret på, mens 26 studier blev vurderet som kvalitetsmæssigt utilstrækkelige og derfor ikke indgår i videnskortslægningen. De 16 relevante studier blev noteret i en resultatoversigt, hvori den specifikke vurdering af hvert enkelt studie kan ses (se bilag 1). I resultatoversigten indgår 1) generel information om interventionen, 2) målgruppe, 3) beskrivelse af graden af inddragelse, 4) den anvendte metode og 5) påviste resultater.

Beskrivelsen af de 16 inkluderede enkeltstudier og meta-analyser er baseret på en narrativ syntese, hvor hovedfundene fra de inkluderede studier sammenfattes på en sådan måde, at styrken af evidensen for de enkelte studier tydeligt fremgik. Der blev taget hensyn til det overordnede forskningsspørgsmål, hvilket indebar, at relevansen af studierne i forhold til en dansk kontekst var en gennemgående parameter i sammenfatningen af studiernes resultater. Et mål med videnskortslægningen var, at den skulle danne grundlag for udvælgelsen af specifikke danske erfaringer og for anvendelige anbefalinger i en dansk kontekst.

Resultatoversigten over de 16 relevante studier, der danner grundlag for videnskortslægningen i forhold til at kunne opstille lovende indsatser ses i bilag 1.

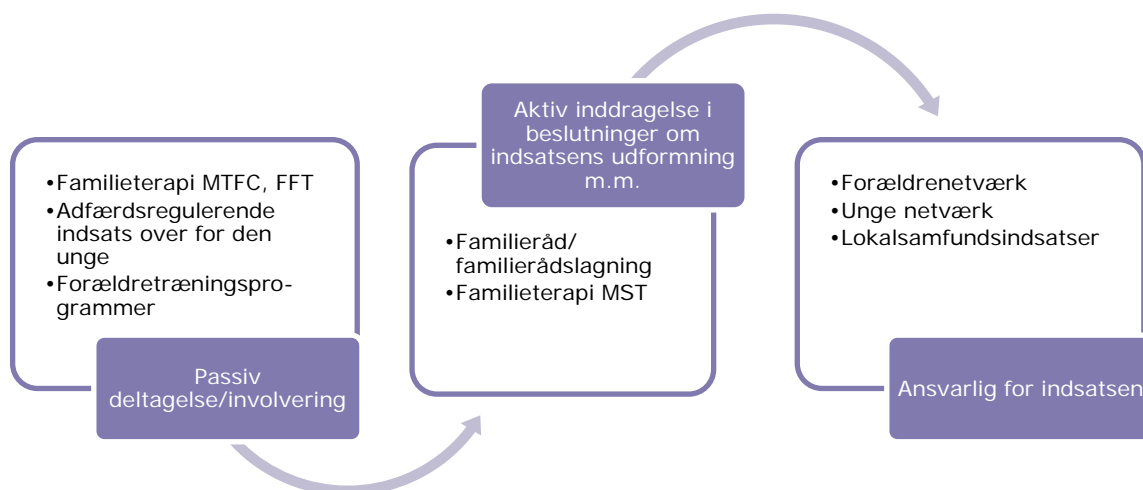
1.5 Undersøgelse af lovende danske interventioner

I studiet af graden af "brugernes" inddragelse i indsatsen har vi fundet, at der kan skelnes mellem følgende tre hovedtyper af inddragelse:

- Brugeren er passivt inddraget i indsatsen – brugeren er involveret, men har ingen indflydelse på udformningen af indsatsen.
- Brugeren har indflydelse på beslutninger, fx hvilke indsatser der skal iværksættes, og hvornår.
- Brugeren er ansvarlig for indsatsens igangsætning og "driften" af den.

I følgende figur er de tre hovedtyper af indsatser skitseret med eksempler på indsatser hentet fra litteraturstudiet. Også her er der flydende grænser mellem de tre typer af inddragelse.

Figur 1.3 Hovedtyper af indsatser

Familierådslagning og forældrenetværksgrupper er valgt som særligt lovende forebyggende indsatser. De er valgt ud fra betragtningen, at de undersøgte studier peger i retning af, at vejen til tidlig forebyggelse går igennem forældrene, som skal styrkes i deres forælderrolle, især med hensyn til at turde påtage sig forældreansvaret og vise dette over for deres børn. Det betyder også, at forældrene skal betragtes som ressourcepersoner, som en væsentlig forebyggende faktor, samtidig med at indsatserne er præget af et stærkt forældreinddragende element, hvorimod familieterapi og forældretræningsprogrammer må betragtes som mere passivt inddragende indsatsformer. Familieterapi har tillige en mere behandlende karakter, og forældretræningsprogrammer har en mere undervisende karakter.

En række danske kommuner anvender de to valgte indsatsformer.

Der foreligger en del, især norsk, forskning om familierådslagning, men det har ikke været muligt at finde egentlige studier om forældrenetværksgrupper.

I det følgende gives en kort beskrivelse af de to valgte indsatsformer i praksisafdækningen og den valgte metode til at beskrive de to indsatsformer. Der gøres i samme forbindelse op-

mærksom på, at der er tale om to casestudier, idet praksis i de to metoder beskrives ud fra to kommuners anvendelse af metoderne.

Familierådslagning

Familierådslagning eller familieråd betyder meget forenklet, at når et barn i familien har nogle vanskeligheder, samler de sociale myndigheder, som har barnets sag, familien og dets netværk med henblik på at opfordre dem til at finde en løsning på barnets situation inden for egen familie, som også består af det udvidede familienetværk. Processen sættes i gang af kommunen, som ofte anvender en samordner, dvs. en særligt uddannet person i forhold til styring og igangsætning af familierådslagning. Det er med andre ord familien og dets nære netværk, der skal komme med forslag til, hvordan barnets og evt. forældrenes vanskeligheder løses.

Faaborg-Midtfyn Kommune, som har lang erfaring med indsatsen, blev valgt som eksempel på en kommune, der har arbejdet med familierådslagning.

I Faaborg-Midtfyn Kommune blev lederen af børn og ungeafdelingen interviewet, og denne pegede på to socialrådgivere, henholdsvis fra forebyggelsesafsnittet og myndighedsafsnittet, samt en samordner med henblik på interview. Socialrådgiverne formidlede kontakt til en ung og en forældre, der havde deltaget i familierådslagning, som efterfølgende blev interviewet.

Forældrenettærksgrupper

Forskningen viser, at det især er forældrene, der skal styrkes i deres forældrerolle, når unge er i risiko for at begå alvorlig kriminalitet. Det kan være i form af forældretræningsprogrammer og familierterapi.

Der er taget udgangspunkt i Furesø Kommunes arbejde med forældrenettærksgrupper. Furesø Kommune har gennem de sidste 12 år arbejdet med forældrenettærksgrupper og har således en lang erfaring med anvendelse og igangsætning af forældrenettærksgrupper.

Interviewene blev gennemført med lederen af nettærksgrupperne, en sagsbehandler i familieafdelingen i kommunen og tre forældre udpeget af lederen af nettærksgrupperne, og som havde deltaget i nettærksgruppe. De unge blev ikke interviewet selvstændigt, da de ikke var direkte involveret i forældrenettærksgrupperne, og derfor ikke syntes, at de kunne bidrage med noget, men de var dog tilstede ved et par af interviewene.

2 Familierådslagning

Ifølge de gennemgåede studier betyder familierådslagning meget forenklet, at når et barn i familien udviser vanskeligheder, samles familien og dets udvidede netværk med henblik på, at familien i fællesskab skal finde en løsning på barnets situation. Det betyder, at barnets vanskeligheder søges løst inden for familiens eget netværk. Processen initieres fx af kommunen, som typisk anvender en person uden for familien til styring og igangsætning af familierådslagningen.

Gennemførelse af familierådslagning kan variere mellem og inden for de lande, hvor man har taget familierådslagningsmodellen til sig. Kortlægningen tager udgangspunkt i norsk forskning på området, idet Norge har lang praksis med familieråd² og har en del forskning på området.

De udvalgte studier

I KORAs videnskortlægning indgik tre publikationer om *Familierådslagning* (Falck 2006, Havnen & Christiansen 2014, Horverak 2006). Rapporten af Havnen og Christiansen (2014) sammenfatter eksisterende viden om effekter af og erfaringer med de norske *familieråd* og afdækker områder/temaer, hvor der er behov for yderligere forskning. Rapporten er udarbejdet af et norsk *kundskabscenter* og omfatter 10 internationale publikationer om *familieråd*. Vi bygger primært dette afsnit på Havnen & Christiansen (2014), da rapporten er den nyeste og blandt andet også refererer til de to øvrige. Indledningsvist beskriver vi her kort de to øvrige studier.

Falck (2006) er en norsk antologi, som blandt andet indeholder resultater fra en forskningsbaseret evaluering, der fokuserer på både implementering af modellen (*familieråd*) og effekterne efter et år. Resultaterne viser, at *familierådene* generelt giver mere positive resultater end sammenligningsgruppen efter et år. Her var syv ud af ti forældre positive over for familieråd, og det gjaldt i højere grad, at de positive involverede *den udvidede familie* mere end de negative. Forældrenes og børnenes vurderinger af deltagelsen er generelt positive.

Horverak (2006) er et norsk kvalitativt studie af unges oplevelser af at deltage i *familieråd*. Studiet viser, at over halvdelen (14 ud af 20 unge) oplevede en klar bedring af deres samlede situation efter deltagelsen. Studiet konkluderer blandt andet, det var vigtigt, at de inddragede voksne forstod dem, konfronterede og støttede dem og bidrog til, at de blev hørt i familierådslagningen. En central konklusion er, at familierådslagningen udgjorde en arena for genoprettelse af de unges værdighed.

2.1 Målgruppe for familierådslagningen

Målgruppen er børn og unge, som har en eller anden type af vanskeligheder eller er i en vanskelig situation, som skønnes at kunne løses ved familiens egen hjælp. Familien består ikke alene af barnets nære familie, men også af slægtninge og venner, den såkaldte *udvidede familie*. Det er familien selv, der udpeger, hvem de vil invitere med til familierådslagningen.

² Familieråd betegnes som familierådslagning i det efterfølgende jf. dansk terminologi.

Ideen med familierådslagningen er, at beslutninger, som angår børn og unge i vanskelige livssituationer, skal ske gennem familiebaserede processer. Den udvidede familie får et stort handlingsrum og et stort ansvar for at finde løsninger, der forbedrer barnets situation. Familierådslagning bygger på den tankegang, at familien og familiens netværk har ressourcer, som kan understøtte barnets trivsel og udvikling, men som i udgangspunktet er uudnyttet. Gennem processer i familierådslagningen kan disse uudnyttede potentialer udløses.

Det er sjældent, at familier selv beder om familierådslagning. Det betyder, at når familierådslagning skal benyttes i en social sag, er det afhængigt af, at familiens socialrådgiver foreslår familien denne metode. Hvis familien samtykker til en familierådslagning, udarbejder sagsbehandleren sammen med familien de spørgsmål, som familierådslagningen skal arbejde mod at løse.

2.2 Program- og interventionsbeskrivelser

Følgende fire hovedprincipper eller hjørnестene i familierådslagningsmodellen (Faureholm & Brønholt 2005) gør sig gældende:

1. Den udvidede familie deltager i familierådslagningen.
2. Den udvidede familie får mulighed for at drøfte løsningsmuligheder og udarbejde en handlingsplan for løsningen af barnets vanskeligheder uden de professionelle deltagelse.
3. Processen understøttes af en neutral koordinator, der ikke er ansat i kommunen, og som bistår familien med at planlægge og gennemføre familierådslagningen.
4. Handlingsplanen, som den udvidede familie har udarbejdet, efter at de har fundet en løsning, skal godkendes af familiens socialrådgiver, så barnets tarv bedst muligt sikres.

Flere nordiske forskere har endvidere argumenteret for, at *børneperspektivet* bør udgøre en femte hjørnестen i familierådslagningsmodellen.

Familierådslagningen omfatter også en indledende planlægningsfase og en-to opfølgninger efter familierådslagningen.

Planlægningsfasen

Familiens socialrådgiver udpeger en koordinator, og der indgås en samarbejdsaftale mellem socialrådgiveren, familien og koordinatoren, hvor der også indgår, hvilke spørgsmål familierådslagningen skal finde et svar på/en løsning på. Koordinatoren drøfter sammen med forældre og barnet, hvem som skal inviteres til familierådslagningen. De aktuelle medlemmer af den udvidede familie (slægt, venner, naboer) bliver kontaktet af koordinatoren, som orienterer om formålet med mødet og spørger, om de vil deltage. Koordinatoren kontakter også andre professionelle, som skal deltage i den første del af mødet. Koordinatoren finder også en evt. støtteperson til barnet, baseret på hvem barnet/familien foreslår.

Familierådslagningen

I *familierådslagningens første del* er det målet, at familien skal have al den information, som er nødvendig, for at de kan løse opgaven og komme frem til gode løsninger for barnets situation. Myndighedssagsbehandler og andre, der har oplysninger om barnet, præsenterer hver især deres information om barnet. Deltagerne fra den udvidede familie har mulighed for at stille spørgsmål til informanterne. Koordinatoren understøtter og styrer processen i familierådslagningen. De professionelle, som inkluderer sagsbehandler og koordinator, forlader så mødet og overlader lokalet til familien.

I *familierådslagningens anden del* drøfter den udvidede familie barnets situation uden deltagelse af andre. Koordinator og sagsbehandler er tilgængelige og kan indkaldes til mødet, hvis der er behov for svar på afklarende spørgsmål. Familiens drøftelser skal munde ud i en handlingsplan for barnet, som besvarer de spørgsmål, der er stillet til familien.

I *familierådslagningens tredje del* slutter koordinator og socialrådgiver sig til mødet igen. Familien præsenterer den plan, de er kommet frem til. Planen skal indeholde tiltag og indsatser, som er tænkt for at kunne opfylde barnets behov for støtte og hjælp. Det kan inkludere indsatser både fra familie og netværk, men også fra de sociale myndigheder. Det er myndighedssagsbehandleren/socialrådgiver og de sociale myndigheder, der skal tage stilling til, om planen kan godkendes. Det er altså et hovedprincip, at de sociale myndigheder skal godkende planen, så den ikke sætter barnets sikkerhed på spil. Det sker, at myndighedssagsbehandleren må afklare visse forhold, før planen kan godkendes, for eksempel når der foreslås indsatser ud over dem, som sagsbehandler kan bevillige. Hvis planen ikke godkendes – hvilket hører til undtagelserne – vil sagen blive behandlet efter normal sagsgang. Før familierådslagningsmødet afsluttes, aftales der en plan for, hvordan familierådslagningen og handlingsplanen skal følges op.

Opfølgning

Det bliver mere og mere almindelig praksis, at der afholdes et eller flere opfølgende møder efter familierådslagningen, for at der kan blive fulgt op på, om de besluttede indsatser er blevet realiseret. Men også for at vurdere, om der er behov for justeringer i planen og for at bidrage til at opretholde de positive samhandlingsprocesser, som familierådslagningen ofte har udløst i familien.

Forskellige varianter(modeller) af familierådslagningen

Familierådslagning er en metode, som over tid har udviklet sig via en række forskellige praksisser, og som har gennemgået lokale tilpasninger. Familierådslagningsmodellen har sit udsping i New Zealand (Family Group Conferencing, FGC) og er videreudviklet i Europa og i Nordamerika Family Group Decision Making, FGDM). Inden for FGDM synes det særlig at være en metode, som bliver kaldt "Family Unity Meeting" (FUM), som fremstår som et alternativ til FGC. FUM adskiller fra FGC, idet facilitatoren/koordinatoren er til stede under hele mødet, dvs. der er ingen privat familietid. Desuden har forældrene vetoret i forhold til, om bestemte familiemedlemmer skal involveres eller ej. I FUM bliver der også gennemført en ressourcerunde i starten af mødet, hvor alle deltagerne skal fremhæve positive sider og ressourcer i familien. FUM er over tid blevet påvirket af FGC og gør nu oftere brug af privat familietid under familierådslagningen. I nogle stater i USA bliver der også gennemført FGC, men under navnet FUM.

I nogle modeller er *koordinatorrollen* delt i to, således at en person har ansvar for at forberede mødet, mens en anden person fungerer som mødeleder (facilitator). Et argument for en todeling af rollen er, at koordinator kan være blevet inhabil på grund af sin deltagelse i forberedelsesprocessen til familierådslagningen. Det er også forskelligt, om koordinator er ansat i den instans, som har ansvar for familierådslagningen eller i en uafhængig instans. Nogle instanser rekrutterer koordinatore fra et bredt spektrum af miljøer, mens andre satser på koordinatore med socialfaglig eller anden relevant faglig baggrund.

Barnets deltagelse i familierådslagning bliver beskrevet som hovedreglen, men i nogle modeller er der restriktioner knyttet til barnets alder. Også antallet af opfølgende møder kan variere fra model til model.

Et forhold, som har haft betydning for udviklingen af familierådslagning, er strafferetslige sager, hvor der er tale om *genoprettende retfærdighed* (eng.: restorative justice), som inde-

bærer en konfliktmægling mellem offer og krænker. I disse tilfælde arrangeres ligesom i familierådslagning et møde mellem de forskellige involverede parter (gerningsmand, offer og samfundsrepræsentanter), som gennem en mægling mellem offer og krænker/gerningsmand kommer frem til en aftale, som kan godkendes af alle parter. Særlig i USA er familierådslagning blevet taget i brug som en af flere metoder i *genoprettende retfærdighed*, og flere lande har lovhjemmel for brug af familierådslagning i forbindelse med ungdomskriminalitet (New Zealand, Nordirland og Norge jf. Berger et al. 2015).

2.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen

Børn og unge, deres forældre og den udvidede familie inddrages i familierådslagningen. Børn og forældre formulerer/er med til at formulere de spørgsmål, som de skal arbejde med i familierådslagningen, og som de sammen med deres netværk skal finde løsninger på. De beslutninger, der opnås i familierådslagningen udmøntes i en handlingsplan. Familiens eventuelle socialrådgiver er ikke til stede i selve familierådslagningen men skal godkende og sikre opfyldelse af handlingsplanen. Der er altså tale om en høj grad af inddragelse af børn, unge og forældre.

2.4 Resultater af indsatsen

I forskningsgennemgangen i Havnen & Christiansen (2014) indgår i alt 10 internationale studier, som på forskellige måder berører spørgsmålet om effekter af familierådslagning. Otte studier er fra Nordamerika, mens to er fra Norden. Flere af studierne omhandler minoritetsgrupper, og familierådslagning har været undersøgt både i forhold til hjemmeboende og anbragte børn i alle aldre. Ingen af studierne har fundet frem til, at bestemte sagsområder ikke skulle være velegnet til drøftelse i familierådslagning på trods af, at de fleste studier omhandler alvorlige problemstillinger. Vi har fundet syv studier med overvejende positive udfald af familierådslagning sammenlignet med andre indsatser, og tre studier med blandede eller neutrale udfald.

Den metodiske kvalitet af disse 10 studier varierer. Blandt studierne med positive effekter er det kun to studier, som vurderes at være af metodisk tilfredsstillende kvalitet, mens de tre studier med blandede eller neutrale udfald lever op til de vigtige metodekrav til effektmålinger (Berzin et al. 2008, McCrae & Fusco 2010, Sundell & Vinnerljung 2004). Selv om alle inkluderede studier gør brug af sammenligningsgrupper, er det kun i et enkelt studie, at undersøgelsen er gennemført med et randomiseret, kontrolleret undersøgelsesdesign (Berzin, 2006, Berzin et al. 2008). Effekten i studierne er især blevet målt i forhold til antal og varighed af anbringelser. Målingen af langtidseffekten af familierådslagningen varierer fra 9 måneder til 5 år, men de fleste studier har en opfølgningstid på 2-3 år.

Hvilken effekt har familierådslagning på anbringelser uden for hjemmet?

Et af de vigtigste temaer i forskningsgennemgangen har været spørgsmål, som berører familierådslagningens mulige indvirkning på anbringelser uden for hjemmet, bl.a. forebyggelse af anbringelser, varighed og stabilitet i anbringelser og anvendelse af offentlige versus private anbringelser.

Et hovedresultat i både metodisk stærke og svagere studier er, at familierådslagning fører til øget brug af slægtsanbringelser frem for plejefamilie- og døgninstitutionsanbringelser samt af hjemgivelse ved døgnanbringelser i offentligt regi. Flere af de samme studier viser også, at familierådslagning giver større sandsynlighed for tilbageføring til egen familie. Om og i hvil-

ken grad familierådslagning kan forebygge anbringelser uden for hjemmet og/eller give mere stabile anbringelser er ikke undersøgt i de aktuelle studier. Et af de metodisk stærke studier har imidlertid undersøgt stabilitet i omsorgssituationen hos anbragte børn, målt ved antal flytninger i løbet af en toårsperiode.

Kan familierådslagning reducere mishandling og overgreb mod børn?

Resultaterne af de studier, der indgår i litteraturstudiet er modstridende. Nogle studier viser resultater, der viser, at effekten er en halvering af rapporterede tilfælde af mishandling og overgreb. Andre, at der ikke er nogen forskel, og andre igen viser et øget antal rapporterede mishandlingssager (Sundell & Vinnerljung 2004). De sidstnævnte studiers resultater om et øget antal af mishandlings-/overgrebssager kan tolkes som negative, men kan også være en indikation på, at tilliden til de sociale myndigheder er øget efter familierådslagningen, og at børnene er i en tryggere situation i kraft af, at familie- og netværket (dem, der har været inddraget i familierådslagningen) oftere har rapporteret om, at mishandling af et barn finder sted.

Resultater, som viste, at langt færre "familierådsbørn" end "sammenligningsbørn" modtog sociale indsatser ved opfølgningen understøtter vurderingen af, at barnets situation var blevet mindre alvorlig. Da familierådssagerne i udgangspunktet havde højere "alvorlighedsgrad" end sammenligningssagerne, betyder det, at resultaterne kan betragtes som ekstra positive. Ifølge forskerne bag studiet var forklaringen, at familie og barn fik mere støtte fra slægt og venner efter familierådslagningen.

Konklusioner:

- Familierådslagning øger sandsynligheden for anbringelse hos slægt og hjemgivelse til egen familie og reducerer sandsynligheden for døgnanbringelse uden for familien (og adoption).
- Familierådslagning øger sandsynligheden for hjemgivelse til familien.
- Familierådslagning giver lettere tilgang til sociale foranstaltninger.
- Familierådslagning bliver brugt lige ofte over for afroamerikanere og hvide.

Uklare fund eller manglende forskning:

- Der gives ikke entydige svar på, om familierådslagning kan forebygge mishandling og overgreb.
- Der gives ikke entydige svar på, om familierådslagning kan bidrage til kortere døgnanbringelser og reduceret behov for opfølgning fra de sociale myndigheder
- Det er ikke påvist, at familierådslagning fører til mere stabile placeringer.
- Der mangler undersøgelser af, om familierådslagning forebygger døgnanbringelser.
- Der mangler undersøgelser af familierådslagningens effekt på barnets/den unges funktion og trivsel.
- Der mangler undersøgelser af familierådslagningens betydning for langvarig støtte fra netværket, og for kommunikationen og samarbejdet mellem familie og de sociale myndigheder.

2.5 Lignende indsatser i Danmark

Den norske model for familierådslagning synes at ligge tæt op ad den danske brug af familierådslagning, som anvendes i en række danske (og svenske) kommuner. I kapitel 7 beskrives en dansk kommunes arbejde med familierådslagning.

2.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark

De udvalgte publikationer indeholder ingen opgørelser over ressourceforbrug og det offentlige omkostninger ved familierådslagning. Beskrivelsen ovenfor af forløbet af familierådslagning med opfølgning mv. indikerer, at merudgiften for det offentlige primært knytter sig til udgifterne til en (eller to) koordinator og den tid, forløbet spænder over. Om et kvalificeret forældrerådslagningsforløb må anses som dyrt eller ej, kan tænkes at afhænge af, om familierådslagning anses som en procedure for sagsbehandling og beslutningstagning eller som en intervention i sig selv.

Der er endvidere mange (mindre) varianter af familierådslagning, hvorfor omkostninger også må antages at variere. Der kan ikke på det aktuelle grundlag gives noget kvalificeret bud på de økonomiske omkostninger ved forældreråd i forhold til "almindelig" sagsbehandling og familierådgivning. De målte effekter er omtalt ovenfor, men derudover må det formodes, at de positive relationelle processer, som familierådslagning udløser, kan have potentiale til at føre til et konstruktivt samarbejde mellem familie og sociale myndigheder over tid. Det er rimeligt at forvente, at et sådant samarbejde i kombination med mobilisering af ellers uudnyttede ressourcer i familienetværket vil være til gavn for barnet.

2.7 Kort opsamling af vigtigste pointer

Studierne af familierådslagning i dette afsnit stammer især fra nyere norsk forskning om familierådslagning (Havnen & Christensen 2014).

Studierne viser, af familierådslagning som intervention er kendetegnet ved, at den udvidede familie deltager, at der udpeges en koordinator (eller to), som ikke er familiens normale sagsbehandler eller rådgiver, og at den udvidede familie alene (uden andre til stede) udarbejder en handlingsplan for barnet (og familien). En handlingsplan som efterfølgende skal godkendes af familiens sagsbehandler. Der er således tale om en relativ høj grad af inddragelse af forældre og barn i beslutningsprocessen.

Der foreligger meget få kontrollerede studier med sammenligningsgrupper. Forskningen peger på, at familierådslagning overvejende har positive effekter i form af bl.a. øget sandsynlighed for anbringelse hos slægtninge eller hjemgivelse til egen familie frem for anbringelse uden for familie og slægt. På andre områder er der imidlertid ikke entydige resultater. Det drejer sig fx om omfanget af børn, der udsættes for mishandling og overgreb.

Alt i alt peger forskningen om familierådslagning på, at det er en interventionsform, der også er lovende i dansk sammenhæng.

3 Forældretræningsprogrammer

De overordnede mål med forældretræningsindsatser er at støtte og styrke forældre i rollen som forældre over for deres børn, herunder at hjælpe forældrene til at blive gode forbilleder for deres børn, samt at styrke kvaliteten af relationen mellem forældre og barnet/den unge. Målet er også at styrke forældrenes kontrol, monitorering af barnets adfærd, forældrenes viden, og kompetencer til at løse problemer og til at opdrage barnet beskrives som afgørende.

De udvalgte studier

KORAs videnskortlægning indeholder følgende seks publikationer om indsatstypen *Forældretræningsprogrammer*: Kirkehei & Fønhus (2012), Leidy et al. (2010), Mulford & Redding (2008), Reese et al. (2000), Ross et al. (2011) og Ferrer-Wreder et al. (2003). Nogle af studierne er afrapporteringer af litteratursøgninger, mens andre er systematiske review, som gennemgår primærstudier med forskellig metode og undersøgelsesdesign og sammenfatter og konkluderer på fundene. Generelt er studierne af forskellig metodisk og videnskabelig kvalitet. Hvor nogle studier beskriver metoden grundigt og stringent efter metodiske principper for systematiske review, er andre mere refererende. For eksempel kan Kirkehei & Fønhus (2012) bedst karakteriseres som en systematisk litteraturliste (over systematiske review), hvor resultaterne ikke analyseres og sammenfattes og fører til en samlet konklusion som ved systematiske review (eller meta-review). Studierne Leidy et al. (2010) og Reese et al. (2000) drejer sig primært om ungdomsvold, mens de øvrige dækker lidt bredere, både hvad angår typer af problemstillinger og af kriminalitet/adfærdsproblemer.

Kapitlet bygger på de seks publikationer, og publikationerne er blevet screenet for indsatser, som har *forældre* som primær målgruppe, og som betoner "forældretræning". Det er disse indsatser, der afrapporteres i det følgende. Derimod fravælges de indsatser, som alene anvender terapi af forældre/familier som primær komponent i indsatser. I det følgende beskrives de seks studier helt kortfattet.

Ross et al. (2011) inkluderer studier af fire forskellige typer af forældretræningsindsatser, som er målrettet børn over 8 år, hvis primære mål er at modvirke den enkelte unges udvikling af antisocial og kriminel adfærd. Der er tale om følgende forældretræningsprogrammer:

- Behavioural parent training (BPT)
- Strengthening Families Programme
- Tripple P
- Parenting Wisely
- YOT parenting

Kirkehei & Fønhus (2012) undersøger bl.a. forældretræningsprogrammet Parent Management Training Oregon (PMTO). Aldersgruppen er 4-12 år, og målet er at stoppe eller reducere barnets problemadfærd gennem styrkelse af forældrenes færdigheder som forældre.

Leidy et al. (2010) inkluderer familier af latinamerikansk afstamning med børn i alderen 6-18 år, som har udøvet voldelig og aggressiv adfærd som målgruppe, som har

deltaget i Parent Management Training (PMT). Studiet undersøger, hvordan indsatser kan tilpasses forskellige målgrupper, og diskuterer, hvordan kulturel sensitivitet kan påvirke implementering og brug af programmer, som har til formål at forebygge ungdomsvold.

Mulford & Redding (2008) fokuserer på indsatser, som har en forældretræningskomponent. Parent Management Training (PMT) beskrives detaljeret, men der beskrives også en række terapeutiske indsatser, som ikke tages med her.

Reese et al. (2000) er et review af forskningslitteratur, som diskuterer risiko og beskyttelsesfaktorer, som familier/forældre og omsorgspersoner giver og indflydelse herfra på risikoen for at udvikle aggressiv/voldelig adfærd blandt unge. Et gennemgående tema er derfor familieinddragelse. Reviewet diskuterer bl.a. forældretræningsprogrammer i form af terapeutiske indsatser som MST, FFT og hjemmebesøg.

Ferrer-Wreder et al. (2003) diskuterer dynamikken i en familie, hvor unge er i risiko for at blive kriminelle. Her fremhæves forældreuddannelse i kombination med familierapi (Brief Strategic Family Therapy, BSFT) og i kombination med misbrugsbehandling og en lovende, men ikke dokumenteret indsats, i form af en lokalt "flerniveau" kriminalitetsforebyggende indsats med træning af forældre, skole og lokalmiljø rettet mod aggressive drenge og deres forældre.

3.1 Målgruppe for forældretræning

Målgruppen er forældre til børn og unge, som er i risiko for at udvikle kriminel adfærd, og til unge med mere eller mindre alvorlige adfærdsproblemer samt unge, som i mild udstrækning har været involveret i kriminalitet fx voldskriminalitet. Der indgår således ikke indsatser, som primært retter sig mod forældre med børn og unge, som fx har begået alvorlig kriminalitet.

3.2 Program- og interventionsbeskrivelser

Studierne anser forældrene som centrale i forhold til at styrke familien som beskyttende faktor med henblik på at nedsætte sandsynligheden for, at børn og unge udsættes for risiko for at begå kriminalitet. "Forældre" refererer til de unges primære omsorgspersoner, hvilket indbefatter både biologiske forældre og adoptiv- og stedforældre. Forældretræningsindsatser beskrives i litteraturen generelt som nogle af de mest effektive metoder til at forebygge kriminalitet og behandle unge med adfærdsproblemer. Der ses dog samlet set væsentlig mindre evidens for, at de er effektive i forhold til unge kriminelle. Forældretræningsprogrammer beskrives i de amerikanske studier som de mest udgiftseffektive indsatsformer over for kriminalitetstruede unge (Leidy et al. 2010, Mulford & Redding 2008).

Den engelske betegnelse for forældretræningsprogrammer er *Parent Management Training (PMT)*. Indsatserne findes i mange variationer og har til formål at styrke forældres kontrol og overvågning af deres barn samt kvaliteten af forældre-barn relationen. Fælles for dem er desuden, at de anskuer forældrene, som "forandringsagenten" og sociale læringsteknikker, som midler til at ændre deres børns adfærd.

Forældre anses altså som centrale for barnets trivsel, fordi det er dem, som har mulighederne for at skabe et trygt hjem og en positiv opvækst for børnene. Grundtanken er, at man ved at rette fokus på forældrenes rolle og kompetencer kan forebygge kriminalitet og adfærdsproblemer blandt børn og unge, idet forældre anses som værende en central faktor for barnet, som både kan udgøre en risikofaktor såvel som en beskyttelsesfaktor.

Umiddelbart tegner der sig et billede af, at forældretræningsindsatser overordnet kan inddeles i følgende:

1. Indsatser, som træner forældre i at blive "bedre" forældre, ændre og forbedre deres forståelser for deres børns udvikling etc. Evidensen for denne slags indsatser er, ifølge Leidy et al. 2010, ret begrænset. Desuden har indsatserne primært et uddannelsesmæssigt sigte og fokuserer mest på holdninger og ikke på adfærdsændringer.
2. Terapeutiske indsatser, som enten retter sig mod hele familien, som også har en forældretræningskomponent.
3. Indsatser, som udelukkende sigter mod forældrene, men som også kan have en terapeutisk komponent.
4. Indsatser, som gennem træning af forældres kompetencer og teknikker har som formål at forebygge børns og unges kriminalitet og adfærdsproblemer.

Kapitlet inkluderer alene programmer, som umiddelbart kan placeres under punkterne 3 og 4.

Behavioural Parent Training (BPT) har som mål at reducere effekten af risikofaktorer og understøtte centrale beskyttende faktorer i forhold til at reducere kriminalitet og antisocial adfærd. Grundtanken i BPT er, at prosocial adfærd skal have "forstærkning", mens negativ adfærd skal sanktioneres eller ignoreres. Der kan også indgå kommunikations- og problemløsningsfærdigheder etc. I BPT undervises forældre i at blive gode til at styrke deres børns hensigtsmæssige adfærd og i at sanktionere eller ignorere ikke-samarbejdsvillig eller mere "fjendtlig" adfærd. Målet er at styrke forældrenes forudsætninger for at skabe en tydelig ramme for forventninger til deres børns adfærd, idet fravær af en sådan tydelighed har vist sig at være en risikofaktor for antisocial adfærd. BPT er baseret på den antagelse, at antisocial adfærd er tillært og fastholdt via positive og negative forstærkninger fra andre, særligt deres forældre (Serketich & Dumas (1996) i Ross et al. (2011)). En meta-analyse af 40 indsatser fordelt på seks forskellige kategorier for familiebaserede indsatser finder, at BPT er den mest effektive indsats samlet set (Farrington & Welsh (2003) i Ross et al. (2011)).

Meta-analysen Serketich & Dumas (1996) i Ross et al. (2011) finder tilsvarende, at "gennemsnitsbarnet", hvis forældre deltager i BPR, generelt er bedre tilpasset end de øvrige børn. Noget tyder på, at BPT dog ikke er så effektiv, hvis barnet går i en stor klasse, hvis der er ældre børn i familien, og hvis familien er udfordret af eksempelvis moderens manglende sociale støtte, depression, eller hvis der er ægteskabelige konflikter.

Triple P

Triple P er en australsk indsats (også kaldet Teen Triple P), som har vist sig at være effektiv. Indsatsen er bl.a. karakteriseret ved, at den tillader forskellig intensitet af indsatsen afhængig af niveauet for behov for hjælp, dvs. indsatserne kan være mange forskellige, som fx forældreadfærdstræning, stresshåndtering, humørstyring mv. (Ralph & Sanders 2004 i Ross et al. 2011).

YOT Parenting Programmes

YOT Parenting Programmes har som mål at udvikle relationer mellem forældre og børn og forældres kompetencer med det formål at reducere forældreskab som en risikofaktor og støtte det som beskyttende faktor. På baggrund af en evaluering fra 2001 er det svært at sige, om indsatsen virker, idet designet ikke havde en god kontrolgruppe som muliggjorde sammenligninger af outcome, fordi der formentlig var selektion i retning af, at den underrepræsenterer forældre, som var utilfredse med indsatsen og dem med størst behov (Ross et al. 2011).

Parenting Wisely

Parenting Wisely er et forældretræningsprogram, som retter sig mod forældrenes adfærd. Det er et selvlæringsprogram, hvor forældrene gennemgår en CD med forskellige videoklip, hvor de skal vælge mellem forskellige løsninger på forskellige situationer og problemstillinger. Indsatsen fokuserer blandt andet på kommunikative- og problemløsningsfærdigheder, at tale respektfuldt, støtte til lektiehjælp, håndtering af vanskelige situationer og at løse disse uden voldelig eller aggressiv adfærd.

En udbredt PMT er *Parent Management Training Oregon (PMTO)*. PMTO er et program, som er målrettet familier med børn mellem 3 og 12 år, og som har mere alvorlige adfærdsproblemer, og hvor der er vanskeligheder i relationen mellem forældre og børn, og hvor børnene fx ofte er i opposition til forældre eller mangler vilje til at samarbejde.

Brief Strategic Family Therapy (BSFT)

BSFT er et forældreuddannelsesprogram, som kombineres med terapi. Det er først og fremmest udformet til risikofamilier eller familier med ældre børn og unge med adfærdsproblemer. Der refereres til studier, som angiveligt viser, at BSFT skaber positive forandringer i forhold til ungdomsvold og udviklingen af kriminel adfærd over tid.

Denne indsats består af forældretræning i kombination med terapi (Ferrer-Wreder et al. 2003). Indsatsen er primært udviklet med henblik på risikofamilier og familier med ældre børn/unge med adfærdsproblemer.

3.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen

Særligt Reese et al. (2000) har fokus på inddragelsesaspektet. Deres studie indeholder et review af empirisk viden om betydningen af forældreinvolvering i indsatsen, og hvordan forældre/familier inddrages i forebyggelsen af ungdomskriminalitet

3.4 Resultater af indsatsen

Kirkehei & Fønhus (2012) indeholder bl.a. referencer til 25 systematiske review, som omhandler PMTO (og De Utrolige År), mens ingen studier alene beskæftiger sig med effekterne af PMTO. Studiet indeholder ikke vurderinger af studiernes metodiske kvalitet eller opsummeringer af konklusioner og fund. Derved er det ikke et egentlig systematisk review, som følger gængse standarder, men et review, som mere kan karakteriseres som en systematisk genereret litteraturliste. Derfor er dokumentationen også noget fragmenteret, og der er endog heller ikke opsummeringer af alle studier. Et review (Furlong et al. 2012 i Kirkehei & Fønhus 2012) finder, at gruppebaserede forældretræningsprogrammer har potentiale til at forbedre deres børns adfærd (3-12 år).

Ferrer-Wreder et al. (2003) er et review, der skaber overblik over videnskabelig dokumentation af forskellige kombinerede og lovende indsatser over for forældre til unge med risiko for udvikling af kriminel og voldelig adfærd. Reviewet indeholder ikke specifikke effektmål, og der fremhæves ikke så tydeligt de centrale resultater fra de enkelte primærstudier, der indgår i reviewet. På den baggrund er det ikke helt entydigt at dokumentere resultaterne af en inddragende, integreret og sammensat indsats.

Ross et al. (2011) gennemgår både primær litteratur, men i særdeleshed anvendes meta-analyser. Primært indeholder det studier fra USA. Relevant for kortlægningen er reviewets fokus på indsatsen Behavioural Parent Training (BPT) for børn over 8 år, som er den alder, hvor problemskabende adfærd knyttet til ungdomsvold og antisocial adfærd ofte begynder. Gennem identifikation af karakteristika og typer af tidlige interventioner, som er effektive til at forebygge ungdomskriminalitet og antisocial adfærd, konkluderes det, at et "multimodalt design", hvor flere indsatser benyttes til at adressere flere forskellige risikofaktorer, er det mest effektive over for målgruppen.

Leidy et al. (2010) konkluderer, at de mest effektfulde indsatser er forebyggelsesindsatser, som har fokus på: 1) styrkelse af forældres supervision og monitorering, 2) forøgelse af familiernes sammenhængskraft, 3) en styrkelse af netværk på tværs af familier og 4) en styrkelse af familiers adgang til at få tilknyttet relevante ressourcer. Et forhold, som også i en dansk sammenhæng kan være centralt, er at oparbejde et fokus på kulturel sensitivitet i sådanne indsatser.

Mulford & Redding (2008) undersøger effekten af forældretræningsprogrammer, som er målrettet forældre til børn og unge med adfærdsvanskeligheder. Studier konkluderer, at forældretræning er en effektiv indsatstype til at forebygge fremtidig kriminalitet, og at forældretræning er afprøvet i langt mindre omfang i forhold til unge kriminelle. Over for gruppen af mennesker med alvorlig kriminalitet, som kommer fra mere dysfunktionelle familier, kræves mere intensive indsatser end blot forældretræning. I alle tilfælde er forældretræning, evt. i kombination med andre indsatser over for nogle grupper, en særdeles effektiv indsats i forhold til at reducere recidiv samt problemadfærd. Studier fremhæver også nogle udfordringer ved at implementere forældretræningsprogrammer, herunder vanskeligheden ved at rekruttere forældre til forældretræning.

Reese et al. (2000) påpeger, at der generelt er behov for at udvikle tilgange, som inkluderer familie og omsorgspersoner, og at det ikke er hensigtsmæssigt, at fx en skoleindsats står alene, og anbefaler derfor, at den integreres med for eksempel forældre- eller familierettede indsatser. Der peges også på nogle udfordringer i forhold til at involvere omsorgspersoner, ligesom der gives anbefalinger til, hvordan disse udfordringer løses. Endelig anbefaler studiet, at man i højere grad inkluderer familien som risiko- såvel som beskyttelsesagent.

3.5 Lignende indsatser i Danmark

Nedenstående indsatser er afprøvede i Danmark og udbydes i dag i større eller mindre omfang.

- *De Utrolige Års* Forældretræningsprogram (Incredible Years Parenting Program), som er et evidensbaseret behandlingsprogram, udviklet i USA af Carolyn Webster-Stratton et al.³
- *PMTO-forløb* (Parent Management Training – Oregon⁴) som fx udbydes i Aarhus Kommune.⁵
- *Triple P*.⁶ Kærlighed I Kaos. Til mennesker med ADHD.⁷

3.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark

De udvalgte publikationer indeholder ikke opgørelser over hverken ressourceforbrug og omkostninger ved forældretræningsprogrammer.⁸ Derfor kan der ikke på det foreliggende grundlag siges meget om eventuelle økonomiske fordele ved at anvende forældretræningsprogrammer.

3.7 Kort opsamling af vigtigste pointer

Trods de mere terapeutiske indsatser introduceret i et andet kapitel, inkluderer vi også sådanne indsatser i dette kapitel, hvis også de indeholder en forældretræningskomponent. Generelt anbefales integrerede indsatser til kortlægningens målgruppe, således at forældretræningsindsatsen ikke står alene, men kombineres med andre indsatser, fx terapeutiske.

Der er en del viden om effekter på familier med små børn under 10 år, mens der er begrænset viden om ældre børn og unge, hvilket bl.a. kan skyldes, at indsatstypen kun i mindre grad er afprøvet på denne aldersgruppe (Mulford & Redding 2008: 643).

Flere studier udpeger også lovende indsatser, som man kunne afprøve i Danmark. Her kan fx nævnes Triple P, der – så vidt vi er orienteret – kun i begrænset omfang er afprøvet i DK, ligesom der findes ganske lidt viden om dets effekter. Det kunne være en vej frem at forsøge sig med nogle af disse indsatser, som beskrevet i kapitel evt. i kombination med hinanden.

Der er generelt stærk evidens i den empiriske litteratur for at anvende indsatser, som indeholder en målrettet inddragelse af familien, hvilket bl.a. understreges af Reese et al. (2000). Alt i alt peger forskningen på området på, at en målrettet inddragelse af forældre i indsatsen kan give positive effekter for unges adfærd såvel som for forældres evner og kompetencer til at håndtere forælderrollen. Men der er stadig brug for viden om effekter, særlig de mere langsigtede.

---

³ <http://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-born-og-unge/om-dokumenterede-metoder/dua>).

⁴ <http://vidensportal.dk/temaer/udadreagerende-adfaerd/indsatser/pmto-parent-management-training-oregon>, <http://www.atferdssenteret.no/parent-management-training-oregon-pmto/category158.html>

⁵ <https://www.aarhus.dk/da/borger/familie-boern-og-unge/Raad-og-hjaelp/Familier-i-problemer/PMTO.aspx>

⁶ <http://skolenforoverskud.dk/vi-tilbyder/privat/triple-p-foraeldretraening.html>

⁷ <http://www.sfi.dk/publikationer/et-feltksperiment-med-kaerlighed-i-kaos-2908/>)

⁸ Socialstyrelsen/Rambøll har dog lavet en økonomisk analyse for PMTP: <http://vidensportal.dk/temaer/udadreagerende-adfaerd/indsatser/pmto-parent-management-training-oregon>

4 Familieterapi

Familieterapi er karakteriseret ved at være en form for behandlende tiltag over for familier præget af alvorlige sociale og personlige problemer og omsorgssvigt over for deres børn, hvor børnene i familien derfor udviser en mere alvorlig grad af antisocial adfærd.

Du udvalgte studier

I denne kortlægning indgår otte udvalgte publikationer⁹. De udvalgte publikationer omfatter 8 reviews af forskellige primære studier (Reese et al. 2000, Ross et al. 2010, Alexander 2000, Baldwin 2012, Ferrer-Wreder et al. 2012, Henggeler & Sheidow 2012, Leidy et al. 2010, Mulford & Redding 2008) samt en artikel om et enkelt studie (Andolfi 2013). I publikationerne behandles typisk både forældretræning og forældreterapi, da de to indsatsformer supplerer hinanden. Forældretræningsprogrammerne fokuserer typisk på forandringer i forælderrollen og forældrene som "opdragere", mens familieterapiformerne i højere grad fokuserer på forandringer i samspillet i familien og familiedynamikken.

Studierne har høj videnskabelig kvalitet. Flere studier benytter "kontrolgruppedesign" med henblik på at styrke validiteten af effekten af indsatserne. I studierne behandles både forskellige typer af familieterapi og forskellige målgrupper. Derudover behandles følgende udfordringer:

- Gennemførelsen af terapi over for målgrupper/familier, som kan være svære at motivere for deltagelse i strukturerede faste aktiviteter som terapi (fx Reese et al. 2000)
- Manglende motivation hos fædrene for at deltage i terapiforløb (fx Andolfi 2013)
- Forældre med forskellig kulturel baggrund (fx Leidy et al. 2010).

4.1 Målgruppe

Målgrupperne er både familier med børn og unge i risiko for at udvikle en kriminel adfærd og familier med børn og unge, der er involveret i mere eller mindre alvorlig kriminalitet. Børnenes og de unges risikoadfærd udgør voldsom udadreagerende adfærd, skolefravær, manglende sociale kompetencer og begyndende kriminel adfærd, såsom tyveri og vold. Risikoadfærd hos forældrene er især omsorgssvigt, sociale og personlige problemer, stofmisbrug og kriminalitet.

Der er således tale om en bred målgruppe børn og unge, dvs. lige fra unge, der udviser social utilpasset adfærd over til unge med alvorligere antisocial adfærd, med en overvægt af børn og unge, der udviser alvorlige sociale problemer. Blandt familierne er der typisk tale om socialt udsatte familier med få ressourcer.

⁹ Alexander et al. 2000, Andolfi 2013, Baldwin et al. 2012), Ferrer-Wreder et al. 2012, Henggeler & Sheidow 2012, Ross et al. 2011, Reese et al. 2000, Mulford et al. 2010.

4.2 Program- og interventionsbeskrivelser

I de udvalgte studier argumenteres der for, at familierapi er en effektiv interventionsform, da interventionerne tager udgangspunkt i socialøkologisk teori (Farrington & Welsh 2003), hvor børns og unges adfærd betragtes som resultat af et dårligt fungerende hjemmemiljø (Reese et al. 2000). Det er således risikofaktorerne i det nære miljø (familien, nabolaget, skolen og lokalpolitiske forhold), der påvirker barnets og den unges adfærd i en uheldig retning. Derfor skal interventionen også inkludere barnet/den unges nære miljø. Således skyldes udvikling af både pro- og antisocial adfærd barnets samspil med de nære sociale miljøer. Områder, der bør fokuseres på ifølge studierne er derfor at styrke beskyttelsesfaktorerne i det nære sociale miljø og reducere risikofaktorerne. Det drejer sig således om at sikre omsorgsfuld, støttende forældreadfærd eller tilsvarende adfærd fra en voksen i barnets nære miljø, som kan yde barnet følelsesmæssig støtte og mindske risikofaktorerne i det nære sociale miljø, fx omsorgssvigt og aggressiv kommunikation (Reese et al. 2000).

Til forskel fra forældretræningsprogrammerne, som blev gennemgået i det foregående kapitel, er de terapeutiske indsatser mere indgribende indsatser i familien, idet samspilsmønstre og kommunikationsmønstre i familien søges ændret i kraft af, at indsatsen omfatter hele familien, og også gerne den udvidede familie, fx bedsteforældre, onkler og tanter. Familie-medlemmer, som også har betydning for det sociale miljø, barnet er omgivet af, og som måske kan være med til at styrke beskyttelsesfaktorerne. I flere af de gennemgåede studier påpeges det, at det ofte vil være lettere at støtte/sætte ind over for den unge, hvor det også er enklere at måle effekt, mens det er sværere at iværksætte programmer over for hele familien. Af samme grund har der derfor traditionelt set været mindre fokus på familieprogrammer (Reese et al. 2000).

De gennemgåede studier omhandler undersøgelser af forskellige terapiformer.

Det drejer sig om følgende terapiformer MST, FFT, MTFC, som oprindeligt var målrettet unge, der var involveret i alvorlig kriminalitet. Imidlertid bliver de nu anvendt mere i den tidlige indsats over for børn og unge, som udviser en bekymrende adfærd.

MST (Multi Systemic Therapy)

MST i Ross et al. (2010) er målrettet unge med "højrisiko adfærd", hvor der er fokus både direkte på den unge selv og på familien som helhed. MST er en behandling, der foregår i den unges og familiens hjemmemiljø. Den unges samspil med dets sociale omgivelser er i fokus i terapien, som enten er kognitionsteoretisk eller adfærdsteoretisk orienteret. Målet er at styrke beskyttelsesfaktorer i omgivelserne, hvor barnets/den unges adfærd skal forstås ud fra en udviklingsøkonomisk forståelsesramme. Målgruppen er unge, der udviser en "kronisk voldsom adfærd" eller unge med misbrugsproblemer. De effektundersøgelser, der er gennemført, omhandler mange forskellige familietyper, både enlige og familier med forskellig kulturel baggrund, men oftest er det enlige forældre med svag socioøkonomisk baggrund (Reese et al. 2000).

I MST samarbejder terapeut og familie om en behandlingsplan, der er målrettet de definerede vanskeligheder hos den unge (fx skolevanskeligheder og antisocial adfærd) og i familien (fx indbyrdes konflikter i familien). Det besluttet også i samråd med familien, hvordan behandlingsplanen skal implementeres, hvor det er vigtigt, at der tages hensyn til familiens kultur og dens grundlæggende værdier og livssyn (Reese et al. 2000, Leidy et al. 2010). Derefter undersøger terapeuten, hvilket "støttesystem" eller socialt netværk (grad og omfang af støtte) familien har. I terapien søges hele den unges nære netværk inddraget, dvs. den nære familie, kammeratskabs- og venskabsgruppen samt lokalsamfundet, den unge befinder sig i.

Målet med terapien er at styrke adfærdsændringer hos den unge i den unges almindelige miljø, hvor han/hun færdes dagligt (Henggeler et al. 2012). Der er således tale om en høj grad af inddragelse af den unge og den unges familie og netværk.

I terapien kan der fx iværksættes adfærdstræning hos den unge, træning af forældrene i deres rolle som forældre, den unges afstandtagen fra uhensigtsmæssige kammeratskabsgrupper samt styrkelse af den unges skolefærdigheder og stabil skolegang (Ross et al. 2010). På denne måde sættes der ind over for mange forskellige risikofaktorer hos og omkring den unge. De mange typer af interventioner kræver en intensiv og løbende terapeuttræning og uddannelse af det team af behandlere, der er omkring den unge og den unges familie.

FFT (Functional Family Therapy)

FFT (Ross et al. 2011) er en klinik baseret terapeutisk intervention målrettet børn og unge, der har svære vanskeligheder. Mens MST-interventionen er målrettet en bred vifte af indsatser over for forskellige arenaer i barnets/den unges liv, er FFT alene målrettet familien som enhed med henblik på, at familien skal opnå en forståelse af, hvordan det indbyrdes samspil påvirker de enkelte familiemedlemmer og deres adfærd. FFT hjælper familier til at reducere defensive og aggressive kommunikationsmønstre og styrke den støttende interaktion i familien. Programmet adresserer også disciplin og vejledning fra forældrenes side.

FFT er opdelt i følgende stadier:

1. Motivationsfasen, hvor der sker en "reframing" (sættes ind i en ny forståelse) af dårligt tilpassede kommunikationsmønstre, holdninger og følelser.
2. Iværksættelsesfasen, hvor der iværksættes en række adfærdsmodificerende teknikker, fx i forhold til kommunikationsfærdigheder, basale forældrefærdigheder og konflikthåndtering.
3. Generalisering af de tillærte færdigheder skal anvendes i familiens forskellige sociale områder (skole, samfundet m.m.).

Interventionen varer typisk 3-4 mdr. med 8-12 terapisesioner.

MTFC (Multidimensional Treatment Foster Care)

I dette program anbringes barnet/den unge i en plejefamilie i 6-8 mdr., idet antagelsen er, at behandlingen har den bedste effekt, hvis den unge behandles uden for familien og den unges normale miljø. Den unge modtager individuel terapi og coaching omkring følelseskontrol og skolegang under anbringelsen. Samtidig deltager forældrene i familierapi omkring deres forældreskab, dvs. hvordan de skal varetage deres rolle som forældre. Målet med programmet er også at forbedre den indbyrdes kommunikation i familien og den unges sociale og kommunikative adfærd.

4.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen

MST er et mangefacetteret program, hvor der ydes en indsats i forskellige dele af den unges miljø. Familien er både med til at planlægge, hvilken indsats der skal iværksættes og over for hvilke vanskeligheder hos den unge. Det betyder, at der er tale om en høj grad af inddragelse af familien i planlægning og implementering af indsatsen. FFT og MTFC er derimod fast designede familieprogrammer, som følges ud fra et på forhånd fastlagt programdesign, som familien ikke har nogen indflydelse på.

4.4 Resultater af indsatsen

I det følgende omtales alle tre familierapiformer, som, forskning har vist, er effektfulde i forhold til reduktion i voldelig og kriminel adfærd.

MST (Multi Systemic Therapy)

MST er blevet effektevalueret med forskellige målgrupper lige fra de unge, som har været involveret i voldsom adfærd, seksuelle overgreb, stof/alkoholmisbrug og kombinationer af de tre nævnte typer af adfærd. I effektstudier har MST vist sig mere effektiv end individuel rådgivning af unge (Borduin et al. 1990).

Der er gennemført en række veldesignede studier af effekten af MST med kontrolgruppedesign (Ogden, 2010, Ogden & Armlund-Hagen 2008), som viser, at de unge, der deltog i MST, havde mindre sandsynlighed for tilbagefald til tidligere uhensigtsmæssig adfærd, færre unge udviste så alvorlige problemer, at anbringelse uden for hjemmet var nødvendig. De positive effekter viste sig at holde også 2 år efter, at interventionen stoppede. Der har dog været en del kritik af en række af effektstudierne, fordi de blev udført af dem, der gennemførte programmerne. Dermed er der en risiko for, at forskernes neutralitet/objektivitet kan være påvirket i forhold til forskningsgenstanden, men omvendt kan den positive effekt også skyldes, at de i højere grad end andre kendte og holdt sig til programdesignet.

FFT (Functional Family Therapy)

FFT, som retter sig mod at reducere defensive og aggressive kommunikationsmønstre og styrke den støttende interaktion i familien samt forældrenes støtte til de unge, har også vist en positiv effekt i en række kontrolgruppestudier. De undersøgte studier viser en markant reduktion i voldelige forbrydelser hos de unge samt en forbedret forældreadfærd (Reese et al. 2000) Det er værd at bemærke, at effektstudierne alene viste en effekt, når programmet gennemførtes helt i overensstemmelse med programmets design.

MTFC (Multidimensional Treatment Foster Care)

MTFC, hvor den unge anbringes i plejefamilie og under opholdet modtager intensiv støtte og behandling for at styrke deres selvkontrol, mens familien i samme periode modtager terapeutisk behandling for at styrke deres forældreskab. Effektstudier med randomisering af deltagere i programmet (piger, der havde udvist kriminel adfærd) og med kontrolgruppe, som modtog anden indsats (Community based group care), viser positive effekter på flere områder: skoledeltagelse og lektielæsning blandt piger (Leve & Chamberlain 2007); reduktion i recidiv til ny voldskriminalitet (Eddy, Whaley & Chamberlain 2004); reduktion i omfanget af stofmisbrug samt reduktion i antallet af teenagegraviditeter blandt kvindelige deltagere (Kerr, Leve & Chamberlain 2009).

4.5 Lignende indsatser i Danmark

MST, FFT og MTFC er alle afprøvet (MST og MTFC) eller ved at blive afprøvet i Danmark og efterfølgende evalueret i Socialstyrelsens regi.

I dag arbejder en række danske kommuner med MST. FFT er implementeret i nogle få danske kommuner. MTFC blev politisk igangsat i Danmark af Socialstyrelsen, som tilbød kommunerne at deltage i afprøvningen af MTFC via udbud i 2008. I oktober 2014 eksisterede der seks MTFC, nemlig følgende: MTFC Slagelse; to team i Familie- og Evidenscenter i København;

MTFC Herning; Center for Socialt Arbejde, CESA i Ringe samt MTFC Jylland (Pontoppidan et al. 2014).

4.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark

De enkelte terapiformer må betragtes som rimelig omkostningskrævende både tidsmæssigt (varighed og omfang) samt prismæssigt, da det kræver uddannede terapeuter med løbende behov for supervision samt koordinerende sagsbehandler i forhold til rækken af aktiviteter, der skal sættes i værk i de enkelte programmer. De samlede omkostninger er imidlertid svære at opgøre, da de enkelte terapier varierer i indhold og varighed.

4.7 Kort opsamling af vigtigste pointer

I dette kapitel beskrives terapeutiske interventioner i forhold til hele familien, hvor samspil, kommunikation, den unges adfærd og forældreadfærd er i fokus. Der er tale om kognitions-teoretiske og adfærdsteoretiske tilgange i de enkelte terapiforløb. Effekstudier viser en positiv effekt af alle typer af familierapi, men også at familierne inddrages i varierende omfang.

Familierapi er karakteriseret ved at være en form for behandlende tiltag over for dysfunktionelle familier præget af alvorlige sociale og personlige problemer og omsorgssvigt over for deres børn, hvor de unge derfor udviser en mere eller mindre alvorlig grad af antisocial adfærd. Målet er at ændre forældreadfærden og hjælpe familien med at løse deres problemer. Forældre og unge inddrages i stort omfang i nogle former for familierapi (MST), hvor terapeuten samarbejder med familien om en behandlingsplan og sammen med familien beslutter, hvordan planen skal implementeres. I andre terapiprogrammer er planen programlagt på forhånd (FFT) og har til formål at påvirke familiens kommunikationsmønstre og forældrenes forældreadfærd, fx ved hjælp af adfærdsmodificerende teknikker og kommunikationsøvelser. Familierapi viser sig generelt at have en positiv effekt. Effekten ses ved en forbedret forældreadfærd, og færre unge, som udviser alvorlig antisocial adfærd.

5 Integrerede og kombinerede indsatser

De integrerede og kombinerede indsatser er i en dansk sammenhæng kendetegnet ved en kombination af indsatser fra forskellige sider, og ofte ydet af forskellige aktører, fx skolen, socialforvaltningen og fritidsinstitutionen. Indsatsen ydes ofte i en koordineret indsats efter en socialfaglig undersøgelse (§ 50) hos de sociale myndigheder, hvor den unges behov for støtte og hjælp defineres og efterfølgende aftales med de involverede parter, herunder forældrene. I de involverede studier i forskningskortlægningen synes dog i højere grad at omfatte fastlagte og kombinerede programmer, hvor målgruppen er såvel børn som forældre og børn og forældre i forskellige arenaer (skole, hjemme i fritidsinstitutionen m.m.).

De udvalgte studier

I KORAs videnskortlægning er der fire publikationer om interventionstypen integrerede (sammensatte) indsatser.¹⁰ Publikationerne er reviews, som inkluderer en lang række primærstudier. Dermed opnås et bredt og dækkende billede af området. Til illustration af dette kan nævnes, at artiklen af Beelmann og Raabe opsummerer fund fra sekundære analyser (reviews og meta-analyser) over de sidste 20 år med fokus på, om forebyggende indsatser virker. Fundene diskuteres i forhold til forskellige typer af indsatser og indsatsintensitet. I artiklen analyseres 26 reviews og meta-analyser, som i alt omfatter 1.330 artikler og publikationer. Af de 26 reviews er det dog kun 6 reviews, som opsummerer integrerede indsatser fokuseret på forældre og familier, som er temaet for dette kapitel.

5.1 Målgruppe og problemstilling hos målgruppen

I studiet af Beelman og Raabe (2009) er målgrupperne i de primære studier overvejende unge socialt udsatte unge under 18 år.

I studiet af Eddy et al. (2000) er målgruppen børn i de mindre klasser (elementary school) med risiko for at udvikle kriminel og voldelig adfærd og deres forældre.

I studiet af Leidy et al. (2010) er målgruppen for indsatsen familier af latinamerikansk afstamning med børn/unge mellem 6-18 år, som har udvist voldelig og aggressiv adfærd.

I den svenske rapport af Ferrer-Wreder et al. (2003) er målgruppen forældre til unge med risiko for udvikling af kriminel og voldelig adfærd.

5.2 Program- og interventionsbeskrivelser

Artiklen af Beelmann og Raabe (2009) er et bredt anlagt review uden klare interventionsbeskrivelser for alle de studier, der indgår i reviewet.

Artiklen af Eddy (2000) beskriver LIFT-programmet og dens teoretiske og praktiske baggrund og redegør for implementeringen og effekterne af indsatsen (3 år efter). LIFT-programmet

¹⁰ Beelmann & Raabe (2009), Eddy et al. (2000), Leidy et al. (2010), Ferrer-Wreder et al. (2003)

er grundlæggende en integreret (sammensat) indsats med tre grundlæggende komponenter:¹¹

- *Klasseværelseøvelser* med instruktør (med fokus på problemløsning og optræning af sociale færdigheder i klassesammenhæng).
- *Øvelser på legepladsen* (adfærdsregulerende øvelser på legepladsen).
- *Forløb med grupper på 10-15 familier* (kun deltagelse af forældrene).

Indsatsperioden er på i alt 16 uger. Familiekomponenten omfatter sessioner med instruktør en gang ugentligt over 6 uger. Dagsordenen for hver session er 1) review af resultater fra sidste uges opgaver i hver familie, 2) oplæg, diskussion og rollespil og 3) præsentation af opgaver for hver familie for næste uge. Der bliver anvendt videooptagelser.

Artiklen af Leidy et al. (2010) er et review, hvor der ikke er en skarp defineret indsats men et mere bredt fokus. I reviewet indgår familiebaserede interventioner i forhold til familier med en latinamerikansk baggrund, hvor der er behov for at ændre forældreadfærd og styrke familiens funktion og indbyrdes kommunikation. I indsatsen er der særlig fokus på interventioner, der tager højde for kulturkarakteristika og "dybdestrukturer" (værdier og normer m.m.). I studiet indgår forskellige typer af interventioner, herunder forældretræningsprogrammer, familieterapi samt forskellige former for bikulturel kompetenceudvikling. I denne forstand udgør indsatsen en integreret (sammensat) indsats.

I den svenske rapport af Ferrer-Wreder et al. (2003) om kriminalitetsforebyggende og inddragende indsatser indgår forskellige typer af indsatser. Der indgår følgende indsatser: 1) Forældreuddannelse i kombination med familieterapi (BST) og evt. misbrugsbehandling, 2) multiniveau-interventioner i skolen rettet primært mod børnene, men hvor forældre også inddrages og 3) lokalt kriminalitetsforebyggende arbejde med forældre.

5.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen

I de fire publikationer er der i alle tilfælde tale om inddragelse af målgruppen i interventionerne. Særlig i LIFT-programmet (Eddy et al. 2000) er der dog tale om en høj grad af inddragelse, navnlig af forældrene. Forældre var involveret i selve udformningen af LIFT, der først blev afprøvet i et pilotforsøg, hvor lærere og forældre gav feedback. Under indsatsen lægges vægt på at maksimere forældrenes involvering primært ved gensidig kommunikation mellem instruktører og forældre, mellem forældre og lærere og mellem forældrene indbyrdes.

5.4 Resultater af indsatsen

I studiet af Beelmann og Raabe (2009) indgår en lang række studier med forskellige opgørelser af resultaterne af indsatsen. Indsatsen måles i forhold til antisocial adfærd (i form af fx afvigende adfærd), aggression, voldelig opførsel, begyndende kriminalitet, kammeratskabsforbindelser med risiko for nogle af førnævnte forhold m.m. Det er også forskelligt, om resultaterne opgøres over tid eller i form af kort- og langsigtede effekter.

Studiet af Beelmann og Raabe viser, at indsatserne generelt har en positiv effekt på antisocial adfærd. Dette gælder på kort sigt (op til et år efter indsatsens afslutning), mens langtids-effekter sjældent er belyst. Det påvises dog ikke entydigt, at det er integrerede (sammensat-

---

¹¹ LIFT står for "Linking the Interests of Families and Teachers" og illustrerer, at indsatsen som udgangspunkt er en sammensat indsats.

te) indsatser, som udløser de positive resultater. Der peges dog på, at bl.a. forældretræningsprogrammer i samspil med kompetenceopbyggende aktiviteter målrettet de unge har en positiv effekt.

LIFT-studiet af Eddy et al. (2000) har et forholdsvis stærkt undersøgelsesdesign i forhold til at kunne måle resultater af indsatsen. Studiet bygger på et kontrolleret, randomiseret eksperiment på skole- og familieniveau med i alt 600 unge med deres familier. Vurderingerne af indsatsen er baseret på interview og spørgeskemaer til forældre, unge og involverede lærere på skolen. Derudover er der foretaget observationer af børn i klassen og på legepladsen og inddraget sagsmaterialer fra skole og ret (court records).

I studiet måles der på de unges antisociale adfærd i form af registreret impulsiv, hyperaktiv, aggressiv adfærd, ligesom der måles på alkoholforbrug og indtagelse af marihuana. Dertil kommer, at der ses på kammeratskabsforbindelser, der fremmer nogle af disse forhold. Resultaterne er opgjort op til 3 år efter indsatsperioden, når de unge er i de lidt ældre klasser (middle school).

Resultaterne af indsatsen er, at navnlig at forældrenes aggressive adfærd mindskes, og at børnenes aggression over for kammerater mindskes. Effekten af indsatsen efter tre år er, at der er mindre omgang med kammerater med problemer, der er færre unge arresteret for første gang, og der er færre, som indtager alkohol og marihuana.

I studiet af Leidy et al. (2010) konkluderes det på baggrund af litteraturstudiet, at de mest effektive indsatser er forebyggelsesindsatser, hvor der er fokus på 1) en styrkelse af forældres supervision og monitorering, 2) en forøgelse af familiers sammenhængskraft, 3) en styrkelse af netværk på tværs af familier og 4) en styrkelse af familiers adgang til at få tilknyttet relevante ressourcer. Et særligt forhold, der fremhæves er, at man anbefaler et fokus på kulturel sensitivitet i programmer af denne type, da generelle programmer ikke passer helt til denne målgruppe.

Den svenske rapport af Ferrer-Wreder et al. (2003) er et review, som giver et godt overblik over den videnskabelige dokumentation af forskellige kombinerede indsatser over for forældre til unge med risiko for udvikling af kriminel og voldelig adfærd. Der er i rapporten ikke beskrevet specifikke effektmål, og der indgår ikke præcise resultater fra de enkelte primærstudier, der indgår i reviewet. På den baggrund er det vanskeligt entydigt at dokumentere resultaterne af en inddragende og integreret (sammensat) indsats på baggrund af rapporten.

5.5 Lignende indsatser i Danmark

Integrerede og kombinerede forældre- og ungeinddragende indsatser for at forebygge ungdomskriminalitet er som udgangspunkt udfordret af, at unge med risiko for kriminalitet typisk vil have en lang række indgange og kontakter til kommunen, og de involverede parter i kommunen har typisk ikke en tæt daglig kontakt og anvender typisk også forskellige metoder. I kommunerne kan familieafdeling, ungecenter, familieværksted, sundhedspleje, SSP, PPR/skolepsykolog, UU-vejleder, kultur- og fritidsforvaltning m.fl. være involveret i forebyggelse af ungdomskriminalitet gennem en kombination af tiltag.

Ishøj Kommune er et eksempel på en bredspektret indsats i en dansk kontekst. Evaluering af erfaringerne fra Ishøj Kommunes arbejde med forebyggelse af ungdomskriminalitet viser, at der både er styrker og svagheder i implementeringen af en primær/sekundær forebyggende indsats på området. Som styrker fremhæves det, at kommunen har fokus på at "sætte ind på mange områder, og at indsatsen skal være bredspektret. Der er særligt fokus på sociale be-

lastningsfaktorer og på den individuelle indsats over for den enkelte kriminalitetstruede unge blandt ledere og medarbejdere i det kriminalitetsforebyggende arbejde." Som svaghed fremhæves det først og fremmest, at koordination mellem de forskellige parter, der indgår i integrerede indsatser, er en helt central udfordring (Mehlbye, Hjelmar & Berger 2012).

5.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark

Det er vanskeligt at opgøre omkostninger ved en integreret (sammensat) indsats på området på baggrund af de gennemgåede studier. Konkrete danske erfaringer på området synes derfor mest velegnet som vurderingsgrundlag på dette område.

Der er ikke lavet systematiske undersøgelser og beregninger af omkostningerne ved implementering af forældre- og ungeinddragende indsatser for at forebygge ungdomskriminalitet i Danmark. Generelt indikerer erfaringerne, at en helhedsorienteret indsats rettet mod udsatte unge og deres familie kan have betydelige omkostninger for kommunen på kort sigt, men et betydeligt samfundsøkonomisk potentiale på længere sigt (Hansen et al. 2010, Jacobsen 2013).

5.7 Kort opsamling af vigtigste pointer

Alt i alt peger forskningen om og erfaringerne med integrerede (sammensatte) indsatser på, at der kan være positive effekter for de unge og for forældrene ved at kombinere indsatser, så både unge og forældre inddrages, og man inddrager både skole og lokalsamfund i indsatsen.

Effekterne af integrerede indsatser frem for enkeltstående indsatser rettet mod henholdsvis børn/unge og mod forældre er svære at måle. Der er dog klare indikationer i de gennemgåede studier på, at inddragende indsatser, hvor man gennemfører en bredt anlagt indsats (med forældretræning, skoleinddragelse med ungetræning, lokalsamfundsinddragelse m.m.), har lovende perspektiver, som man kan arbejde videre med i en dansk sammenhæng.

6 Lokalsamfundsindsatser

Lokalsamfundsindsatser er bredt anlagte indsatser på lokalt niveau til forebyggelse af ungdomskriminalitet. En række aktører indgår i typisk i indsatsen: nærpolti, kommune, skole, fritidsorganisationer, kirke, beboerrådgivninger og frivillige aktører. SSP-samarbejdet og SSP-indsatsen i de danske kommuner er et eksempel på en lokalsamfundsindsats, når der arbejdes i de lokale SSP-grupper.

Studier, der indgår i kortlægningen

I KORAs videnskortlægning er der to publikationer, som navnlig behandler inddragelse af lokalsamfundet i forebyggelsen af ungdomskriminalitet. Metodisk er de to publikationer primært baseret på litteratur-reviews, dog indgår der i studiet af Ferrer-Wreder et al. også empiriske cases fra Sverige. I studiet af Beelman og Raabe (2009) indgår 26 reviews, hvoraf de 13 reviews opsummerer indsatser med inddragelse af skole og lokalsamfund. Artiklen af Beelman og Raabe (2009) indeholder en lang række primærstudier, og der gøres omhyggeligt rede for søgestrategi og for inklusion og eksklusion af reviews (jf. kapitel 5.1). Også rapporten af Ferrer-Wreder et al. (2003) er af tilfredsstillende kvalitet, dog er den empiriske del om lokalsamfundsindsatser med aktiv lokal deltagelse først og fremmest tænkt som inspiration til kommunerne, og der indgår ikke fuld dokumentation for de cases, der indgår.

6.1 Målgruppe

I studiet af Beelman og Raabe (2009) er målgrupperne unge under 18 år. Der indgår primært udsatte unge, men der indgår også andre grupper af unge.

I studiet af Ferrer-Wreder et al. (2003) er målgruppen primært børn og unge i alderen 10-15 år, som er i risiko for at havne i kriminalitet.

6.2 Program- og interventionsbeskrivelser

Artiklen af Beelmann og Raabe (2009) er et omfattende review uden klare interventionsbeskrivelser for alle de studier, der indgår i reviewet, andet end at der er tale om bredt anlagte indsatser i de unges lokalsamfund.

I studiet af Ferrer-Wreder et al. (2003) indgår der eksempler fra en række svenske kommuner på bredt anlagte lokalsamfundsindsatser til forebyggelse af ungdomskriminalitet. En række aktører indgår typisk i indsatsen: nærpolti, kommune, skole, fritidsorganisationer, kirke og andre lokale aktører. Der identificeres i studiet en række typiske barrierer for inddragelse af forældre og unge i indsatsen, herunder at det kan virke stigmatiserende for familierne at indgå i indsatserne, og at indsatserne ofte kommer for sent i gang, så de reelt ikke kan virke forebyggende.

6.3 Grad og omfang af inddragelse af målgruppen

I studiet af Ferrer-Wreder et al. (2003) er der bl.a. fokus på det lokale kriminalitetsforebyggende arbejde med forældre til unge i risikozonen. Lokalsamfundet – og forældrene som en del af lokalsamfundet – bliver søgt aktivt inddraget i indsatsen. Erfaringerne viser, at der skal arbejdes målrettet med motivationen blandt forældrene til at deltage i bredere anlagte lokalsamfundsindsatser, bl.a. i form af indledende motivationsarbejde og afholdelse af korte møder og et begrænset antal møder.

6.4 Resultater af indsatsen

I studiet af Beelmann og Raabe (2009) fremgår det, at der generelt er positive effekter i forhold til forebyggelse af ungdomskriminalitet. Samtidig fremgår det dog, at der er lavere effekt af indsatser, som mere bredt inddrager skole og lokalsamfund. Indsatsen er målt i forhold til antisocial adfærd (i form af fx afvigende adfærd), aggression, voldelig opførsel, begyndende kriminalitet, kammeratskabsforbindelser med risiko for nogle af førnævnte forhold m.m.

Der argumenteres i studiet for, at den lave effekt kan skyldes, at bredt anlagte indsatser i forhold til lokalsamfundet, herunder skole, retter sig mod en bearbejdelse af den lokale samfundsmæssige kontekst, og det kan være svært at måle effekter af en sådan type samfundsindsats på kort sigt.

Samtidig gøres der i studiet opmærksom på, at lokalsamfundsindsatser kan være svære at implementere, og implementeringsudfordringer kan betyde, at resultaterne af indsatsen blive svære at opgøre. Programmer med en klar struktur og implementeringsplan med fokus på udvikling af specifikke kompetencer i målgruppen fremviser de mest positive effekter, og dette er ikke i udgangspunktet gældende for de lokalsamfundsorienterede indsatser.

I studiet af Ferrer-Wreder et al. (2003) indgår der ikke direkte og præcise resultater af indsatsen. Der er i den empiriske del tale om inspirationscases uden konkret dokumentation for indsatsernes virkning.

6.5 Lignende indsatser i Danmark

I Danmark er der især i SSP-samarbejdet en bred erkendelse af, at der skal sættes ind lokalt i de særligt udsatte boligområder, hvis man effektivt skal forebygge ungdomskriminalitet. En indsats, hvor der sættes ind bredt gennem et lokalt samarbejde mellem lokale myndigheder, institutioner og frivillige, hvor også hjemmet, skolen, fritidsklubben og evt. gademedarbejdere indgår.¹² Brede lokalsamfundsbaseerede indsatser i forhold til forebyggelse af ungdomskriminalitet er således behandlet i flere danske rapporter, bl.a. om SSP-samarbejde.¹³

”Den Korte Snor” i Københavns Kommunes er et eksempel på et lokalsamfundstilbud til børn og unge mellem 10 og 17 år, der udviser uroskabende adfærd og eventuelt relaterede kriminelle aktiviteter. Konkret blev indsatsen formet omkring kontaktpersonsarbejde, familiesamtaler samt forskellige aktiviteter og hjælp til et passende skoletilbud. Evalueringen af tilbuddet viste, at en bredt anlagt indsats med inddragelse af en lang række aktører omkring den

---

¹² <http://www.dkr.dk/lokalt-samarbejde-forebygger-kriminalitet>

¹³ Se bl.a.: <http://www.dkr.dk/ssp-samarbejde>

unge havde en positiv effekt i form af mindre uroskabende adfærd og et fald i kriminaliteten. (Københavns Kommune 2012).

6.6 Omkostninger ved evt. implementering i Danmark

Det er ikke muligt at opgøre omkostninger ved bredt anlagte lokalsamfundsindsatser på baggrund af de gennemgåede studier. En vurdering af omkostningerne ved en eventuel implementering i Danmark må derfor baseres på konkrete danske erfaringer og mere generelle beregninger.

Generelle beregninger på området peger på, at en bredt anlagt lokalsamfundsindsats rettet mod udsatte unge og deres familie kan være omkostningsfyldt for kommunen på kort sigt men have et betydeligt samfundsøkonomisk potentiale på længere sigt (Hansen et al. 2010; Jacobsen 2013).

6.7 Kort opsamling af vigtigste pointer

Samlet er det begrænset, hvad der findes af dokumentation for, hvorvidt inddragelse af lokalsamfundet har en positiv effekt på forebyggelse af ungdomskriminalitet. I vores afdækning af litteratur har vi fundet, at spørgsmålet kun er behandlet i to publikationer. Alt i alt peger forskningen om og erfaringerne omkring lokalsamfundsorienterede indsatser på, at effekterne er begrænsede på kort sigt. Der er med denne type indsatser tale om langsigtede indsatser, hvor det er svært at måle en effekt på kort sigt – som tilfældet oftere er i forhold til mere intensive og strukturerede programmer direkte målrettet forældre og familie.¹⁴

---

¹⁴ Beelmann og Raabe (2009) konkluderer, at programintensitet i flere studier er forbundet med positive effekter. Dog er der nogle studier, som ikke viser dette, men peger på, at programintensitet over en længere periode kan resultere i faldende positive effekter (s. 272).

7 Familierådslagning i kommunal praksis

7.1 Hvorfor familierådslagning?

I et tidligere kapitel har vi gennemgået den internationale litteratur på området. I dette kapitel beskrives en dansk kommunes arbejde med familierådslagning, nemlig Faaborg-Midtfyn Kommune, som har arbejdet med det i mange år på basis af interview med sagsbehandlere, ledere, samordnere og familier.

Familierådslagningen som intervention er kendetegnet ved, at den udvidede familie deltager, at der udpeges en samordner, som er en neutral person, der ansættes til opgaven og ikke har kendskab til barnets sag, som sikrer processen omkring samling af den udvidede familie og netværk. Den udvidede familie udarbejder alene (uden andre til stede) en handlingsplan for barnet (og familien), som så efterfølgende skal godkendes af sagsbehandleren. Der er således relativ høj grad af inddragelse af familien og dens netværk på såvel løsnings- som beslutningsniveau.

Forskningen peger på, at familierådslagning overvejende har positive effekter (selvom der er meget få kontrollerede studier med sammenligningsgrupper) i form af bl.a. øget sandsynlighed for anbringelse hos slægtninge eller tilbageføring til familien (jf. kapitel 2).

Familierådslagning er et møde, hvor familien og andre vigtige personer i netværket samles for at lave en plan for, hvad der skal ske omkring dit barn. Man får tilbudt en familierådslagning, når der i din familie er bekymring for dit barns sundhed, trivsel og udvikling.

Familierådslagning er en måde at knytte dig, din familie og netværk tættere til løsningen af, hvordan vi skal hjælpe dit barn. Vi tilbyder en familierådslagning for at inddrage dig, din familie og dit netværk og for at give jer indflydelse på og ansvar for, hvad der skal gøres for at finde den rette hjælp til dit barn.

Det er en samordner, som planlægger og arrangerer familierådslagningen sammen med forældrene og barnet. Samordneren er en person, som er ansat til denne opgave, men som er uafhængig af kommunen.

Samordnerens opgave er at lave en plan for familierådslagningen og sammen med forældre og barnet finde frem til, hvem man ønsker, der skal deltage i familierådslagningen.

Samordneren besøger netværket inden familierådslagningen.

jf. Faaborg-Midtfyn: Introduktion til forældre

7.2 Eksempel på, hvordan en kommune arbejder med familierådslagning

Faaborg-Midtfyn Kommune er anvendt som eksempel på en dansk kommunes arbejde med familierådslagning. Beskrivelsen af eksemplet er baseret på interview med ledere og medarbejdere i kommunen og en af de fem samordnere, som kommunen anvender i deres arbejde

med familierådslagning. Alle de interviewede har en betydelig erfaring med familierådslagning. Desuden er repræsentanter for to familier, der har deltaget i familierådslagning (en far og en ung) interviewet.

I Faaborg-Midtfyn Kommune deles familierådslagningen op i følgende tre faser:

1. **Information.** Der gives information om familierådslagningen til familien og dens udvide- de netværk ved familiens socialrådgiver og eventuelt andre informanter, hvor familien kan stille afklarende spørgsmål.
2. **Familiens møde.** Familie og netværk taler om, hvordan de synes vanskelighederne i familien kan løses. Familiens socialrådgiver har forinden sammen med barn og forældre formuleret nogle spørgsmål, som familien skal forholde sig til og besvare, fx *hvordan får vi vores barn i skole igen?* Under familierådslagningen sidder familiens socialrådgiver og samordneren i et andet rum og deltager ikke i selve rådslagningsforløbet, men kan tilkal- des efter behov. Det er vigtigt, at alle i familien og netværket er enige om planen, som familien når frem til.
3. Planen **præsenteres** og drøftes. Når familiens plan er færdig, kaldes familiens socialråd- giver og samordneren ind til mødet og præsenteres for den plan, som familien har beslut- tet, og det drøftes, hvordan den bedst muligt sættes i værk. Familiens socialrådgiver skal så vidt muligt godkende planen, men er der tale om et ønske om særlige bevillinger, kan det være nødvendigt for socialrådgiveren at drøfte planen med den bevillingsansvarlige leder i Opvækst og Læring, inden planen godkendes. Det er altid muligt at komme i kon- takt med en leder under familierådslagningen.

Baggrund for initiativet

Initiativet startede i 1999, da kommunen sammen med fire andre kommuner gennemførte et treårigt forsøg med familierådslagning, som Servicestyrelsen havde taget initiativ til. Tilskyn- delsen til kommunens deltagelse i forsøget var en opmærksomhed på, at ikke alle relevante ressourcer kom i spil omkring børn/unge med problemer ved de tidligere indsatser.

Evalueringer af forsøget viste gode erfaringer, og siden da har man i kommunen anvendt familierådslagning i stor udstrækning med gode erfaringer, både som en egentlig forebyg- gende indsats, uden der er oprettet en "social sag", og også i mere behandlende øjemed, når der foreligger en socialfaglig undersøgelse af barnets forhold.

7.3 Målgruppe for familierådslagning

Familierådslagning tilbydes både familier, som har en social sag i forvaltningen (§ 52 i ser- viceloven) og som forebyggende indsats (jf. § 11,3 i serviceloven), dvs. både familier med alvorligere sociale problemer og familier, som er i risiko for at udvikle alvorligere sociale pro- blemer. I praksis betyder det, at visitator, som modtager underretninger i socialforvaltningen kan vurdere, at et barn og en familie kan profitere af en familierådslagning. Det kan også være myndighedssagsbehandleren i familieafdelingen, der vurderer, at en familie og barn kan profitere af en familierådslagning. Endelig kan initiativtager være øvrige ansatte i kommunen, der er i kontakt med børn og unge, fx barnets lærer i folkeskolen.

7.4 Målet med familierådslagning

Målet med familierådslagningen er, at familien selv finder en løsning på problemerne omkring deres barn sammen med deres nære netværk, og at de i fællesskab får opstillet en plan for

løsningen af problemerne, som de alle er enige om, og som de kan bakke op omkring og gerne selv gennemføre.

7.5 Organisering og styring af familierådslagning

Kommunen uddanner selv alle socialrådgivere (i alt ca. 25 socialrådgivere) i familierådslagning. Det er vigtigt for effekten, at socialrådgiveren følger metoden. Nyansatte kommer på kursus og er føl hos de erfarne socialrådgivere i konkrete familierådslagninger, hvor især følordning ifølge den ene af de to interviewede socialrådgivere har en effekt som uddannelse i familierådslagning. Det forventes i kommunen, at alle socialrådgiverne både i afdelingen for visitation og i afdelingerne for henholdsvis børn og unge er opmærksomme på at tilbyde deres familier familierådslagning.

Oftest er det socialrådgiverne i socialforvaltningen, som foreslår en familierådslagning, men det sker også (sjældent), at familien selv henvender sig, fordi de har hørt om det fra andre familier eller læst om det på kommunens hjemmeside. Socialrådgiveren får ofte kendskab til familierne via underretning fra andre instanser, fx fra skolerne. Det tilstræbes, at få igangsat familierådslagning, før der bliver oprettet en social sag på familien, de såkaldte forebyggende familierådslagning (jf. § 11,3 i serviceloven). Der afholdes dog også mange familierådslagninger med familier i de aktive sociale sager efter en børnefaglig vurdering (jf. § 50 og § 52 i serviceloven) (jf. afsnit 1.3).

I Faaborg-Midtfyn Kommune anvender man uddannede samordnere til at lede processen i et familierådslagningsforløb. Kun én af disse samordnere er socialrådgiver, de øvrige har en uddannelse som henholdsvis lærere og pædagoger. Samordneren må ikke være ansat i kommunen for at sikre hendes/hans neutralitet. Samordneren kender heller ikke indholdet i en eventuel social sag. Kommunen har p.t. fem samordnere, som anvendes i familierådslagningsforløb, og som er "håndplukkede" til opgaven. Det er familiens socialrådgiver, der vælger samordner til et familierådslagningsforløb og matcher samordneren med familien.

Det er ikke nødvendigt for socialrådgiverne at udarbejde en skriftlig indstilling om iværksættelse af et familierådslagningsforløb. Det er en metode, som alle socialrådgiverne kan bruge, og en metode de forventes at anvende så ofte som muligt.

De indsatser, som familierådslagning kommer frem til, skal godkendes af initiativtageren (i de fleste tilfælde familiens socialrådgiver). Det kan ske, at socialrådgiveren kan give besked om en indsats under et familierådslagningsmøde ved at ringe og få godkendelse hos sin leder, som har bevillingsmyndighed. Myndigheds-socialrådgiveren har det koordinerende ansvar for familierådslagningsforløbet, såfremt der skal iværksættes særlige indsatser (fx over § 52 i serviceloven). Men familierådslagning sætter ikke andre eventuelle indsatser i bero i de aktuelle sociale sager. Ved de forebyggende familierådslagning (jf. § 11,3) er der ikke tale om iværksættelse af egentlige indsatser over serviceloven, men myndighedssocialrådgiveren kan tilbyde familien andre forebyggende indsatser (jf. § 11.3), såfremt der er behov for det.

Styringen ligger således i hænderne på socialrådgiveren, som har en selvstændig kompetence til at iværksætte familierådslagning.

7.6 Beskrivelse af forløb

Hvis familien og den unge accepterer at deltage i et familierådslagningsforløb, kontakter socialrådgiveren en samordner, som arrangerer selve familierådslagningen med familien. Der

indledes med et formøde, hvor forældre og unge som minimum deltager sammen med kommunens socialrådgiver og samordner. Her giver familien og den unge/barnet om muligt udtryk for, hvem de ellers gerne vil have deltager i familierådslagningen. På formødet opnås der enighed om de spørgsmål, som skal besvares under familierådslagningen. Familien og den unge formulerer sammen med socialrådgiveren en række åbne spørgsmål, som familien og den unge er forpligtiget til at søge svar på i familierådslagningen, og som skal munde ud i forslag til indsatser for barnet. Familien og socialrådgiveren underskriver en samarbejdsaftale med samordneren om familierådslagningen. Samordneren besøger de personer, som familien har peget på, og orienterer dem om rammerne for forløbet og hører, om de vil deltage.

Antallet af personer i en familierådslagning kan variere meget, men som oftest vil antallet være mellem 6-8 og op til 15-20 personer. Den unge/barnet er altid med.

Selve familierådslagningen afholdes i et egnet lokale på "neutral grund", dvs. hverken i kommunen eller hos familien, men fx i et forsamlingshus, en nedlagt skole eller lignende.

Under familierådslagningen er familien alene i et rum uden professionelle til stede. Socialrådgiver og samordner opholder sig i et andet rum tæt på det lokale familien befinder sig i, og kan indkaldes af familien, hvis de har behov for det. Samordner, som er "stemningsansvarlig" går dog af og til ind i lokalet uden at blive opfordret, for at sikre et godt forløb. Det er familiens socialrådgiver, der er ansvarlig for indholdet i familierådslagningen i forhold til de spørgsmål, familien skal drøfte.

Børn/unge i et familierådslagningsforløb er typisk i skolealderen, men kan være fra 0-18 år.

Der afholdes én familierådslagning og eventuelt et eller to opfølgingsmøder. Familierådslagningen kan tage op til 5-7 timer. Opfølgninger tager typisk kortere tid. Planlægningen af mødet kan vare 3-5 kalenderuger. Langt de fleste familierådslagninger efterfølges af ét eller flere opfølgingsmøder med 3-6 måneders mellemrum. Der lægges op til, at der holdes mindst ét opfølgingsmøde med henblik på at evaluere familiens plan og ændre den om nødvendigt. Det er familierne, der bestemmer, om de vil have opfølgingsmøder.

7.7 Familiernes erfaringer

Tidligere undersøgelser i forsøgsprojektet 2000-2003 og spørgeskemabaserede evalueringer, som kommunen lavede kort efter afsluttede familierådslagninger, viste, at 75 % af familierne var meget tilfredse med familierådslagningsforløbet (jf. interview med ansatte i kommunen). De to interviewede familier udtrykker også stor tilfredshed med forløbet og den løsning, der er fundet på deres problemer. De synes, at det at samle hele familien og dermed give familien mulighed for at give deres mening til kende og i fællesskab finde en løsning, som alle er tilfredse med, har været rigtigt godt og klart hjulpet på den unges problemer og vanskelige familiesituation. Familierådslagningen var langvarigt og meget skulle drøftes igennem, men det lykkedes at finde frem til en løsning, som alle var tilfredse med.

I det følgende skitseret to cases, som illustrerer forløbet og resultater af familierådslagningsprocesser.

Case Henrik 13 år

Henrik er vokset op under meget ustabile forhold, hvor forældrene ikke har kunnet drage den nødvendige omsorg for ham grundet egne personlige problemer. Henrik havde det svært med kammeraterne og kom let i konflikt med sine klassekammerater. På et tidspunkt går det ikke længere; han kan ikke længere bo hos sine forældre, og det skal besluttes, hvor han skal bo. Familiens sagsbehandler giver familien tilbud om familierådslagning, hvilket de tager imod. Det er Henrik, der får lov at bestemme, hvem han gerne vil have deltager i familierådslagningen. Han vil gerne have sine bedsteforældre på begge sider med, en moster, en onkel samt begge sine forældre og deres kærester. Samordneren tager kontakt til de enkelte familiemedlemmer og fortæller dem om familierådslagning. Alle accepterer at deltage.

Der afholdes et familierådslagningsmøde, hvor familien selv drøfter, hvad der er den bedste og mest holdbare løsning på langt sigt uden tilstedeværelse af sagsbehandler og samordner. Første møde varer fem timer, da alle skulle give deres mening til kende, og familien når frem til et løsningsforslag, som de er enige om, og som præsenteres for sagsbehandleren og godkendes af denne. Alle synes, det var et godt møde, og Henrik var glad for beslutningen, selvom den beslutning, han mest havde ønsket, ikke blev taget. Beslutningen blev effektueret kort efter. Efter tre måneder gennemførtes et møde som opfølgning på det første møde. Det gik ikke godt, da den ene af forældrene reagerede kraftigt og negativt på den beslutning, der blev taget på første møde. Mødet afsluttes derfor hurtigt, og der indkaldes til nyt møde tre måneder efter, som forløber stille og roligt.

Alle og ikke mindst Henrik synes, der er fundet en god løsning på hans situation, og han er blevet klart gladere og trives langt bedre der, hvor han bor nu. Henrik selv siger, at "det er det bedste, der er sket for ham", og han er fortsat glad for løsningen. Bedsteforældrene er meget tilfredse med løsningen også, og siger, at "det er en helt anden dreng, vi har fået nu", og "det var en rigtig god måde at løse Henriks problemer på, og nu kan vi alle bakke op på den løsning, vi i fællesskab har fundet frem til".

Case Line 16 år

Line er vokset op i en utryk familieatmosfære, som var præget af et meget dårligt forhold til hendes far og dennes kone. Hun mistede sin mor, som hun var meget knyttet til, i en tidlig alder. Samtidig med moderens død mistede hun, til hendes store sorg, kontakten med moderens familie, som hun holdt meget af. Under sin opvækst fik hun (efter moderens død) et stort ansvar for familien i form af indkøb, rengøring m.m., faderen blev let vred på hende, og det skete, at han slog hende. Hun manglede i den grad kærlighed og omsorg og var derfor også et let offer for tvivlsomme kærester, som ikke altid var det bedste bekendtskab. På et tidspunkt begyndte hun også at snitte i sig selv, fordi hun psykisk havde det så dårligt. Hun blev på et tidspunkt meget bange for, hvad der kunne ske hende, hvis hun blev boende hjemme hos sin far og dennes kone, derfor stak hun af hjemmefra en tidlig morgen med de personlige ejendele, som hun kunne bære i hænderne. Hun flyttede ind hos en veninde, og kontaktede statsforvaltningen og kommunens socialforvaltning for at få hjælp, fordi hun ikke længere ønskede at bo hos faderen.

Kommunens sagsbehandler foreslog hende, at de holdt en familierådslagning med henblik på at finde ud af, hvor hun skulle bo, og det synes Line var en rigtig god idé. Hun mødte samordneren, som hun synes "var fantastisk sød", og fandt sammen med hende ud af, hvad der skulle findes en løsning på, og hvem der skulle inviteres med til familierådslagningen. Samordneren kontaktede dem, Line gerne ville have deltog, og alle inviterede accepterede at deltage. Det var faderen og dennes kone, hendes mors tidligere mand, et par kusiner, hendes broder, hendes moster og dennes mand, veninden hun boede hos og dennes mor samt et par af hendes lærere på skolen. Det blev en god familierådslagning, hvor alle fik givet deres mening tilkende. Beslutningen blev, at hun fortsat boede hos veninden, indtil hun selv fandt et sted at bo. Denne beslutning blev skrevet

til referat og efterfølgende godkendt af hendes sagsbehandler. Efter mødet lavede de "en lukket gruppe på Facebook" hvor hun kunne fortælle de andre, som deltog i familierådslagningen om, hvordan det gik, og bede om råd. De drøftede især følgende spørgsmål i forløbet: Hvordan skulle Line finde en bolig, og undervejs i denne proces, hvad hun skulle sikre sig i sin boligsøgning? Line har nu fundet sig en bolig, som hun er glad for.

Om familierådslagningen siger Line følgende: "I starten, da min sagsbehandler foreslog familierådslagning, tænkte jeg, det lyder da latterligt, men det viste sig, at formålet var vildt godt, jeg kunne sige min mening lige ud, og de andre hørte efter og kunne også sige deres mening. Det var rigtig godt, og i dag har jeg det rigtig godt".

7.8 Kommunens erfaringer

Det er interviewpersonernes erfaring, at foranstaltninger, der bygger på beslutninger i en familierådslagning, har større sandsynlighed for at være vellykket for den unge end foranstaltninger, der ikke udspringer af familierådslagning, da familien selv har fundet frem til løsningen. Alle familier skal i princippet have tilbud om familierådslagning, og de interviewedes erfaring er, at familierne sjældent takker nej til tilbuddet, når de ved, hvad det er for noget. Der er ifølge de interviewede kun 1-2 familier om året, der siger nej tak.

Selvom ikke alle forløb er lige vellykkede giver det socialrådgiveren et godt indtryk af familien og dens dynamikker (bl.a. i forbindelse med de spørgsmål, der stilles til besvarelse i familierådslagningen). Derfor er der, set fra socialrådgivernes side, altid en gevinst ved en familierådslagning.

Et familierådslagningsforløb kan tage tid, og der er tale om en proces, som skal have lov til at tage den nødvendige tid.

Set fra de interviewede sagsbehandleres side, er det også tidsbesparende, at det er familien selv, der arbejder med problemløsningen og kommer med en plan for, hvordan problemerne i familien og omkring barnet skal løses.

De interviewede socialrådgiveres erfaringer er, at børnene er meget begejstrede for familierådslagningen. De kan godt være nervøse for at deltage, men synes det er godt, at de får lejlighed til at sige, hvad de mener, og at de voksne lytter til dem. Det betyder, at børnene også selv har indflydelse på den plan, som familien fremlægger for socialrådgiveren efter mødet.

Der foreligger ikke sammenfattende dokumentation i kommunen for effekterne af familierådslagning, men interviewpersoner har erfaring for, at både forløb af møderne og konsekvenser for familierne og de unge har været positive. Det er det helt overvejende billede. Det bygger på tilkendegivelser og tak til socialrådgivere og samordnere fra forældrene, som har deltaget i en familierådslagningFRS.

Og det er opfattelsen hos socialrådgiver og samordner, at når man ikke hører mere til familien efter familierådslagningen eller et opfølgingsmøde, så er familierne på rette spor: "Intet nyt er godt nyt".

7.9 Implementeringen og ressourceforbrug

Baseret på de nævnte interview er det vurderingen, at familierådslagningsmodellen vil kunne tages i anvendelse af andre kommuner. Det skal dog nævnes, at der, så vidt vides, ikke foreligger nyere evalueringer eller dokumentation for effekten på den unge (eller familien) af familierådslagning fra dansk side.

Som nævnt i videnskortlægningen (jf. kapitel 2) peger forskningen på, at familierådslagning overvejende har positive effekter (selvom der er meget få kontrollerede studier med sammenligningsgrupper) i form af øget sandsynlighed for anbringelse hos slægtninge, når der er brug for en døgnanbringelse uden for hjemmet eller for hjemgivelse til familien, når et barn er døgnanbragt. På andre områder er der imidlertid ikke entydige resultater. Det drejer sig fx om mindskelse af mishandling og overgreb, om mere stabile anbringelser og om barnets funktion og trivsel.

Alt i alt peger international forskning om og erfaringer med familierådslagning på, at det er en type af indsats, der kunne være lovende i danske kommuner. Eksemplet i Faaborg-Midtfyn Kommune peger i samme retning, idet de interviewede, som har megen erfaring med familierådslagning, vurderer kommunens familierådslagning som en vellykket metode i det sociale arbejde.

Kommunens omkostninger i forbindelse med ét familierådslagningsforløb i størrelsesordenen 8-10.000 kr. inkl. honorar til samordner, fortæring, leje af lokaler mv. Kommunen har et eget budget til familierådslagning. Kommunen har ca. 300 familierådslagningsforløb om året. Derudover kommer sagsbehandlere og andre kommunalt ansattes ressourceforbrug i arbejdstid, som ligger uden for deres normale arbejdstid og aflønnes særskilt.

De interviewede socialrådgiverne oplyser, at de bruger 12-15 timer pr. familierådslagning. Samordneren anvender 12-18 timer til familierådslagningen og til en opfølgning, 8-10 timer til opfølgninger, dvs. et tidsforbrug på i alt 20-28 timer. Taksten for en samordner er på 325 kr. i timen. Det vil sige, at det samlede arbejdstidsforbrug for et familierådslagningsforløb typisk vil ligge på omkring 40 timer, dertil kommer så familiens tidsforbrug, som ikke kendes.

7.10 Inspiration til igangsætning af familierådslagning

Ved forældres og unges deltagelse i familierådslagning er gevinsterne ifølge de interviewede, at det er de unge og forældrene selv, der bestemmer, hvilke problemer, der skal findes løsninger på, at de selv finder løsninger på problemerne, og især, at de oplever et klart ejerskab til de løsninger, de har fundet frem til sammen med deres netværk.

Ifølge undersøgelsen er det fremmende for anvendelse af familierådslagning

- at socialrådgiverne i kommunen tilbyder alle familier familierådslagning, når der er problemer omkring et barn i familien.
- at socialrådgiverne selv kan iværksætte familierådslagning uden at skulle udfærdige en skriftlig indstilling om iværksættelse af en familierådslagning.
- at forældrene og de øvrige deltagere er klædt godt på fra samordnerens side, så de ved, hvad en familierådslagning indebærer.
- at familierne er motiverede for at løse problemerne, og at de kender problematikken og vil gøre noget for at løse den.

- at familierådslagning bliver gennemført efter modellen, og at der udpeges en neutral samordner, som personligt kontakter potentielle deltagere i familierådslagningen.

Ifølge undersøgelsen er det hæmmende,

- hvis det viser sig, at konflikterne mellem forældrene eller mellem børn og forældre ikke kan løses, hvilket kan betyde, at familierådslagningen bliver uhensigtsmæssig eller må opgives.
- hvis familien ikke mener, at de selv kan løse problemerne, eller når far og mor ikke vil ikke sidde sammen/i samme rum, eller når der er modstand mod familierådslagning fra den unges side.
- hvis familien ikke har noget netværk, eller der er store konflikter internt i familienetværket.

Kommunens erfaringer er, at familierådslagning både kan anvendes forebyggende, dvs. i det forebyggende arbejde (jf. §11 i serviceloven), og efter en børnesagkyndig udredning, hvor der viser sig behov for en indsats over for eller i familien (jf. § 50 i serviceloven). Kommunens erfaring er desuden, at forældrenes ressourcer kan være større i den forebyggende indsats, end når der er oprettet en "social sag" på familien, og der evt. er brug for en mere indgribende indsats.

8 Forældrenetværksgrupper i kommunal praksis

8.1 Hvorfor forældrenetværksgrupper?

Videnskortlægningen viser, at forældretræning er en effektiv indsats til at forebygge fremtidig kriminalitet. Over for gruppen af unge med alvorlig kriminalitet, som kommer fra dysfunktionelle familier, kræves mere intensive indsatser end blot forældretræning. I alle tilfælde viser forskningen, at forældretræning, eventuelt i kombination med andre indsatser, over for nogle grupper er en særdeles effektiv indsats i forhold til at reducere recidiv samt problemadfærd (jf. kapitel 3).

De overordnede mål med forældretræningsindsatser er at støtte og styrke forældre i rollen som forældre over for deres børn, herunder at hjælpe forældrene til at blive gode forbilleder for deres børn og styrke kvaliteten af relationen mellem forældre og barnet/den unge. Men også styrkelse af forældrenes kontrol, monitorering af barnets adfærd, forældrenes viden og kompetencer til at løse problemer og til at opdrage barnet beskrives som afgørende.

Målene med forældrenetværksgrupperne er således helt lig med målene for forældretræningsprogrammerne, selvom der i de to indsatser anvendes forskellige metoder.

Forældrenetværksgrupper

Hvad er et forældrenetværk?

Forældrenetværket er kendetegnet ved...

- en gruppe forældre, som erkender behov for at mødes i forhold til en gruppe unge
- et forum, hvor forældrene kan hjælpe sig selv gennem at hjælpe hinanden
- gennem fælles erkendelser og handlinger finder forældrene frem til løsninger til fælles udfordringer
- empowerment "fra magtesløshed til at magte"

Forældrenetværket er kendetegnet ved...

- frivillighed
- magtesløshed som en fælles erfaring
- løsninger skabes af forældrene selv
- forældrenes egne værdier er i spil
- et lyttende forum
- håb om fremtidig handling er i centrum

Kilde: Charlie Lywood, Furesø Kommune

8.2 Eksempel på kommuners arbejde med forældrenetværksgrupper

Der er aktuelt en række kommuner, der arbejder med forældrenetværksgrupper. Furesø Kommune, som siden 2004 har gennemført 10-12 forældrenetværksgruppeforløb indgik som

primær kommune i praksisafdækningen. Derudover gennemførtes et par baggrundsinterview med ansatte i Ballerup Kommune, som netop har gennemført forældrenetværksgrupper og har gennemført et enkelt netværksgruppeforløb.

8.3 Målgruppe for netværksgrupperne

Målgruppen er forældre til unge i alderen 13-17 år, nemlig den alder, hvor de unge for alvor begynder at søge ud i det offentlige rum, og de unge, som er blevet involveret i "gadegrupper" af unge, der strejfer omkring og skaber uro i gadebilledet, og grupper, som ofte præget af normløs adfærd. Det drejer sig i de fleste tilfælde om unge, der ikke har fået/får opfyldt deres fundamentale behov for nærhed, kontakt og rammesætning for acceptabel/uacceptabel adfærd. De unges vanskeligheder kan komme til udtryk ved indadvendt selvskadende adfærd eller udadvendt voldsom, provokerende eller selvhævdende adfærd. Der kan have været tale om småkriminalitet, såsom småtyverier, men der er ikke tale om, at de unge har begået alvorligere kriminalitet.

I de to kommuner har målgruppen i begge kommuner været forældre til grupper af unge i 13-16-årige unge, der udebliver fra skolen, har et større eller mindre forbrug af hash og som "hænger ud" i områdets butikscener til sent ud på aftenen og natten, og eventuelt begår mindre alvorlig kriminalitet.

For de unge bliver "gadegruppen" efter 3-4 måneder "hele livet", og de unge oplever det som det vigtigste i deres liv, som den ene kommunes leder af samtalegrupper fortæller.

8.4 Målet med netværksgrupperne

Målet med grupperne er indirekte forebyggelse ved forældrenes deltagelse i netværksgrupperne.

Via forældrenes deltagelse i grupperne er målet, at forældrene får en anden og dybere forståelse af de unges vanskeligheder, og de opdager at andre forældre har de samme vanskeligheder med deres børn, som de selv, hvilket betyder, at de kan opfattes som lettere at snakke om og vedkende sig som et problem.

Målet er desuden en styrkelse af forælderollen og at øge forældrenes bevidsthed om, at det er dem som forældre, der har ansvaret for deres børn og deres adfærd. Det søges også via netværksgrupperne at opnå en styrkelse af forældrenes støtte til de unge, og støtte til udvikling af de unges sociale kompetencer med henblik på at undgå, at de unge bliver ekskluderet fra "normalsamfundet".

Forældrenetværksgrupperne er typisk sammensat af forældre, hvis børn opholder sig meget sammen og fx ofte pjækker fra skole, "hænger ud" sammen til sent om aftenen. De har således et "fælles problem".

8.5 Organisering og styring af forældrenetværksgrupper

Grupperne styres og faciliteres ved en SSP-konsulent, der også sørger for rekruttering af forældre til netværksgruppen. Rekrutteringen kan ske ved SSP-konsulentens deltagelse i forældremøder på skolerne, hvor forældrene og lærerne bliver opmærksomme på forældrenes mulighed for at få hjælp ved deltagelse i en netværksgruppe. Det sker også via SSP's

opsøgende arbejde, hvor de opsøgende medarbejdere bliver opmærksomme på unge, der "hænger ud på vejene og i butikcentre". Det kan også ske, men i sjældnere tilfælde, at familiens myndighedssagsbehandler henviser forældrene til deltagelse i forældrenetværksgruppen. Forældrenetværksgrupperne betragtes typisk som en tidligt forebyggende indsats og dermed som en § 11, 3 indsats (jf. serviceloven). Det er en forebyggende foranstaltning, og der er ikke tale om notatpligt og referatskrivning, ligesom samtalerne indhold ikke refereres til andre uden for gruppen. Alle har tavshedspligt.

Hvordan startes et forældrenetværk?

- Den professionelle bliver opmærksom på, at en gruppe unge skaber problemer for sig selv og andre.
- På et tidspunkt ønsker enten en eller flere forældre, at forældrene til de unge mødes.
- Den professionelle er garant for at det sker, og at der skabes en tryghed for alle.

Kilde: Charlie Lywood, Furesø Kommune

8.6 Beskrivelse af forløb

Etablering og gennemførelse af forældrenetværk

- Den professionelle taler med alle forældre og sikrer sig deres accept til det første møde
- Skriftlig indkaldelse om tid og sted (der findes et tidspunkt, der passer alle)
- Behagelig og afslappet atmosfære – der er kaffe og kage
- Det er vigtigt med en dynamisk dagsorden og et referat
- Forældrene taler for sig selv (samtalen er ikke styret)
- Der snakkes i runder – og emnerne for den fælles snak vokser op i runderne
- Fælles problemstillinger fastholdes
- Møderne deles op i to dele – i anden del er målet handling
- Det er forældrene som (hovedsagelig) skal handle
- Der skal være enighed om beslutninger

Kilde: Charlie Lywood, Furesø Kommune

Der er tale om 2-3 timers møder en gang månedligt så længe, der er behov, hvilket typisk vil sige cirka et halvt år. Netværksgrupperne ledes af SSP-konsulenter og medarbejdere, som har fungeret som facilitatorer for grupperne. Ud over de fælles møder forældrene indbyrdes, har forældrene mulighed for at henvende sig til facilitatoren, hvis der er forhold, de har brug for at drøfte med denne, og som de ikke vil tage op i netværksgruppen sammen med de andre forældre.

For at kunne etablere en netværksgruppe skal der minimum være fire forældre, der gerne vil deltage. Antallet af deltagere kan være meget forskelligt lige fra 4 forældre og op til 15 forældre.

Samtalerne i netværket er fortrolige, dvs. at deltagerne har tavshedspligt i forhold til de oplysninger, de får fra og om de andre forældre om deres børn og dem selv som forældre.

Netværksmøderne foregår, når det passer forældrene bedst, og aftales med de forældre, der deltager. Møderne kan godt ligge på søndage, hvis det passer forældrene bedst. De foregår typisk på lederens kontor.

I arbejdet med grupperne lægges der vægt på en vidensbaseret tilgang, dvs. hvad man ved fra forskningen fx om konsekvenser af en tidlig debut af hash og euforiserende stoffer og om unge med stort skolefravær.

Der er klart ikke tale om gruppeterapi, men forløb, hvor forældre med fælles problemer får mulighed for at snakke med hinanden og reflektere i fællesskab over de fælles problemer og sammen drøfte løsningsmuligheder og give hinanden gode råd.

Gruppens møder starter med, at facilitator spørger forældrene om, "hvad der fylder hos dem her og nu", dvs. det er forældrene, der beslutter dagsordenen for mødet, og hvad der skal snakkes om. Der er som regel mange ting at snakke om, og det går den første del af netværksmødet med. Efter en times tid holdes en 10 min. pause, og den anden halvdel af mødet anvendes til at drøfte mere følsomme emner.

Nogle af de problemer, der typisk drøftes i grupperne er hashmisbrug, skolefravær og "druk".

Eksempler på, hvad der drøftes i netværksgrupperne

- Alkohol og rygning
- Kriminalitet
- Kammerater og gruppedynamik i ungdomsgruppen
- Overnatning hos andre
- Komme-hjem-tidspunkter
- Sms-trafik
- Fester
- "Hæng ud"-adfærd
- Penge mellem de unge
- Forældrenes indbyrdes kommunikation

Forældrene fortæller også deres børn om, hvad de har talt med hinanden om i netværksgruppen.

I samtalerne i netværksgruppen anvendes cirkelmetoden (jf. Hertz 2004), hvor det også sikres, at alle forældre kommer "til orde". Den består af tre trin.

1. alle deltagere får mulighed for at præsentere de andre forældre for, hvad der "fylder" hos dem her og nu, dvs. hvilke vanskeligheder de slås med her og nu vedrørende deres barn.
2. en fælles refleksionsrunde, hvor man i fællesskab reflekterer over de problemer og vanskeligheder, de enkelte forældre netop har præsenteret.
3. en runde, hvor forældrene kan give hinanden løsningsforslag til de problemer og vanskeligheder, de enkelte forældre har præsenteret.

Derefter følger en kort pause i mødet på 10-15 minutter, hvorefter mødelederen/facilitatoren præsenterer sine overvejelser over de præsenterede problemer, og om muligt på en vidensbaseret tilgang.

8.7 Erfaringer med virkninger af forældrenetværksgrupper

Kommunernes erfaringer

Forældrene vil næsten altid gerne deltage i gruppen, især hvis de oplever, at de selv har problemer med deres barn. Forældrene er glade for at kunne tale med andre forældre, der har de samme problemer med deres barn, som de selv har, og dermed opleve, at de har fælles problemer og ikke står alene med deres problemer. I netværksgruppen giver forældrene hinanden råd. Deres drøftelser og gensidige støtte betyder, at de begynder at handle i forhold til problemerne.

Det betyder, at forældrene indbyrdes har løbende kontakt med hinanden og fortæller hinanden, hvor de unge opholder sig, hvilket betyder en fælles kontrol med de unge som gruppe. Det resulterer i, at når en ung fx fortæller, at han er ovre hos en kammerat, kan hans forældre kontrollere, om det nu også er sandt ved at kontakte kammeratens forældre. Kommunes erfaring er, at det betyder, at de unge langsomt ændrer adfærd, og det sker, at gruppen helt opløses.

Set fra myndighedsafdelingens side (familieafdelingens) side kan man ikke sige meget, da der ikke er viden om forældrenes deltagelse i forældrenetværksgruppen medmindre, der foreligger en social sag på familien på tidspunktet for forældrenes deltagelse i netværksgruppen. Netværksgruppen er således en ren forebyggende foranstaltning, der ledes i SSP-regi uden notatpligt m.m.

Familiernes erfaringer

De tre forældre, som er interviewet som led i evalueringen af initiativet, er alle meget positivt stemt over for deres deltagelse, som de alle synes, at de har fået stort udbytte af. Gevinsten har især været, at de som forældre løbende havde indbyrdes kontakt med hinanden, hvorved de i fællesskab kunne holde øje med deres børn, som *"hang ud sammen med de andre"* i lokalområdets butikscenter m.m. til sent ud på aftenen, hvor de ikke havde viden om, hvad de unge egentlig tilbragte tiden med. Det vil sige, de udvekslede som forældre telefonnumre og havde løbende kontakt med hinanden, hvor de i fællesskab holdt øje med de unge. Det resulterede også i et fælles regelsæt for de unge, fx med hensyn til, hvornår de skulle komme hjem om aftenen.

En anden vigtig erfaring var, at de som forældre opdagede, at de ikke var de eneste, der havde problemer med deres barn, og at andre forældre havde lignende problemer. Desuden oplevede de, at de andre unge i gruppen ikke var så *"slemme"* som de umiddelbart troede. De fik dermed et helt andet syn på de andre unge i gruppen. Det samme gjaldt de andre unges forældre, som de opdagede var helt almindelige forældre som de selv, der vil deres *"barn det bedste"*.

Deres syn på eget barn ændredes også, idet de opnåede en bedre forståelse af deres barn og dets adfærd, hvilket styrkede kommunikationen og forståelsen mellem barn og forældre.

De oplevede også, at deres barn langsomt kom tilbage til almindelig skolegang m.m., især fordi de som forældre blev styrket i deres forælderolle og turde og kunne stille krav til deres barn.

I forhold til samtalerne forløb er der blandt forældrene stor tilfredshed med gruppelederens strukturering af møderne og den store viden lederen har om unges vanskeligheder, lederen udviste. *"han er meget vidende, og han gav os ikke gode råd, men kunne fortælle os om, hvad han vidste om unges problemer fra forskningen"*, og *"han var fantastisk god, og samtaleforløbet har været en stor hjælp for os, og vores barn har det langt bedre nu"*. Lederens

deltagelse betød også, at de som forældre fik talt om forhold omkring dem selv og deres barn, som ellers var svære at tale om. Det var også positivt, at mødelederen ikke var en del af det sociale system, men uden for det sociale system, hvilket betød, at de vidste, at de ting, de snakkede om, ikke gik videre til det "sociale system".

Efter ophør af samtalegruppen er der forældre, der synes de savner forældrenetværksgruppen, men de ved, at de altid kan kontakte gruppelederen efter behov, hvilket giver stor trykthed. Alle tre forældre vurderer dog ikke, at der længere er de store problemer omkring deres barn.

Case – En gruppe forældre med børn i 14-15-årsalderen

Forældrenetværksgruppen bestod af fem forældrepar, som SSP-konsulenten har kontaktet, efter at han gennem skolen har opdaget, at en gruppe unge hang ud til sent om aftenen og ofte blev væk fra skolen. Forældrene havde ikke opdaget problemets omfang, men tog alle imod SSP-konsulentens tilbud om at deltage i en forældrenetværksgruppe, hvor de mødte de andre forældre. De fandt et mødetidspunkt og et neutralt mødested (ikke på rådhuset og heller ikke i et privat hjem) og mødtes det følgende halve år en gang om måneden i to timer. På møderne talte de i runder, så alle kom til orde. SSP-Konsulenten/gruppefacilitatoren sikrede processen, dvs. at alle kom til orde og blev lyttet på, samt at alles problemer blev taget alvorligt af de andre. I mødernes første halvdel talte forældrene hver især om, hvad der "fyldte dem lige nu", det kunne være, at de ikke vidste, hvor deres barn var om aftenen, eller at skolen ikke blev passet ordentligt. Efter en kop kaffe og kage startede mødernes anden halvdel, hvor der skulle findes en løsning på de problemer, de enkelte forældre havde fortalt om. Det var forældrene selv, der havde løsningsforslag, som blev drøftet. Mødefacilitatoren lyttede og kom med sin mening om problemerne, men kom ikke med direkte råd. Hvis forældrene uden for gruppemødet havde spørgsmål, som de gerne ville drøfte med mødefacilitatoren kunne de individuelt kontakte ham.

Et halvt år efter er ungdomsgruppen, der påvirkede hinanden negativt stort set opløst, og de unge er godt på vej videre, passer i det store hele deres skolegang og "hænger ikke længere ud til sent på aftenen".

Forældrene fortæller, at det især er de fælles regler for deres børns adfærd og den fælles kontrol med, hvor de opholdt sig om aftenen, der har hjulpet. Derudover har det været en stor hjælp at opdage, dels at de ikke var ene om problemerne, og at de andre unge ikke var "så slemme", som de troede, og heller ikke deres forældre, det betød også, at de ikke kunne skyde skylden på de andre børn, men selv havde ansvaret for deres barns adfærd, hvilket betød "at vi blev vores forældreansvar meget mere bevidst, og også lettere kunne stille krav til vores barn".

8.8 Implementeringen og ressourceforbrug

I forældrenetværksgrupperne er det forældrene, der sætter dagsordenen for, hvad der skal snakkes om. Det er afgørende for forældrene, at de ved, at netværksgruppen ikke er en del af "det sociale system", og at det, der snakkes om, alene holdes inden for gruppens rammer, og at alle har gensidig tavsheds- og fortrolighedspligt.

Forudsætningen for at kunne etablere forældrenetværksgrupper er ifølge de interviewede, at der er ansatte med stor erfaring både med de problematikker, de unge har, som leder gruppen, og som har viden om, hvordan samtalegrupper om vanskelige emner ledes og styres. Derfor er det en fordel, at denne har en proceslederuddannelse.

Økonomisk er der ikke de store udgifter til selve driften af netværksgrupperne ud over lokaler og en erfaren procesleder tre timer månedlig.

Hvad skal den professionelle have i sin bagage

- Nærvær
- Høj faglighed
- Ydmyghed
- Troværdighed
- Omsorgsfuldhed
- Kunne rumme forskelligheder
- Tro på at handling giver forvandling

Kilde: Charlie Lywood, Furesø Kommune

8.9 Inspiration til igangsætning af forældrenetværksgrupper

Set fra såvel "kommunens side" og forældrenes side er der følgende gevinster ved etablering af forældrenetværksgrupper:

1. Kontakt til de andre forældre, som deres barn "hænger ud med"
2. På denne basis etablering af fælles kontrol og opstilling af fælles regelsæt for de unge
3. Styrkelse af forælderrollen, hvilket gør forældrene i stand til at stille krav til deres barn i højere grad end før deltagelse i forældregruppen
4. Reduktion af konfliktniveauet mellem barn og forældre
5. Børnene og de unge ændrer adfærd og ungegruppen, som "hænger ud" og har stort skolefravær, opløses langsomt.

Litteratur

- Alexander, J.F., Robbins, M.S. & Sexton, T.L. 2000, "Family-based interventions with older, at-risk youth: From promise to proof to practice", *The Journal of Primary Prevention*, vol. 21, no. 2, pp. 185-205.
- Andolfi, M. 2013, "Engaging fathers in family therapy with violent adolescents", *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, vol. 34, no. 3, pp. 172-185.
- Baldwin, S.A., Christian, S., Berkeljon, A., Shadish, W.R. & Bean, R. Jan 2012, "The effects of family therapies for adolescent delinquency and substance abuse: A meta-analysis", *Journal of marital and family therapy*, vol. 38, no. 1, pp. 281-304.
- Beelmann, A. & Raabe, T. 2009, "The effects of preventing antisocial behavior and crime in childhood and adolescence: Results and implications of research reviews and meta-analyses", *International Journal of Developmental Science*, vol. 3, no. 3, pp. 260-281.
- Berzin, S.C. 2006, "Using sibling data to understand the impact of family group decision-making on child welfare outcomes", *Children and Youth Services Review*, vol. 28, no. 12, pp. 1449-1458.
- Berzin, S.C., Cohen, E., Thomas, K. & Dawson, W.C. 2008, "Does family group decision making affect child welfare outcomes? Findings from a randomized control study", *Child welfare*, vol. 87, no. 4, pp. 35.
- Borduin, C. M., Henggeler, S. W., Blaske, D. M. and Stein, R. (1990). Multisystemic treatment of adolescent sexual offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 34, 105–113
- Eddy, J.M., Reid, J.B. & Fetrow, R.A. 2000, "An Elementary School-Based Prevention Program Targeting Modifiable Antecedents of Youth Delinquency and Violence: Linking the Interests of Families and Teachers (LIFT)", *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, vol. 8, no. 3, pp. 165-176.
- Eddy, J.M., Whaley, R.B. & Chamberlain, P. 2004, "The prevention of violent behavior by chronic and serious male juvenile offenders: a 2-year follow-up of a randomized clinical trial", *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, vol. 12, no. 1, pp. 2-8.
- Falck, S. (ed) 2006, *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge" (NOVA Rapport 18/2006)*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Farrington, D. & Welsh, B. 2003, "Family- based prevention of offending: A meta-analysis", *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, vol. 36, no. 2, pp. 127-151.
- Faureholm, J. & Brønholt, L.L. 2005, *Familierådslagning: en beslutningsmodel*, Hans Reitzel, København.
- Ferrer-Wreder, L., Stattin, H., Lorente, C.C., Tubman, J.G. & Adamson, L. 2012, *Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga: en forskningsöversikt*, 2. opl. (oprindelig 2005) edn, Gothia, Stockholm.
- Ferrer-Wreder, L., Stattin, H. & Karlsson, E. (eds) 2003, *Föräldrastöd i teori och praktik*, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm.

- Hansen, H., Rasmussen, N. & Hansen, F.K. 2010, *Investeringer i tidlige sociale indsatser - samfundsøkonomiske beregninger af indsatser i forhold til udsatte børn og unge*, CASA. Center for Alternativ Samfundsanalyse, København.
- Havnen, K.J.S. & Christiansen, Ø 2014, *Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter*, Regionalt kunnskapscenter for barn og unge (RKBU Vest), Uni Research Helse, Bergen.
- Henggeler, S.W. & Sheidow, A.J. 2012, "Empirically supported family-based treatments for conduct disorder and delinquency in adolescents", *Journal of marital and family therapy*, vol. 38, no. 1, pp. 30-58.
- Henggeler, S. W., Schoenwald, S. K., Borduin, C. M., Rowland, M. D., & Cunningham, P. B. (1998). *Multisystemic treatment of antisocial behavior in children and adolescents*. New York: Guilford Press.
- Horverak, S. 2006, *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet (Ph.d. avhandling)*, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.
- Jacobsen, R.H. 2013, *Samfundsøkonomisk cost-benefit-analyse af kriminalpræventive indsatser*, CEBR, Copenhagen Business School, Frederiksberg.
- Kerr, D.C.R., Leve, L.D. & Chamberlain, P. 2009, "Pregnancy Rates Among Juvenile Justice Girls in Two Randomized Controlled Trials of Multidimensional Treatment Foster Care", *Journal of consulting and clinical psychology*, vol. 77, no. 3, pp. 588-593.
- Kirkehei, I. & Fønhus, M.S. 2012, *Familie- og nærmiljøbaserte tiltak for barn og unge med atferdsproblemer. Notat*, Kunnskapscenteret, Oslo.
- Københavns Kommune 2012, *Effektrapport af Den Korte Snor 2009-maj 2012*, Sikker By, Københavns Kommune, København.
- Leidy, M.S., Guerra, N.G. & Toro, R.I. 2010, "A Review of Family-Based Programs to Prevent Youth Violence Among Latinos", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, vol. 32, no. 1, pp. 5-36.
- Leve, L.D. & Chamberlain, P. 2007, "A Randomized Evaluation of Multidimensional Treatment Foster Care: Effects on School Attendance and Homework Completion in Juvenile Justice Girls", *Research on Social Work Practice*, vol. 17, no. 6, pp. 657-663.
- McCrae, J.S. & Fusco, R.A. 2010, "A racial comparison of Family Group Decision Making in the USA", *Child & Family Social Work*, vol. 15, no. 1, pp. 41-55.
- Mehlbye, J., Hjelmar, U. & Berger, N.P. 2012, *Det kriminalitetsforebyggende arbejde i Ishøj Kommune 2012: en evaluering af organisering og indsatser*, KORA. Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning, København.
- Mulford, C. & Redding, R. 2008, "Training the Parents of Juvenile Offenders: State of the Art and Recommendations for Service Delivery", *Journal of Child & Family Studies*, vol. 17, no. 5, pp. 629-648.
- Ogden, T. 2010, *Familiebasert behandling av alvorlige atferdsproblemer blant barn og ungdom: evaluering og implementering av evidensbaserte behandlingsprogrammer i Norge*, Universitetet i Bergen, Bergen.

- Ogden, T. & Hagen, K.A. 2006, "Multisystemic Treatment of Serious Behaviour Problems in Youth: Sustainability of Effectiveness Two Years after Intake", *Child and Adolescent Mental Health*, vol. 11, no. 3, pp. 142-149.
- Pontoppidan, M., Hansen, H. & Deding, M. 2014, *Multidimension Treatment Foster Care. En oversigt over den nyeste forskning om effekten af MTFC. Notat*, SFI. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.
- Reese, L.E., Vera, E.M., Simon, T.R. & Ikeda, R.M. 2000, "The role of families and care givers as risk and protective factors in preventing youth violence", *Clinical child and family psychology review*, vol. 3, no. 1, pp. 61-77.
- Ross, A., Duckworth, K., Smith, D.J., Wyness, G. & Schoon, I. 2011, *Prevention and Reduction: A review of strategies for intervening early to prevent or reduce youth crime and anti-social behaviour (Research Report DFE-RR111)*, Centre for Analysis of Youth Transitions (CAYT), Department for Education & Institute for Fiscal Studies, London.
- Sundell, K. & Vinnerljung, B. 2004, "Outcomes of family group conferencing in Sweden: A 3-year follow-up", *Child abuse & neglect*, vol. 28, no. 3, pp. 267-287.

Bilag 1 Litteraturstudiet – oversigt over de inkluderede studier

Adfærdsregulerende programmer over for unge – målgruppe unge

1. Prevention and Reduction: A review of strategies for intervening early to prevent or reduce youth crime and anti-social behavior. Ross et al. (2011)

Familierådslagning – Målgruppe forældre og unge samt familiens netværk

1. Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familierådslagning i Norge" (NOVA Rapport 18/2006) Falck (2006)
2. Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter. Havnen & Christiansen (2014)
3. Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet. Horverak (2006)

Forældretræningsprogrammer – målgruppe forældrene

1. Familie- og nærmiljøbaserte tiltak for barn og unge med atferds-problemer. Kirkehei & Fønhus (2012)
2. A Review of Family-Based Programs to Prevent Youth Violence Among Latinos. Leidy et al. (2010)
3. Training the Parents of Juvenile Offenders: State of the Art and Recommendations for Service Delivery. Mulford & Redding (2008)
4. The role of families and care givers as risk and protective factors in preventing youth violence. Reese et.al. (2000)
5. Prevention and Reduction: A review of strategies for intervening early to prevent or reduce youth crime and anti-social behavior. Ross et al. (2011)
6. Föräldrastöd i teori och praktik (Lokalt brottsförebyggande arbete, 10; Ferrer-Wreder et al. (2003)

Familieterapi – målrettet hele familien

1. Family-based interventions with older, at-risk youth: From promise to proof to practice. Alexander et al. (2000)
2. Engaging fathers in family therapy with violent adolescents. Andolfi (2013)
3. The effects of family therapies for adolescent delinquency and substance abuse: A meta-analysis. Baldwin et al. (2012)
4. Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga: en forskningsöversikt. Ferrer-Wreder et al. (2012)
5. Empirically supported family-based treatments for conduct disorder and delinquency in adolescents. Henggeler & Sheidow (2012)
6. Prevention and Reduction: A review of strategies for intervening early to prevent or reduce youth crime and anti-social behavior. Ross et al. (2011)
7. Training the Parents of Juvenile Offenders: State of the Art and Recommendations for Service Delivery. Mulford & Redding (2008)
8. The role of families and care givers as risk and protective factors in preventing youth violence. Reese et.al. (2000)

Integrerede indsatser/kombinerede indsatser

1. The effects of preventing antisocial behavior and crime in childhood and adolescence: results and implications of research reviews and meta-analyses. Beelmann & Raabe (2009)
2. An Elementary School-Based Prevention Program Targeting Modifiable Antecedents of Youth Delinquency and Violence: Linking the Interests of Families and Teachers (LIFT). Eddy et al. (2000)
3. Föräldrastöd i teori och praktik (Lokalt brottsförebyggande arbete, 10; BRÅ-rapport, 2003:6) Ferrer-Wreder et al. (2003) – dokumenterede indsatser
4. A Review of Family-Based Programs to Prevent Youth Violence Among Latinos. Leidy et al. (2010)

Lokalsamfundsindsatser

1. The effects of preventing antisocial behavior and crime in childhood and adolescence: results and implications of research reviews and meta-analyses. Beelmann & Raabe (2009)
2. Föräldrastöd i teori och praktik (Lokalt brottsförebyggande arbete, 10; BRÅ-rapport, 2003:6) Ferrer-Wreder et al. (2003)

Beskrivelse af de inkluderede studier fordelt på interventionstyper

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effekt mål	Resultater og kommentarer
1. Family-based interventions with older, at-risk youth: From promise to proof to practice. Alexander et al. (2000)						
Familier til kriminalitets-truede unge mellem 8-19 år. Familien som en helhed.	En gruppe af familieprogrammer kaldet "Family-Based, Empirically Supported Treatments (FBEST)". Disse programmer har stærk empirisk støtte både mht. implementering (processer) og effekt efter 1-5 år. FBEST-programmerne inkluderer familieprogrammer som FFT, MST, BSFT (Brief Strategi/Structural Family Therapy).	Begrebet inddragelse bruges ikke, men der beskrives en række aspekter af relationerne inden for familien og med de unge (inkl. søskende) samt mellem familie og terapeut.	Der er tale om en gruppe af interventioner, som beskrives i prosa inkl. Implementering og proces. Der fokuseres på fællestræk mellem interventionerne, herunder relationsopbygning mellem terapeut og familie, fælles definerings af meningsfulde mål for den unge, redskaber til at bryde negative kommunikationsmønstre i familien og opbygning af forældreevne.	Undersøgelse af effekten af en gruppe af familieprogrammer (FBEST), og hvilke faktorer som har betydning for implementeringen.	Der fokuseres på effekter af interventionen både i forhold til den kriminalitets-truede unge og en (bi)effekt af interventionen ift. forebyggelse af kriminalitet hos søskende. Effekt mål for den unge er bl.a. arrestationer. I forhold til implementering er fokus på relevante terapeutkompetencer (gennem træning og supervision) i forhold til interventionen, overholdelse af interventionens idégrundlag over en længere tidsperiode (monitorering gennem analyse af noter og interview/observation) og graden af ledelsesmæssig opbakning til gennemførelse af interventionen og monitorering.	Der kræves specifikke operationaliserbare forskningsresultater, hvis de skal kunne implementeres i praksis.

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
2. Engaging fathers in family therapy with violent adolescents. Andolfi (2013)						
Familier med unge med voldsom adfærd	<p>Teoretisk beskrivelse af familiedynamikker i familier, hvor de unge udviser voldsom adfærd grundet konflikter mellem forældrene, som forplanter sig hos børnene – der er særlig fokus på børn i fraskilte familier, og hvor vigtigt faderen er, når der iværksættes terapi over for familien.</p> <p>Skabe co-parenting alliance, skabe søkende støtte, integrere systemiske teorier og udviklingsteorier. Fokus på at engagere faderen.</p>	Der er tale om terapi i traditionel forstand, dvs. spørgsmålet om inddragelse drøftes ikke i artiklen.	Der er tale om et lille casestudiedesign, alene bestående af to cases med analyse af terapiforløb, og hvordan det lykkes at inddrage faderen i terapien – herunder hvor vigtig han er for et vellykket forløb.	Faderen er ofte fraværende i indsatsen, især når det drejer sig om fraskilte familier, og hvor børnene ofte bliver splittede imellem deres forældre.	Der er ingen effektmål – der er alene tale om beskri- vende caseforløb.	Artiklen er kort, men beskriver fint med referencer til teori og empiri, hvordan man arbejder med voldsomme unge i familie- terapi og om behovet for at inddrage faderen. Vægt på feedback fra familien til tera- peuten.
3. The effects of family therapies for adolescent delinquency and substance abuse: A meta-analysis. Baldwin et al. (2012)						
Familier til kriminalitet- struede unge op til 18 år. Familien som en helhed.	<p>Meta-analyse af 24 studier, som sammenligner fire familieprogrammer med treatment-as-usual (indivi- duel terapi typisk med kogni- tiv adfærdsændring), alter- nativ terapi (gruppeterapi, psykoeducation) og en kontrolgruppe.</p> <p>De fire programmer er: Brief Strategic Family Thera- py, Functional Family Thera- py, Multidimensional Family Therapy og MST.</p> <p>Fælles for familiepro- grammerne er en række elementer: forældreevne bredt set, forældre-børn kommunikation, misbrugs- problemer blandt forældre, bedre integration af børn i skole).</p>	Avanceret meta-analyse- metoder. Der søges generelle forskel- le mellem familiebaserede terapeutiske programmer og individuelt baserede programmer. Der søges også interne forskelle i effekt mellem disse typer af familieprogrammer og forskelle i effekt mellem forskellige målgrupper.	Undersøgelse af effekten af en gruppe af familie- programmer i forhold til andre programmer og forskelle i effekt mellem de fire forældretræningspro- grammer og forskelle i effekt mellem forskellige målgrupper.	De fire programmer har en beskeden positiv effekt i forhold til andre program- mer (fx individuel terapi), alternativ terapi og kontrol- gruppe. Der ses ikke nogen signifi- kant forskel mellem de fire forskellige former for fami- lieterapiprogrammer. Den positive effekt er der ift. alle de primære typer af kriminel adfærd (vold, seksuelle overgreb, narko- relaterede adfærdsproble- mer). I forhold til etnisk baggrund er der heller ikke forskelle i effekt.	Der indgår ikke overvejelser eller resultater i forhold til implementering af program- merne. Det ses dog, at tre af de fire programmer er privatiserede (ikke MDFT), og det kan være dyrt for behandlere at modtage træning i disse programmer, og det afholder behandlere fra at få den nødvendige træning. Det konkluderes, at der er behov for at teste, om der er nogle af de generiske elemen- ter i de familiebaserede terapi- programmer, som har en særlig positiv effekt, og om der er en særlig hensigtsmæssig kombination af disse elementer i et terapiforløb.	

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
4. The effects of preventing antisocial behavior and crime in childhood and adolescence: results and implications of research reviews and meta-analyses. Beelmann & Raabe (2009)						
Denne artikel opsummerer fund fra sekundære analyser (reviews og meta-analyser) over de sidste 20 år med fokus på, om forebyggende indsatser virker, og fundene diskuteres i forhold til forskellige typer af indsatser, indsatsintensitet og efficacy moderatorer.	Analysen omfatter fire typer af indsatser: fokuseret på børn (4 studier), forældre- og familiefokuseret (6 studier), skole- og lokalsamfunds-fokuserede indsatser (13 studier) og endelig kombinerede indsatser (3 studier).	Inddragelsen fremgår ikke direkte, men en stor spredning over indsatser antages.	I artiklen analyseres 26 reviews og meta-analyser, som i alt omfatter 1.330 artikler og publikationer. Kriterier for inkludering af review: indsatser, der forebygger antisocial adfærd, indsatser, der opsummerer effekter på mål for antisocial adfærd, indsatser, der inkluderer børn og unge op til 18 år, samt reviews, der er publiceret 1990-2008. 13 reviews opsummerer skole- og lokalsamfundsindsatser, 6 opsummerer kombinerede indsatser fokuseret på forældre og familier, 4 opsummerer børnefokuserede indsatser, og 3 reviews omhandler blandede indsatser (børn, forældre, familie, skoler). Artiklens kvalitet: Der gøres omhyggeligt rede for søgestrategi, og inklusion og eksklusion af reviews. Artiklen er meget præcis og reflekterende og KORA vurderer, at kvaliteten er høj. Den er offentliggjort i et anerkendt videnskabeligt tidsskrift. Kvaliteten af de inkluderede reviews: Er kort behandlet i artiklen, og virker generelt høj, men er ikke vurderet af KORA.	Målgrupperne i de primære studier er under 18 år med en betydelig aldersspredning, idet der er tale om et review af reviews. Studierne omfatter både udsatte grupper og andre grupper af unge.	De operationelle effektmål i primærstudierne i de 26 reviews nævnes ikke, men det fremgår, at det er mål for antisocial behavior, som fx afvigende adfærd, aggression, voldelig opførsel, begyndende kriminalitet, kammeratskabsforbindelser. For meta-analyserne drøftes effektstørrelsernes stabilitet over tid, samt kort- og langsigtede effekter.	Generelt viser reviewene, at indsatserne har positiv effekt på antisocial adfærd. Dette gælder også et år efter, men langtidseffekter er dog sjældent belyst. Skole- og lokalsamfundsindsatser viser mindre effekt end child-skills og parent training indsatser. Forfatterne finder fire forklaringer herpå: Implementeringsproblemer, fokus på ændring af omgivelser, proximale outcome mål versus langsigtede adfærdsmål samt rutine versus skræddersyede indsatser. Øvrige resultater: - Structured, interactive og skill-orienterede indsatser opnår (i gennemsnit) højere effekt. - Smalle målgrupper i høj risikozonen opnår højere effekt. - Uklart, om effekten afhænger af alder. - Implementering: høj programintensitet er ingen garanti for effekt. Implementeringens kvalitet er kun udforsket i få studier. Implementeringsproblemer viser sig især i gruppebaserede indsatser. - Fremover bør der fokuseres mere på langsigtet (register-) forskning og mere fokus på implementering.

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effekt mål	Resultater og kommentarer
5. An Elementary School-Based Prevention Program Targeting Modifiable Antecedents of Youth Delinquency and Violence: Linking the Interests of Families and Teachers (LIFT). Eddy et al. (2000)						
<p>Artiklen beskriver LIFT-programmet (indsatsen) og dens teoretiske og praktiske baggrund og redegør for evaluering af implementeringen og af kortsigtede og langsigtede effekter (3 år efter). Den evaluerede indsats gennemførtes i byen, Eugene-Springfield, Oregon, USA, først i 1990'erne.</p>	<p>Indsatsen består af tre komponenter:</p> <p>Klasseværelseøvelser med instruktør (classroom based child social and problem skills training).</p> <p>Øvelser på legepladsen (playground based behavior modification).</p> <p>Forløb med grupper på 10-15 familier (kun forældre) med instruktør (group-delivered parent training). Indsatsperioden er på i alt 16 uger.</p> <p>Familiekomponenten omfatter sessioner med instruktør en gang ugentligt over 6 uger. Dagsordenen for hver session er 1) review af resultater fra sidste uges home practice, 2) oplæg, diskussion og rollespil, og 3) præsentation af home practice for næste uge. Der bliver anvendt videooptagelser. Der er forskelligt indhold for forældre til 1. graders og 5. graders.</p> <p>Artiklen giver eksempler på konkrete forløb af classroom/playground session og af parent session.</p>	<p>Forældre var involveret i selve udformningen af LIFT, der først blev afprøvet i et pilotforsøg, hvor lærere og forældre gav feedback.</p> <p>Under indsatsen lægges vægt på at maksimere forældrenes involvering primært ved gensidig kommunikation mellem instruktører og forældre og mellem forældre og lærere og mellem forældrene indbyrdes.</p>	<p>Design: Kontrolleret, randomiseret eksperiment på skole- og familieniveau. 600 unge med deres familier.</p> <p>Metode: Årlige vurderinger baseret på interview og spørgeskemaer til forældre, unge, lærere. Observation af børn i klassen og på legepladsen. Sagsmaterialer fra skole og ret (court records). Opfølgning 3 år efter, når de unge så er i middle school.</p> <p>Vurdering af evalueringen: Den virker meget grundig og er kendetegnet ved et RCT-design.</p>	<p>Børn og forældre i elementary school med risiko for at udvikle kriminel og voldelig adfærd.</p>	<p>Effektbegreber: Antisocial såsom uopmærksom, hyperaktiv, aggressive adfærd, kammerater med uheldig adfærd, alkohol misforbrug, indtagelse af marihuana.</p>	<p>Resultater: Høj tilfredshed med implementeringen og lavt frafald. Effekter på kort sigt: Børns aggression over for kammerater mindskes. Forældres aversive adfærd mindskes. Børnenes adfærd over for kammerater forbedres. Effekt efter tre år: Mindre omgang med kammerater med problemer, færre arresteret for 1. gang, færre indtager alkohol og marihuana.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effekt mål	Resultater og kommentarer
6. Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familierådslagning i Norge" (NOVA Rapport 18/2006). Falck (2006)						
Antologien (på mere end 300 sider) omhandler beskrivelser af familierådslagning i Norge, samt resultater fra en forskningsbaseret evaluering, der fokuserer på både implementering af modellen (familieråd) og effekter efter et år.	<p>Programmet var en norsk national satsning for udprøvelse og evaluering af de norske familieråd (family group conferences). Fra sommeren 2003 til efteråret 2006.</p> <p>Familierådslagningens 1. del er med professionelle, mens 2. del er uden, dvs. alene forældre og unge og den udvidede familie.</p> <p>Programmet/indsatsen omfattede 44 familieråd med 68 børn, inkl. sammenligningsgrupper er der data fra 11 familieråd med 170 børn i 44 kommuner i 3 norske regioner. Innsatsen er organisatorisk adskilt i en administration for implementeringen samt en forskningsdel.</p>	Nøgleordet i programmet er "empowerment". Der lægges vægt på, at der ikke er tale om et "tiltag", men om en beslutningsproces for børn og udvidet familie, hvor de beslutter.	<p>Pre-post design med sammenligningsgruppe.</p> <p>Det samlede projekt omfattede 111 familierådslagning med 170 børn. Pre-post studiet omfattede 44 familierådslagning med 68 børn. Sammenligningsgruppen var 68 børn, hvor barneværnet ikke valgte familierådslagning, men andre tiltag.</p> <p>Datagrundlaget var spørgeskemaer til og interview med sagsbehandlere i Barnevernet, koordinatorene for familierådslagning, forældre, børn og lærere.</p> <p>Kvalitet:</p> <p>Design (som aktionsforskning og pre-post sammenligning) og metode virker grundig og relevant. Sammenligningsgruppen er dog svær at udnytte optimalt, da det absolutte antal børn er for lille.</p>	Børn og unge op til 20 år, med en gennemsnitsalder på 9 år. Interventionen er afprøvet i 44 norske kommuner.	<p>Effektbegreber:</p> <p>Effekt måles ved aktørernes vurdering ved spørgeskema før- og et år efter familierådets gennemførelse.</p>	<p>Resultater:</p> <p>Familierådslagning giver generelt mere positive resultater end sammenligningsgruppen efter et år.</p> <p>7 ud af 10 forældre var positive over for familieråd. De positive involverede den udvidede familie mere end de negative.</p> <p>Barneværnet vurderer, at sagerne alvor mindskes fra før intervention til et år efter interventionen.</p> <p>Sagsbehandlere i Barnevernet gav en klart mere positiv bedømmelse af udvikling i sagerne med familierådslagning sammenlignet med sagerne med andre tiltag fra Barnevernet.</p> <p>Forældrenes og børnenes vurderinger er generelt positive.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
7. Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga: en forskningsöversikt. Ferrer-Wreder et al. (2012)						
<p>Unge og forældre til unge med risiko for at udvikle kriminel og voldelig adfærd.</p> <p>Bogen indeholder et kapitel om familieinddragende indsatser (s. 72-104) med en god opsummering på side 87-91.</p> <p>Bogen er en viderebearbejdning af en rapport fra 2003 (Brottsforebyggande Rådet, 2003).</p>	<p>Erfaringer gennemgås med tre programmer: Functional Family Therapy (FFT), MST, De Utrolige År (Basic).</p> <p>Der er gode korte beskrivelser af indhold, effekt internationale og i Skandinavien af FFT (s. 291), MST (s. 307) og De Utrolige År (s. 297).</p>	<p>Gode opsummerende beskrivelser af indsatsen, herunder inddragelse af unge og forældre. Der skelnes mellem to grundlæggende tilgange: forældredannelse (hvor børn/unge dog også kan indgå) og familierapi (mere omfattende intervention og kan gennemføres med højere intensitet). I forhold til intervenerende indsatser behandles kun tre familierapeutiske programmer.</p>	<p>Studiet er en forskningsoversigt. Den har systematisk inddraget litteratur på området frem til 2004. Der indgår internationale studier bredt set, men der er lagt særlig vægt på studier, som omhandler indsatser, der er implementeret i en europæisk kontekst.</p>	<p>Kapitlet om familieinterventioner beskriver indholdet af indsatserne, de virksomme mekanismer i programmerne og giver eksempler på programmer, som har en positiv virkning i forhold til kriminalitetstruede unge.</p>	<p>Kapitlet om familieinddragende indsatser peger på nogle gennemgående og generiske komponenter i de forskellige programmer. Programmerne tager typisk udgangspunkt i at fremme ikke-tvingende metoder for at håndtere sit barn og en opøvelse af forældrenes evne til at håndtere børnene/de unge på en måde, som fremmer deres udvikling, øget trivsel og samarbejde i familien, som mindsker eksponeringen for risici for den unge og øger familiesammenhold og engagement. Metoder er typisk at engagere familierne i aktiviteter, som giver positive oplevelser og praktiske handlingsanvisninger. I forhold til den unge er målet, at de skal være mere selvstændige, bedre i stand til at bedømme kammeratpåvirkning og øge problemløsningssevnen. Der lægges vægt på i særligt problematiske familier, at de skal behandles særskilt og ikke føres sammen med andre familier med lignende problemer, da det kan vanskeliggøre behandlingen.</p>	<p>En fællesnævner mellem indsatserne på området kan findes i et grundlæggende værk af Patterson fra 1982: Coercive Family Process. Bogen omhandler Coercion Theory, omhandler kvaliteten i samspillet mellem forældre og børn og sammenhængen til den unges oplærte evne til selvstændig problemløsningssevne uden for familien. Coercion (tvang) er en gennemgående mekanisme i uhensigtsmæssige familiemønstre, og Coercive family process handler om at gøre op med tvang som adfærdsregulerende mekanisme. I barneårene kan en sådan adfærd give gevinster i kammeratskabskredsen, men disse gevinster aftager typisk i ungdomsårene. Effekterne af programmer som FFT og MST giver en 25-75 % mindskelse i en genoptagelse af kriminel adfærd blandt unge (s. 90). Effekter varer i hvert fald 4-6 år, før de kan aftage. Langtidsvarende effekter er usikre, der mangler studier på dette område. Familieinddragende indsatser vurderes som blandt de mest lovende programmer på området (s. 91). Hvis forældre har misbrugsproblemer skal misbrugsbehandling inkluderes.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
8. Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter. Havnen & Christiansen (2014)						
Børn og unge i vanskelige livssituationer. Familien som overordnet enhed.	<p>Familieråd. Familiebaserede processer som grundlag for beslutninger, som angår I forbindelse med søgning efter litteratur om familieråd, står det klart, at der ikke er tale om en ensartet metode, men en metode som over tid har udviklet flere forskellige praksisser/lokale tilpasninger. 1) Familierådsmodel fra New Zealand (Family Group Conferencing), som er særlig indflydelsesrig i Europa; og 2) Family Group Decision Making (FDGM), som især er udviklet/brugt i Nordamerika. Forskellene er bl.a. koordinators rolle, brug af privat familietid og børns deltagelse samt opfølgning (s. 23-24). Endelig er der 3) Restorative Justice (RJ) som inden for retsområdet har sat præg (obs. benyttet i USA, New Zealand, Norge og Irland).</p>	<p>Der benyttes ikke begrebet inddragelse, men deltagelse. Fremkomsten af familierådslagning må ifølge studiet forstås i en socialpolitisk kontekst med vægt på indflydelse og deltagelse (eksempler på diskussioner i et demokratisk perspektiv, s. 13).</p> <p>Derfor handler deltagelse om, hvor ofte og hvem som deltager (professionelle, forældre, den udvidede familie, og barnet/den unge).</p> <p>I den tidlige litteratur om familieråd, var der meget lidt opmærksomhed på inddragelse af børn og deres rolle (s. 72-75).</p> <p>'Familien' som begreb var en helhed/enhed, som blev tilgået.</p> <p>Først senere (efter 2000) er der studier af inddragelse af børn.</p>	<p>Sammenfatter eksisterende international forskning om effekter og erfaringer vedr. familieråd. Særlig interesse i nordisk viden om emnet.</p> <p>Review både af effektstudier og erfaringsstudier ved survey, interview og lignende. I forhold til typen af viden, skelnes mellem erfaringsbaserede studier og forskningsbaserede studier.</p>	<p>Fokus på effekter af familierådslagning, og bruges og sagsbehandleres erfaringer med familierådslagning (proces og implementering).</p>	<p>Flere forskellige, fx sandsynlighed for, at man gennem familierådslagning bliver adopteret til familien eller andre i slægten, anbringelse uden for hjemmet, effekten på støtte fra netværket, bedre kommunikation i familien.</p> <p>Erfaringerne gælder både forældre, børn, sagsbehandlere, øvrige familie-medlemmer og koordinatører.</p>	<p>Generelt tyndt forskningsgrundlag i forhold til effekter: De som har bedst forskningsmæssig støtte er at familierådslagningen øger sandsynligheden for anbringelse hos slægt og for tilbageføring til familien (enten forældre eller andre i slægten), samt at den mindsker offentlig placering og adoption.</p> <p>Den samlede forskning om forskellige aktørgruppers erfaringer med familierådslagning er relativ stor. Fund fra studier bekræfter hinanden (primære metoder: survey og interview). Familien værdsættes i høj grad de relationelle og processuelle aspekter ved familierådslagningsprocessen. Det er vigtigt, at samtlige deltagere forberedes på det specielle ved familieråd, og at koordinatørerne varetager deres roller på en kvalitativ god måde.</p> <p>Af negative erfaringer knyttes de mest af alt til gennemførelsen af den handleplan, som familierådslagningen er kommet frem til.</p> <p>Rapporten indeholder også overvejelser om implikationer af status for viden og kundskab samt afdækker et stort behov for forskning på de fleste områder, som omfatter familieråd.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
9. Empirically supported family-based treatments for conduct disorder and delinquency in adolescents. Henggeler & Sheidow (2012)						
Familien som enhed er vejen mod forandring. Unge, som har alvorlig antisocial adfærd (fx adfærdsforstyrrelser, kriminel adfærd eller stofmisbrug) som en henvist fra en række forskellige servicesystemer.	Empirisk understøttede indsatser målrettet unge med alvorlig anti-social adfærd. MST (20 studier), FFT, Functional Family Therapy (7 studier), og MTFC, Multidimensional Treatment Foster Care (9 studier), og i mindre grad Brief Strategic Family Therapy fra perioden fra 1986 til 2009.	Inddragelse nævnes ikke og er ikke i fokus.	Review af primærstudier for hvert familieprogram: MST (20 studier), FFT, Functional Family Therapy (7 studier), og MTFC, Multidimensional Treatment Foster Care (9 studier), og i mindre grad Brief Strategic Family Therapy fra perioden fra 1986 til 2009.	Fokus er på indsatseffekterne, men også på implementeringsmæssige faktorer, som kan påvirke effekten.	Fokus på 'efficacy' og 'effectiveness' med fokus på outcome, når indsatserne implementeres af 'real-world practitioners in community practice settings'. Fokus er også på forandringsmekanismer og bæredygtighed på længere sigt ift. en række outcome. Disse outcome vedrører især familierelationer, recidiv (genarrestation og fængsel), symptomer på psykiatrisk sygdom, anbringelser uden for hjemmet, adfærdsproblemer og stofmisbrug.	Review giver ingen en samlet vurdering på tværs af studier eller modeller. Men studierne af de forskellige programmer viser helt overvejende positive effekter, mens kun enkelte studier ikke kan dokumentere effekter. Strategic Family Therapy betegnes som en lovende tilgang, og de få studier, der p.t. findes, peger på positive effekter ift. adfærdsproblemer.
10. Hvordan oplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet. Horverak (2006)						
Unge over 12 år.	Indsatsen, familierådgivning, er omtalt under NOVA-rapporten, nr. 6. Familieråd	Inddragelse står, som nævnt i NOVA-rapporten, nr. 6, helt centralt i den norske familierådsmodel.	Interview med 20 unge, som har deltaget i familieråd. Den nærmere gennemførelse af interviewene uddybes ikke i publikationen	De unges oplevelse af deltagelse i familieråd. Studiet er en ph.d.-afhandling fra NTU, Trondheim. Temaerne, som belyses er: magt/afmagt, familierådslagning som behandling eller beslutning, konflikt som ejendom og krænkelser.	De unges oplevelse af deres deltagelse	Resultaterne præsenteres under 10 teser om de unges oplevelse af familieråd. Kort kan siges, at de aktive unge i ændringsarbejdet (14 ud af 20 unge) oplevede en bedring i deres situation. Vigtigt, at centrale voksne forstod dem, konfronterede og støttede dem og bidrog til, at de blev hørt i familierådslagningen, og at voksennetværket var støttende. Vigtigt, at familien får tilbageført konflikten som deres ejendom. Familieråd kan ses som et ritual, der udstikker en ramme med det offentlige som ceremonimester. Familierådslagningen bliver en arena for genoprettelse af de unges værdighed.

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
11. Familie- og nærmiljøbaserede tiltak for barn og unge med adferds-problemer. Kirkehei & Fønhus (2012)						
Fra 0 til 18 år med adfærds-problemer.	Parent Management Training Oregon (PMTO), MST, De utrolige år eller tiltag mere generelt, fx parent training.	Der er inddragende elementer i alle tre programmer, men det er ikke fremhævet særskilt i notatet.	<p>Inklusionskriterier: Systematiske reviews, meta-analyser og retningslinjer.</p> <p>Børn og unge fra 0-10 år med adfærdsproblemer, fx adfærdsforstyrrelser, ADHD, med kriminel eller asocial adfærd.</p> <p>De 3 typer af programmer samt tiltag beskrevet som "evidence-based" eller "parent training".</p> <p>Eksklusionkriterier: Usystematiske oversigter, oversigter, som ikke har kvalitetsvurderet primærstudierne. Oversigter om børn med rusproblemer.</p> <p>Kvalitet: Den metodiske kvalitet af reviewene er ikke vurderet, og fundene er ikke sammenholdt, ligesom resultaterne af reviewene ikke sammenfattes.</p>	<p>Notatet præsenterer fund fra en søgning efter systematiske reviews publiceret 2000-2012, og som omhandler tre familie- og nærmiljøbaserede programmer: Parent Management Training Oregon (PMTO), MST og De utrolige år.</p> <p>Formålet er at give et overblik over forskningen på området</p>	<p>Effektbegreb: Ikke relevant her, idet de er baseret på de enkelte reviews.</p>	<p>Resultater: Der gives en oversigt over 14 systematiske reviews af forskellige familie- og nærmiljøbaserede tiltag, 25 systematiske reviews af PMTO og/eller de utrolige år samt 10 systematiske reviews af effekter af MST.</p> <p>Der samles ikke op på resultaterne fra de 54 reviews, de listes blot hver især med et kort sammendrag. (KORA har udvalgt 2 reviews, som indgår i KORAs notat.)</p> <p>De er sorteret efter først programtype, dernæst efter temaer vedr. de unges problematik, herunder et tema om kriminalitetsforebyggelse.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
12. A Review of Family-Based Programs to Prevent Youth Violence Among Latinos. Leidy et al. (2010)						
<p>Familier af latinamerikansk afstamning med unge mellem 6-18 år, ungdomsvold</p> <p>Søgekriterier: inkluderende forældreskab, forældre-barn relationer, unges negative reaktioner, aggression, negativ social arv</p> <p>Der gøres i artiklen opmærksom på den kulturelle sensitivitet/betydning for programudførelsen/udførelsen af interventionen</p>	<p>Familiebaserede interventioner i forhold til "latinoer".</p> <p>Artiklen indledes med at begrunde, hvorfor interventioner over for familien er nødvendig</p> <p>Artiklen deler interventionsindsatser op i to typer: Dels indsatser, hvor målet er at ændre forældreadfærd, og dels indsatser, hvor målet er at styrke familiens funktion og indbyrdes kommunikation</p> <p>Kriterier for udvælgelse: indsatser, med fokus på forældre-barn relationer, familier, aggression, ungdomsvold, antisocial adfærd</p> <p>De opdeler forhold af betydning for interventioner i følgende to forhold: "overflade strukturer" (kulturkarakteristika) og "dybdestrukturer" (værdier og normer m.m.)</p>	<p>Familiebaserede interventioner, som den primære kontekst.</p>	<p>Systematisk review af litteratur</p> <p>Søgekriterier: inkluderende forældreskab, forældre-barn relationer, unges negative reaktioner, aggression, negativ social arv.</p> <p>10 studier blev fundet, som levede op til kravene.</p> <p>Interventionerne blev opdelt i følgende typer af interventioner:</p> <p><i>Interventioner tilpasset "Latinoer"</i></p> <p>Skole og hjem partnerskaber (SHIP)</p> <p>Overgang til high school</p> <p>Forældretræning (PMT)</p> <p>Familier og skoler (FAST)</p> <p>Familieterapi (BSFT og SFT)</p> <p><i>Interventioner udviklet til Latinoer"</i></p> <p>PTP tosprogede breve med "rollemodel historier"</p> <p>Familiefælleskaber med henblik på udvikling af forælderrollen</p> <p>BET Bikulturel effektivitets træning</p> <p>FET Familie- effektivitets-træning</p>		<p>Systematisk review af litteratur</p>	<p>Forebyggelsesindsatser:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Styrkelse af forældres monitorering, 2) Forøgelse af familiers sammenhængskraft, 3) Styrkelse af netværk på tværs af familier og 4) Styrkelse af familiers adgang til ressourcer på mere effektiv vis. <p>Central viden i de studier ift. latinogrupper og andre kulturelle grupper. Familie-fokuserede indsatser er blandt de mest effektive ungdomskriminalitetsforebyggende indsatsformer</p> <p>Anbefaler et fokus på implementering af kulturel sensitivitet i program udvikling og implementering.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
13. Training the Parents of Juvenile Offenders: State of the Art and Recommendations for Service Delivery. Mulford & Redding (2008)						
Forældre som enhed og træning af forældre til unge med adfærdsproblemer.	<p>Parent Management Training (PMT), som er en indsats, der underviser forældre i sociale læringsteknikker for at forme deres børns adfærd.</p> <p>Functional Family Therapy (FFT) er en familie-systemtilgang, hvor terapeuten arbejder med den forældre-adfærd og de kommunikationsmønstre i familien, som skaber problemer i familien og hos den unge.</p> <p>Multisystemic Therapy (MST), som er en familie- og hjemmebaseret behandlingsmodel.</p> <p>Adolescent Transitions Program (ATP) betegnes som en universel strategi for at adressere unges behov og unge i risiko for at havne i problemadfærd.</p>	Deltagelse/inddragelse (participation) nævnes enkelte gange i forbindelse med omtaler af enkelte studier. Der anvendes ikke et bestemt begreb for inddragelse i udvælgelses-kriterierne af studierne.	Review af forskning som belyser 'efficacy' af forældretræningsprogrammer eller programmer, som inkluderer en forældretræningskomponent i behandlingen af adfærdsproblemer blandt børn og unge med fokus på nøglekomponenter i succesfulde indsatser og med differentiell-effekter på forskellige grupper af unge og familier.	Empirisk understøttede indsatser målrettet træning af forældre til unge med adfærdsproblemer som led i den kriminalitetsforebyggende samlede indsats over for denne gruppe.	Forskellige outcome eller effektmål, herunder især familierelationer, recidiv (genarrestation og fængsel), cost-effectiveness, symptomer på psykiatrisk sygdom, anbringelser uden for hjemmet, adfærdsproblemer og stofmisbrug	<p>Giver centrale input til implementering og udfordringer i denne af forældretræningsprogrammer. Studiet konkluderer, at forældretræningsprogrammer generelt set er veldokumenteret til små/ynge børn, men at de kun i lille omfang er benyttet til unge. Unge som har begået alvorlig kriminalitet og stærkt skadede familier, kræver særligt intensive indsatser (her fremhæves MST og FFT), men bør anvendes med andre programkomponenter.</p> <p>Den mest lovende indsats over for unge, som gentagne gange begår kriminalitet, betegnes MST som den allermest lovende indsats, når andre mindre intensive indsatser er afprøvet og ikke har vist sig at virke. MST er samtidig også meget dyr.</p> <p>Mindre intensive/dyre indsatser kunne med fordel implementere centrale principper fra MST, da MST generelt har vist den største effekt på recidiv og problemadfærd.</p>

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
14. The role of families and care givers as risk and protective factors in preventing youth violence. Reese et.al. (2000)						
Forældre og øvrig familie til unge med risiko for at udvikle kriminel og voldelig adfærd.	Fokus på både forældretræningsprogrammer og på familierapi. Mange praktiske anvisninger til, hvordan indsatserne kan implementeres med respekt for kontekstuelle forhold.		Litteraturreview	Risiko- og beskyttelsesfaktorer inden for familien		Artiklen kan supplere primærstudier af både forældretræningsprogrammer og familierapi særlig ift.: - Opmærksomhed på implementeringen af programmerne - Opmærksomhedspunkter ift. vigtigheden af en integreret tilgang, så forældre-, familie- og skolebaserede indsatser ikke står alene, da effekten er større ved kombination.
15. Prevention and Reduction: A review of strategies for intervening early to prevent or reduce youth crime and anti-social behavior. Ross et al. (2011)						
Børn og unge over 8 år, som er i risiko for at begå kriminalitet og udvikle en antisocial adfærd.	Indsatser, som har sit kernefokus på at have en effekt på udviklingen af antisocial og kriminel adfærd (både forebyggelse og reduktion). 1) Lovende effektive <u>individuelle</u> indsatser: <ul style="list-style-type: none"> • Child Skills Training • Behavioural Parent Training (BPT) • Multisystemic Therapy (MST) • Functional Family Therapy (FFT) • Multi-Dimensional Treatment Foster Care (MTFC). 2) <u>Skoleindsatser</u> , som fokuserer på at ændre skolemiljøet i modsætning til alene at ændre på individet. Der nævnes på side 70 en række helt centrale faktorer. 3) <u>Samfundsrettede</u> indsatser: "mentoring" og "after school recreation programmes".	Deltagelse/inddragelse (participation) nævnes enkelte gange i forbindelse med omtaler af enkelte studier. Der anvendes ikke et bestemt begreb for inddragelse i udvælgelseskriterierne af studierne.	Identifikation af tidlige forebyggende indsatser på flg. fire forskellige niveauer: 1. Det individuelle niveau 2. Inden for familien 3. I skolen 4. I lokalsamfundet	Litteraturreview, som primært indeholder studier fra US, da der her er mest evidens. Har fokus på børn over 8 år. Studiet søger at identificere karakteristika og typer af tidlige interventioner, som er effektive til at forebygge ungdomskriminalitet og antisocial adfærd. Studiets anden del er en analyse af Englands aktuelle policy og en kritisk evaluering heraf. Denne del har mindre relevans for nærværende studie.	Der fokuseres på nogle karakteristika af "what works" i tidlige interventioner for at forebygge eller reducere ungdomskriminalitet og antisocial adfærd. Der fremhæves i den forbindelse også indsatser, som der er dokumentation for ikke virker. Det anbefales, at hvis man skal dokumentere og måle forandringer i risiko og beskyttende faktorer i en ung persons liv, anbefales at anvende værktøjet ONSET (s. 73).	Et "multimodal design", hvor flere indsatser benyttes til at adressere mange forskellige risikofaktorer, er mest effektiv. Der må også være en dedikeret 'case worker' til at sikre og koordinere indsatsens gennemførelse. God implementering er helt afgørende for effektiviteten, og faktorer af betydning herfor diskuteres, ligesom hvordan man opskalere en indsats og lader det gå fra et projekt til andre aktører, som skal videreføre dette (nævner her: 'Communities that Care (CTC) model' som gode råd til, hvordan dette gøres bedst.

Målgruppe	Intervention	Inddragelse	Studiets design	Problemstilling	Effektmål	Resultater og kommentarer
16. Föräldrastöd i teori och praktik (Lokalt brottsförebyggande arbete, 10; BRÅ-rapport, 2003:6). Ferrer-Wreder et al. (2003)						
Forældre til unge med risiko for udvikling af kriminel og voldelig adfærd.	<p>Dynamikken og samspillet i familier, hvor de unge er i risiko for at blive kriminelle, beskrives. Derefter beskrives tre typer af indsatser:</p> <p>a)</p> <p>Forældreuddannelse i kombination med familierapi (BST) samt forældreuddannelse i kombination med misbrugsbehandling, som den videnskabelige litteratur viser har en effekt.</p> <p>b)</p> <p>Multiniveau interventioner i skolen (Ripp) rettet mod både børn og forældre, som den videnskabelige litteratur viser har en effekt.</p> <p>c)</p> <p>lokalt kriminalitetsforebyggende arbejde med forældre, som alene er inspiration til lovende indsatser, og hvor der ikke er dokumenteret effekt.</p>	Der er alene tale om deltagelse i a og b interventionerne- mens i c er forældrene/lokalsamfundet aktivt inddraget.	Litteraturreview med gennemgang af forskellige typer af kombinerede indsatser samt eksempler på lovende lokalsamfundsindsatser.		Effekt og undersøgelsesdesign er ikke beskrevet i artiklen – det kræver, at man går ned i de enkelte litteraturhenvisninger.	<p>Artiklen giver et godt overblik over videnskabelig dokumentation af forskellige kombinerede indsatser.</p> <p>Artiklen beskriver desuden "lovende" lokalsamfundsindsatser med aktiv lokal deltagelse – som inspiration til kommunerne.</p>

Bilag 2 Søgedokumentation

Forældre- og ungeinddragende tiltag til forebyggelse af ungdomskriminalitet

Inklusionskriterier er: kriminelle unge i alderen 10-17 år, inddragelse af og samarbejde med forældre og/eller unge om indsatserne, koordinerede helhedsorienterede indsatser over for hele familien og indsatser relateret til bekymring for eller medierende faktorer for kriminalitet hos unge. Eksklusionskriterierne er: Ikke-vestlig forskning (udenfor Europa, Nordamerika, Sydkorea, Japan). Begrænsede studier med lille generaliserbarhed og lav dokumenteret effekt. Master- og bacheloropgaver og andre studieopgaver.

Tidsbegrænsning: 2000-2015. Sprog: Dansk, engelsk, norsk, svensk. Søgeresultater overført til RefWorks.

(Jf. søgning nedenfor: **Explode** betegner en udvidelse af betydningen af de fremsøgte emneord, hvilket inkluderer relaterede emneord)

Sociological Abstracts

Søgt 17. nov. 2015

#1 SU.EXACT.EXPLODE("Adolescents") OR SU.EXACT.EXPLODE("Youth") OR ti((Teens OR Teenager*)) OR (adolescen* OR youth*): (27.318)

#2 SU.EXACT.EXPLODE("Crime") OR SU.EXACT.EXPLODE("Criminality" OR "Juvenile Delinquency") OR SU.EXACT.EXPLODE("Cheating" OR "Deviant Behavior") OR SU.EXACT.EXPLODE("Aggression") OR SU.EXACT.EXPLODE("Behavior Problems") OR SU.EXACT("Violence") OR ti((*risk OR risk*)) OR SU.EXACT.EXPLODE("Risk"): (25.054)

#3 (#1 AND #2): (6.004)

#4 SU.EXACT.EXPLODE("Parents") OR SU.EXACT.EXPLODE("Family") OR ti((family* OR parent*)) OR ti((family-based OR family-oriented)): (25.805)

#5 SU.EXACT("Training") OR ti((program* OR intervention*)) OR SU.EXACT.EXPLODE("Crime Prevention" OR "Delinquency Prevention" OR "Deterrence" OR "Prevention") OR SU.EXACT("Participation") OR SU.EXACT.EXPLODE("Engagement") OR SU.EXACT.EXPLODE("Empowerment") AND SU.EXACT("Groups") OR ti((involvement* OR meeting*)) OR SU.EXACT("Support") OR (SU.EXACT("Counseling") OR SU.EXACT("Behavior Modification") OR SU.EXACT("Family Therapy") OR SU.EXACT("Group Therapy")): (16.787)

#6 (#4 AND #5): (2.011 fund)

#7 (#3 AND #6): 138 fund, til gennemsyn i RefWorks

PsycInfo

Søgt 17. nov. 2015

#1 (Exp predelinquent youth/ OR teenager.mp.OR youth.mp. OR adolescent.mp. OR teens.mp.) OR (teenager* or youth* or adolescent* or teens*).ti.): (199.301)

#2 (Exp crime/ or exp criminal behavior/ or exp antisocial behavior/ or exp juvenile delinquency/ or exp behavior disorders/ or exp criminals/ or exp crime/ or exp criminal behavior/ or exp antisocial behavior/ or exp juvenile delinquency/ or exp behavior disorders/ or exp

criminals/ or deviant behavior.mp. or exp at risk populations/ or (crime* or criminal* or risk* or aggress* or violen* or behavi?r problem*).ti.: (125.702)

#3 (#1 AND #2), (peer reviewed journal and yr="2000 -Current"), Danish, Norwegian, Swedish, English): 28.157

#4 (Exp Parents/ or parents.mp.) or (exp Family/ or family.mp.) or (family* or parent* or family-based* or family-oriented*).ti.: (408.807)

#5 (Exp Training/ or exp Assertiveness Training/ or training.mp.) or program.mp. or or exp Intervention/ or intervention.mp. or exp Group Intervention/ or exp Family Intervention/ or exp Participation/ or exp Group Participation/ or exp Prevention/ or prevention.mp. or exp Crime Prevention/ or involvement.mp. or exp Involvement/ or exp Parental Involvement/ or engagement.mp. or support groups/ or counseling/ or group counseling/ or social group work/ or exp family therapy/ or conjoint therapy/ or strategic family therapy/ or structural family therapy/ or family intervention/ or behavior modification/ or behavior therapy/ or behavior change/ or self help techniques/ or social skills training/ or exp behavior therapy/ or meeting.mp. or (training or intervention* or prevent* or participat* or engage* or support* or involve* or counsel* or meeting* or group* or therap* or program*).ti.: (935.923)

#6 (#4 AND #5): (57.234, peer reviewed journal and yr="2000 -Current", Danish, Norwegian, Swedish, English): (57. 234)

#7 (#3 AND #6): 3.827 - *for mange ifølge aftale, derfor nedenstående valg mht. begrænsninger:*

#8 Limit #7 to (adolescence <age 13 to 17 yrs>): 2.853

#9 Limit #8 to "0830 systematic review", "1200 meta-analysis", "0800 literature review": 105 fund, til RefWorks

NY RUNDE:

#10 (Teenager* or youth* or adolescent* or teens*).ti) AND #2

#11 (Family* or parent* or family-based* or family-oriented*).ti.) AND #5

#12 (#10 AND #11): 1380

#13 Limit #12 to peer reviewed journal and yr="2000 -Current" AND (adolescence <age 13 to 17 yrs>): 600, til RefWorks, efter frasortering af dubletter fra #9: 579 fund til gennemsyn i RefWorks

Criminal Justice Abstracts

Søgt 17. nov., 2015

Publication Date: 20000101-20151117, Scholarly (Peer Reviewed) Journals:

#1 (SU adolescence OR SU youth OR SU teenager) OR (TI adolescen* OR TI youth* OR TI teenager*): (15.618)

#2 (SU crime OR SU criminality OR SU juvenile delinquency OR SU criminals OR SU risk OR SU violence OR SU aggression OR SU deviant behavior OR SU antisocial behavior OR SU behavior problems OR behavior disorders): (61.590)

#3 (#1 AND #2): (5.989)

#4 SU parents OR SU family OR SU family-based OR SU family-oriented OR TI parent* OR TI family* OR TI family-based OR TI family-oriented: (16.384)

#5 TI training OR TI program* OR TI intervention* OR TI group* OR TI participat* OR TI prevent* OR TI involve* OR TI counsel* OR TI therap* OR TI meeting*: (19.680)

#6 (#4 AND #5): (2.293)

#7 (#3 AND #6): 154, efter frasortering af dubletter 130 til gennemsyn i RefWorks

Cochrane

Søgt 19. nov. 2015

Publication Year from 2000 to 2015

#1 MeSH descriptor: [Adolescent]explode all trees OR Youth:ti (Word variations have been searched) OR Teenager:ti (Word variations have been searched): (45.799)

#2 MeSH descriptor: [Crime] explode all trees OR MeSH descriptor: [Violence] explode all trees OR MeSH descriptor: [Juvenile Delinquency] explode all trees OR MeSH descriptor: [Impulse Control Disorders] explode all trees OR MeSH descriptor: [Dangerous Behavior] explode all trees OR MeSH descriptor: [Aggression] explode all trees OR MeSH descriptor: [Risk] explode all trees OR Behavior problem:ti (Word variations have been searched): (26.989)

#3 (#1 AND #2): 3.527

#4 MeSH descriptor: [Parents] explode all trees OR MeSH descriptor: [Family] explode all trees OR Family-based:ti (Word variations have been searched) OR Family-oriented:ti (Word variations have been searched): (4.583)

#5 MeSH descriptor: [Family Therapy] explode all trees OR MeSH descriptor: [Behavior Therapy] explode all trees OR MeSH descriptor: [Sensitivity Training Groups] explode all trees OR MeSH descriptor: [Psychotherapy, Group] explode all trees OR ("training":ti (Word variations have been searched) OR program:ti (Word variations have been searched) OR "intervention":ti (Word variations have been searched) OR group intervention:ti (Word variations have been searched) OR "participation":ti (Word variations have been searched) OR prevention:ti (Word variations have been searched) OR "involvement":ti (Word variations have been searched) OR "counseling":ti (Word variations have been searched) OR "meeting":ti (Word variations have been searched) OR "family therapy":ti (Word variations have been searched)): (69.219)

#6 (#4 AND #5), limit to Cochrane Reviews (Reviews only): **34** fund til RefWorks

Campbell Library,

Søgt 19. nov., 2015

Emnegrupper: Crime and justice / Education / Social welfare / Methods + Type of document: Reviews / Other, 2003-2015: 113 fund, alle titler gennemset, **19** til RefWorks til videre gennemsyn

Danmark

Søgt 19. nov. 2015

DanBib – titler på danske biblioteker

#1 (Ung? eller teenager? og (sp=dan eller (sp=eng eller sp=enm eller sp=ang) eller sp=nor eller (sp=swe eller sp=sve)) og år>2000): (79.695)

#2 (Krimin? eller vold? eller aggress? eller bande? eller asocial? eller hensynsløs? eller problem? og (sp=dan eller (sp=eng eller sp=enm eller sp=ang) eller sp=nor eller (sp=swe eller sp=sve)) og år>2000): (160.841)

#3 (#1 OG #2): 8.236

#4 (Forældre? eller famil? og (sp=dan eller (sp=eng eller sp=enm eller sp=ang) eller sp=nor eller (sp=swe eller sp=sve)) og år>2000): (161.884)

#5 (Tiltag? eller intervention? eller program? eller terapi? eller behandling? eller møde? eller samtale? eller rådslag? eller inddrag? eller opbak? eller forældremøde? eller netværk? eller familienetværk? eller opsyn? eller familieopsyn? og (sp=dan eller (sp=eng eller sp=enm eller sp=ang) eller sp=nor eller (sp=swe eller sp=sve)) og år>2000): (251.374)

#6 (#4 OG #5): 13.304

#7 (#3 OG #4): 305 fund, heraf sorteret efter materialetype: artikler: **23**, til RefWorks, disputatser: **3**, til RefWorks, Bøger/rapporter: 213, heraf **59** valgt til RefWorks – i alt **85 til videre gennemsyn**.

#8 (Em=kriminalitetstruede unge eller em=unge kriminelle eller em=ungdomskriminalitet og (sp=dan eller (sp=eng eller sp=enm eller sp=ang) eller sp=nor eller (sp=swe eller sp=sve)) og år>2000) og (forældre? eller famil? og (sp=dan eller (sp=eng eller sp=enm eller sp=ang) eller sp=nor eller (sp=swe eller sp=sve)) og år>2000): 41 fund, heraf **11 til videre gennemsyn** i RefWorks

Sverige

Søgt 24. nov. 2015

Libris - titler på svenske biblioteker, år>2000:

#1 (ung* OR teen*) AND (kriminalitet* OR brott*)

#2 (familj* OR föräldr*) AND (insats* OR intervention* OR råd* OR program* OR terapi* OR behandl* OR samtal*)

#3 (#1 AND #2): 23 fund, gennemset, **2** evt. relevante valgt til RefWorks + 1 haves fra tidligere søgning

#4 (#1 AND (Föräldrastöd* OR Familjestöd*)): 62 fund, efter frasortering af dubletter, **44 til videre gennemsyn** i RefWorks.

SwePub – Publikationer fra svenske undervisningsinstitutioner og myndigheder

#1 (ung* OR teen*) AND (kriminalitet* OR brott*)

#2 (familj* OR föräldr*) AND (insats* OR intervention* OR råd* OR program* OR terapi* OR behandl* OR samtal*)

#3 (#1 AND #2): 22 fund, gjennomset, **2 valgt til videre gjennomsyn i RefWorks** (andre haves fra tidligere søgning).

Norge

Søgt 24. nov. 2015

ORIA (tidligere BibSys) - titler på norske biblioteker, år>2000, materiale: bøger eller artikler.

Med ny søgeflade er det ikke muligt at søge kombinatorisk som i ovennævnte baser. Der er i stedet forsøgt med de nedenfor angivne indgangsvinkler, alle fund er gennemset, og evt. relevante er overført til RefWorks til videre vurdering.

#1 Kriminalitet* og foreldre*: 14 fund, 2 til RefWorks

#2 Kriminalitet* og familie*: 23 fund, 2 til RefWorks

#3 Foreldreveiledning* og (ung* eller tenåring* eller teenager*): 17 fund, ikke relevante

#4 Foreldrerådgivning* og (ung* eller tenåring* eller teenager*): 1 fund, ikke relevant

#5 Foreldresamarbejde*: 13 fund, ikke relevante

#6 Familieråd*: 86 fund, 3 til RefWorks

#7 Familieintervensjon*: 2 fund, ikke relevante

#8 Kriminalitetsforebygg*: 96 fund, 3 til RefWorks

I alt **10 fund valgt til videre gennemsyn.**

Hjemmesider

Søgt. 1.-2. dec. 2015

Atferdssenteret.no/ Norge

Publikasjoner fra: *Forskningsavdelingen, Utviklingsavdeling barn og Utviklingsavdeling ungdom 2004 – 2015* (nov.) er gjennomset. Evt. relevante som ikke er inkludert i ovenstående søgning er valgt til videre gjennomsyn i RefWorks, i alt **8 fund**.

Ungsinn.no/ Norge (*Ungsinn er et elektronisk vitenskapelig tidsskrift (var tidligere en database) om tiltak for barn og unges psykiske helse. Tidsskriftet inneholder systematiske kunnskapsopsummeringer om enkelttiltak*):

Alle tiltag: 43, gjennomset, **7 fund** valgt til videre gjennomsyn i RefWorks.

Kunnskapsenteret.no/ Norge

Publikasjoner gjennomset:

Tema: *Barn og unge*: 98, **2 fund** valgt til RefWorks.

Tema: *Politiarbeid og kriminalomsorg*: 3, ingen valgt.

Søgning, alle fund gjennomset:

Kriminell: 5, **1 fund** til RefWorks

Kriminelle: 5, **1 fund** valgt til RefWorks

Kriminalitet: 18, **1 fund** til RefWorks

Kriminalitetsforebygging: 0 fund

Voldsforebygging: 0 fund

Fund herunder: ingen valgt til videre gennemsyn. De ovenfor valgte 5 fund optræder flere gange...

Vold forebygging ung: 24 fund

Atferd forebygging ung: 54

Foreldre veiledning: 64 fund

Foreldre samarbeid: 113 fund

Familie veiledning: 64 fund

Familie samarbeid: 195 fund

Socialstyrelsen.se

Emnegrupper A – Ö - Publicerat om detta ämne, alle gennemset, 3 emneindgange valgt til gennemgang af titler:

Tema: Barn och unga i socialtjänsten: 43, titler gennemset, **8 fund** til RefWorks

Tema: Barn och familj (indeholder også ungdom): 420, titler gennemset, **2 fund** til RefWorks

Tema: Vålds- och brottsrelaterade frågor: 122, titler gennemset, evt. relevante valgt via temaer ovenfor, ingen nye fremkom

SCIE, Social Care Institute for Excellence, UK

Topics: Alle titler gennemset i emneindgangene nedenfor:

Adolescents/Teenagers/Young people: 27

Behaviour: 3

Behaviour problems: 1

Challenging behavior: 7

Early intervention: 10

Families: 38

Family group conferences: 2

Family relations: 6

Family support: 5

Good practice: 33

Intervention: 13

Literature reviews: 26

Offenders: 1

Parental role: 1

Parenting: 3

Parents: 28

Parent-child relations: 2

Participation, engagement (activity participation): 9

Police: 5

Risk: 6

Risk assessment/risk management: 8

Therapy and treatment: 9

Training: 28

User participation: 65

SCIE: **ingen valgt** til videre gennemsyn

EPPI Centre, UK

*Knowledge library, systematic reviews: **Topics** covered in alphabetical order, gennemset:*

Anti-social behaviour (see Behaviour): 7, **3 fund** til RefWorks

Crime (see Coordinated service provision; Gang-related crime; Re-offending, reduction of): 7, samme som ovenfor

Participation (general): 2

Recidivism (see Re-offending, reduction of): 2, **1 fund** til RefWorks

Violence (see Gang-related crime; Armed conflict): 1, **haves**

Youth offending (see Behaviour): 7, **er set.**

C4EO The Centre for Excellence and Outcomes in Children and Young People's Services, UK

(Portalen opdateres ikke længere)

Emneindgange: *Youth, Families, Parents and Carers* og *Early intervention* er gennemset: **1 fund** valgt til RefWorks

**Det Nationale Institut
for Kommuner og Regioners
Analyse og Forskning**

Købmagergade 22
1150 København K
E-mail: kora@kora.dk
Telefon: 444 555 00